

T.C
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA
MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM DÜŞÜNCESİ**

Elçin ATEŞOĞLU

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Hakkı UYAR

2006

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Siyasal Yaşamında Milli Demokratik Devrim Düşüncesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

30.06.2006

Elçin ATEŞOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Elçin ATEŞOĞLU
Anabilim Dalı : Tarih Anabilim Dalı
Programı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Yüksek Lisans Programı
Tez Konusu : Türk Siyasal Yaşamında Milli Demokratik Devrim Düşüncesi
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..... tarih ve ..... Sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliğinin 18.maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini ..... dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI	☐	OY BİRLİĞİ ile	☐
DÜZELTME	☐	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	☐	ile karar verilmiştir.	

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. ***
Öğrenci sınava gelmemiştir. **

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.	Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir.	☐
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	☐

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	.....
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	.....
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	.....

ÖNSÖZ

Türkiye bilindiği üzere özellikle 1960 sonrası dönemde hızlı bir şekilde sol düşünceye ve eyleme yönelmiştir. Sadece Türkiye değil dünyanın da bu gelişmeyi takip ettiği 1960'lı yıllarda sol literatür asker - sivil aydın, genç bir çok kesim tarafından hiçbir dönemde olmadığı kadar bu dönemde taranmış, birçok eser yine bu dönemde Türkçe'ye çevrilmiştir.

Milli Demokratik Devrim düşüncesi de bu yıllarda Türk siyasal gündemini meşgul eden ve birçok tartışmaya damgasını vuran tartışma konularından biri olmuştur.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmanın amacı, milli demokratik devrim düşüncesinin evrensel kökenlerini araştırmak ve bu düşüncenin 1960'lı yıllarda Türk siyasal hayatına etkilerini ortaya koymaktır. Bunu yaparken sadece Milli Demokratik Devrim hareketi değil o dönemde Türk sol gündemini meşgul eden diğer konulara da ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Araştırma esnasında, konuyla ilgili II. el kaynaklara yer verilmiş, ancak esas olarak I. el kaynaklardan faydalanılmıştır. Dönemi bizzat yaşamış, olayların şekillenmesine yön vermiş kişilerle röportajlar gerçekleştirilmiştir.

Çalışmam esnasında beni kırmayarak görüşme teklifimi kabul eden, Mihri Belli, Doğu Perinçek, Muzaffer Erdost ve Uluç Gürkan'a, ayrıca anlayışını, desteğini ve kitaplarını benden hiçbir zaman esirgemeyen, danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hakkı Uyar'a ve tüm hocalarıma, dostlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Elçin Ateşoğlu

İzmir, 2006

ÖZET

Kökenlerini Marks, Lenin, Stalin ve Mao'da bulabileceğimiz Milli Demokratik Devrim düşüncesi, Türk siyasi gündemini özellikle 1960 ve 1971 yılları arasında yoğun bir şekilde meşgul etmiştir.

Türkiye'nin henüz tam anlamıyla bağımsız ve demokratik bir ülke olmadığını, feodal kalıntılardan ve emperyalist güçlerin tekelinden kurtulamadığını savunan Milli Demokratik Devrimciler sosyalizme ulaşmada aşılması gereken öncelikli ilk aşamanın Sosyalist Devrim değil Milli Demokratik Devrim aşaması olduğunu ileri sürmüşlerdir.

İlk olarak dönemin sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisi (TİP) içerisinde örgütlenmeye çalışan Milli Demokratik Devrimciler daha sonra TİP'e karşı dışarıdan yoğun bir muhalefet hareketine girişerek solun parçalanma sürecinin ilk önemli sinyallerini vermişlerdir.

Özellikle 1969 sonrası dönemde kendi aralarında da fikir ayrılıkları ve parçalanmalar yaşayan Milli Demokratik Devrimcilerin Türk Sol düşüncesine en önemli katkılarından biri, Türkiye'nin maddi ve manevi gerçeklerinin çok yönlü tartışılmasını sağlamış olmalarıdır.

Bu çalışmada da Milli Demokratik Devrim hareketinin ne anlama geldiği ve neyi savunduğu anlatılmaya çalışılırken, o dönemde tartışmalara damgasını vuran sol gündeme de ışık tutulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

National Democratic Revolution Argument whose origin can be obtained in Marks, Lenin, Stalin and Mao, had been of a great concern to Turkish political agenda peculiarly between the years 1960 and 1971.

National Democratic Revolutionists, who argue that Turkey hasn't still entirely been an independent and democratic country and it still hasn't survived itself from feudal ruins and the monopoly of the imperialistic powers, persisted that the first obstacle that has to be handled in the way of socialism is not the socialist revolution but the National Democratic Revolution phase.

National Democratic Revolutionists, who primarily struggled hard to be organised in the socialist party of the era named Turkey Labour Party (TLP), later attempted an intense opposition against TLP which triggered the outbreak of the disintegration of the left-side.

One of the most crucial contributions of National Democratic Revolutionists after having gone through several differences of opinions particularly after 1969, their having provided the material or spiritual realities of the Turkish Republic to be debated profoundly.

In this piece of work, not only what National Democratic Revolution Movement is and what it stands up for is strived to be narrated but also the left hand side which manipulated the argumentations in that period is tried to be analyzed.

İÇİNDEKİLER

TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM DÜŞÜNCEİ

YEMİN METNİ	II
TUTANAK	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
GİRİŞ	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM KAVRAMININ İDEOLOJİK KÖKENLERİ	1
--	---

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (1960-1971)	12
2.1. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN KURULUŞU	13
2.2. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ PROGRAMI	19
2.3. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NE KARŞI GELİŞEN MUHALEFET VE PARTİ İÇERİSİNDEKİ HUZURSUZLUKLAR	31
2.3.1. TİP'e Karşı Gelişen Muhalefet Odakları	31
2.3.2. Parti İçi İlk Anlaşmazlık: 53. Madde	32
2.3.3. Sosyalist Devrim ve Milli Demokratik Devrim Tartışması	34
2.4. SOSYALİST DEVRİM VE MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM GÖRÜŞÜNÜN TEMEL ANLAŞMAZLIK NOKTALARI	40
2.4.1. İhtilal Sorunu	40
2.4.2. Öncü Sınıf Sorunu	42
2.4.3. Burjuvazi Sorunu	43
2.4.4. Egemen üretim Biçimi Hakkındaki Sorun	45
2.4.5. Enternasyonalist Sol- Millici Sol Sorunu	45

2.5. YÖNCÜLERLE OLAN ANLAŞMAZLIK	49
2.6. TİP ÖNDERLERİ ARASINDAKİ ÇEKİŞMELER	57
2.6.1. Aybar'ın Temel Görüşleri	57
2.6.1.1. Gerçek Bir Türkiye Sosyalizmi	57
2.6.1.2. Sosyalizm Halkçı Bir Hareketir, Sosyalizmi Halk Kuracaktır	58
2.6.1.3. Gülyüzlü ve İnsancıl Sosyalizm	59
2.6.1.4. Tam Bağımsızlık - Anti-emperyalist Mücadele	61
ÜÇÜNÜCÜ BÖLÜM	
TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM DÜŞÜNCESİ	66
3.1. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM DÜŞÜNCESİNİN TEMEL TEZİ	67
3.2. MİLLİ VE DEMOKRATİK BİR DEVRİM	69
3.3. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE SINIFLAR	71
3.4. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE ÖRGÜT	79
3.5. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE KARŞI-DEVRİM	83
3.6. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE MİLLİYETÇİLİK	88
3.7. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM HAREKETİ İÇERİSİNDE GERÇEKLEŞEN AYRILIKLAR	98
3.7.1. Kitle Çizgisi ve Maceracı Eğilim	98
3.7.2. Enternasyonalizm ve Milliyetçilik	101
3.7.3. Örgüt	106
3.8. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE GENÇLİK	110
SONUÇ	123
KAYNAKÇA	129

GİRİŞ

1950 yılı Türkiye için tarihsel bir dönüm noktasını ifade etti. Çünkü bu yıl itibari ile yapılan seçimlerde Türkiye tek partili siyasi hayattan çok partili siyasi hayata kesin olarak bir geçiş yaşadı. Tabii ki bu durum Türk demokrasi hayatı açısından son derece memnuniyetle karşılanması gereken bir dönüşüm oldu. Ancak ilk birkaç yılı saymazsak Türkiye Cumhuriyeti'nin Demokrat Parti (DP) iktidarı ile yaşadığı deneyimler maalesef memnuniyetin yerini giderek iç huzursuzluğa bıraktığı yıllara sahne oldu.

DP deneyiminin belki de en büyük eksikliği, partinin belli bir ideolojiye sahip olmamasından ileri geliyordu. Öyle ki, DP belli bir ideolojiyi savunan bir parti olmaktan çok, tek parti dönemini yaşamış ve bu yaşanmışlığa tepki duyan insanların ne olursa olsun birleştiği bir çatı görünümünden öteye geçemedi.

Turan Güneş'in de aynen belirttiği gibi; *“devlet düzeninin kendisine dar gelen çerçevesinden bıkmış iş adamından, asırlık sefaletin pençesinden kurtulmak için çırpınan köylüye kadar büyük bir seçmen kitlesinin oyları ile iktidara gelen DP grubunda bütün cereyanların mümessillerini bulmak mümkündür.”*¹

Ancak bu görünümü ile bile DP, demokrasi ve liberalizm sloganlarıyla iktidara geldiği zaman, toplumun tüm kesimleri tarafından büyük bir beklenti içerisine girildi. Öyle ki; halkın birçok kesimi *“DP iktidarını 15 Mayıs sabahı çirkin karılarını bile güzel yapacak bir mucize”* olarak karşıladılar.²

Aslında ilk yıllar bu beklentilerin büyük oranda karşılandığı yıllar oldu. Bunun en büyük nedenlerinden biri, özellikle ekonomik anlamda, DP'nin olumlu bir hazinenin üzerine oturmuş olmasıdır. Şöyle ki, II. Dünya Savaşı'nın tarafsız olarak sürdürülmesi ve uygun gelişen dış ticaret ilişkileri dolayısıyla Merkez Bankasında döneme göre yüksek sayılabilecek bir altın ve döviz rezervi birikti, bunun da

¹ Turan Güneş, “Rejimin Gizli Hastalıkları: DP iktidarı”, **Yön**, Yıl 1, Sayı 24, 30 Mayıs 1962, s.12

² Turan Güneş, “Rejimin Gizli Hastalıkları: DP İktidarı Neydi?”, **Yön**, Yıl 1, Sayı 4, 10 Ocak 1962, s.15

ötesinde savaş sonu ekonomik durumu ve Kore Savaşı'nın yarattığı uygun konjonktürden ötürü başta pamuk olmak üzere bazı tarım ürünlerinin dış pazarlarda uygun sayılabilecek fiyatlardan müşteri bulması, ticaret hadlerinin lehe dönmesini sağladı.³ Tüm bunların üzerine ABD'den alınan dış borçlar (Marshall Planı vb.) da eklenince DP ekonomik anlamda verdiği sözleri yerine getirmek için büyük bir olanak yakalamış oluyordu.

DP iktidarının bir niteliği de; Batı dünyası ile ekonomik ve siyasal bütünleşmeye kesin bir inanç beslemesi idi. DP, Batı ile bütünleşmeye ülkenin bütün sorunlarını çözecek bir yol olarak bakıyordu. Bu inanç, Atatürkçülüğün ”*emperyalizm ile uğraş*” ilkesinin ortadan kalkmasına yol açacaktı.⁴

Bu anlayış çerçevesinde önüne bakan DP yukarıda saydığımız olanakların tümünü kullandı ve iktidarının ilk yıllarında hızlı bir ekonomik büyüme sağladı. Bu ekonomik büyüme ile birlikte, karayolları birbirine bağlandı, tarımda makineleşme ile birlikte tarımsal ürünlerde artış meydana geldi. Öte yandan tarımda makineleşmenin artması ile birlikte ortaya çıkan emek fazlası kentlere göç etmeye, kentlerdeki sanayi tesislerinde kendilerine yer edinmeye başladı. Bu da iktisadi açıdan olumlu bir hava yarattı. Yani, özetleyecek olursak 1950- 1953 yılları arası II. Dünya Savaşı yılları ile tam bir tezatlık arz etti. Bu da halkın gözünde DP iktidarını bir kez daha olumlu yönde pekiştirmesini sağladı. Ancak belirtilmesi gereken bir husus var ki, DP'nin ekonomi alanında yarattığı bu olumlu hava, gelişmekte olan bazı olumsuz şartların gün yüzüne çıkmasını engelleyemedi. Örneğin; plansız ekonomi anlayışının getirdiği çelişkiler, dış ticarete yabancı ülkelere karşı giderek artan dış borçlanmalar, bağımlı ekonominin getirdiği dışa bağımlı politika anlayışı, oy potansiyelini elinde tutma pahasına anti- laik girişimlerle dinin bir sömürü aracı olarak kullanılması (örneğin; ezanın tekrar Arapça olarak okutulması ve orta öğretime din derslerinin konulması), tüm bunlar, ekonomik rahatlamanın altında ezildi. Gerçi ezanın Arapça okunmasına CHP ve aydınların bir kesimi büyük tepkiler

---

³ Tefvik Çavdar, 'Demokrat Parti', **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, Cilt 8, s.2068

⁴ Emre Kongar, **21. Yüzyılda Türkiye - 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s.149

göstermişti ancak CHP'nin bazı üyelerinin bu tepkisel tutumu DP'ye İslamcıların gözüne girmek için bir fırsat daha vermenin ötesinde bir işe yaramadı.

Emre Kongar'a göre, DP Yönetiminin kimi Atatürk devrimlerine karşı olumsuz bir tutum sahibi olmasının altında yatan gerçek; DP'ye desteğin “*gelenekçi-liberal kesimden*“ gelmesi idi.⁵

1950–1954 yılları arası Menderes ve Bayar başta olmak üzere tüm DP'lilerin yüzünü güldürürken, 1954–1957 yılları arası ekonomideki daralma ile birlikte toplumsal huzursuzluğun ve siyasal gerginliğin tırmandığı yıllar oldu.

1954–1955 yıllarındaki hava koşullarındaki olumsuzluktan etkilenen tarımsal üretimin daralması, beraberinde ihracattaki duraklama, izlenen liberal politikalarla ithalattaki artışla birlikte ortaya çıkan mal zenginliğine karşı başlayan enflasyonist baskılar, ABD'nin popülist ekonomik politikalar terk edilmedikçe borç vermekteki isteksizliği, kentlere yığılmaya devam eden nüfusa iş sahası açmakta doygunluk noktasına erişilmesi, sanayi ve ekonomi duraksamasına neden oldu.1956'daki “*dünya ekonomik daralması*” da bu sürece eklenince 1950'lerin başında hızla gelişen ve yılda % 10 civarına varan ekonomik büyüme duraksadı.⁶

1957 yılına gelindiğinde ise, ekonomik daralma ile birlikte DP'ye Yönelen tutumların da değişmesi DP'yi erken seçim kararına götürdü. Alınan erken seçim kararı ile DP iktidarda kalmayı başarsa bile oy kaybını ve kendisine Yöneltilen sert eleştirileri önleyemedi. DP, 1957 seçimlerini kazanmasına rağmen, almış olduğu oy oranının % 50'nin altına düşmesi DP tarafından büyük bir hayal kırıklığı ile karşılandı. Öte yandan 1957 yılında mal kıtlığının ortaya çıkmaya başlaması ve TL'nin % 330 oranında devalüe edilmesi⁷ zaten gergin olan iktidar- muhalefet ilişkilerini üst noktaya taşıdı.

---

⁵ Kongar, age, s. 150

⁶ Ersin Kalaycıoğlu; “27 Mayıs 1960 İhtilali'ne Giden Yol”, **27 Mayıs 1960 Devrimi: Kurucu Meclis ve 1961 Anayasası**, editör: Suna Kili, Boyut Kitapları, İstanbul, 1998, s.41

⁷ Kalaycıoğlu; a.g.m, s. 41

Gerginleşen iktidar ve muhalefet ilişkileri ve DP'nin muhalefet karşısında aldığı baskıcı tutum, demokrasi ve liberalizm sloganları ile iktidara gelen DP'nin kendisi ile çelişmesine sebebiyet verdi. Çünkü DP iktidarda kalma pahasına çok hırçınlaşmış ve baskıcı bir Yönetime doğru gitmişti. Özellikle basına, aydınlara ve üniversite gençliğine karşı oluşturulan bu baskıcı rejim sonucunda ülke demokrasi çıkmazına girmiş, Vatan Cephesi, tahkikat komisyonu gibi uygulamalarla DP artık adına ve sloganlarına yakışmayan tutumlar sergilemeye başlamıştı. Halkta meydana gelen isyan bayrağını ortadan kaldırmak için orduyu kışlasından çıkartan ve meydanlara döken DP, 27 Mayıs 1960 günü orduyu bu kez kendi karşısında gördü.

Türk Silahlı Kuvvetleri, 27 Mayıs 1960 tarihinde Yönetime el koydu. Bu olayı gelenekçi- liberal yaklaşıma karşı, devletçi- seçkinci yaklaşımın müdahalesi olarak ta niteleyebiliriz.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, 1950 ve 1960 yılları arasında yaşanan 10 yıllık döneme bir tepki niteliğinde ortaya çıktı. Bu hareketin haklılığı, haksızlığı uzun süre Türkiye gündeminde yerini buldu ve hala da Türkiye'de gerçekleşen diğer askeri müdahalelerle birlikte tartışılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı gereği, burada bu konulara ayrıntılı bir şekilde yer verilmeyecektir. Ancak şunu söylemek gerekir ki, 27 Mayıs hareketi sonrası hazırlanan ve 9 Temmuz 1961 tarihinde halkoyuna sunularak oylamaya katılanların % 60,4'ü tarafından kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni anayasası, Türkiye'de demokrasi hayatına olumlu birçok unsur kattı. DP iktidarı döneminde yaşanan baskıcı ve anti- demokratik ortamın tekrar etmemesi için “*insan, sosyal adalet, sosyal devlet, temel hak ve özgürlükler, demokratik devlet anlayışı*” gibi kavramlar 1961 anayasasında sıkça yer bulan kavramlar olmuştur.

Doğan Avcıoğlu'nun da belirttiği gibi; 1946–60 döneminin politik entelektüel mücadelesi “*nisbi temsil, çift meclis, Anayasa mahkemesi, adaletin bağımsızlığı, toplu sözleşme ve grev hakkı*” gibi konular etrafında dönmekte idi. 1961 Anayasası

ile bu taleplerin hepsi yerine getirilmiştir.⁸ Ancak, 1961 Anayasası ile ilgili olarak önemle vurgulanması gereken bir şey var ki; o da 1961 Anayasası dönemindeki şu önemli çelişkiyi gözler önüne sermektedir: Anayasanın hazırlanışı esnasında DP'lilerin bu oluşum dışında bırakılması ancak anayasanın uygulanması işinin DP çizgisinin takipçisi olan ve bunu belirtmekten de kesinlikle çekinmeyen Adalet Partisi'ne (AP) kalması olayıdır. 1961 yılında gerçekleşen genel seçimleri AP'nin kazanması bazı kesimler tarafından karşı-devrim olarak nitelendirilmiştir.

Seçmen kütüklerine kayıtlı seçmenlerin yüzde 81.41' inin (bu rakam 1960–1980 döneminin en yüksek katılma oranıdır) oy kullandığı 1961 seçimlerinde alınan sonuçlar şöyledir:

Parti Adı	Oy Yüzdesi %	Milletvekili sayısı
CHP	36.7	173
AP	34.7	158
YTP	13.9	65
CKMP	13.7	54

(Kaynak: Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908–1980, Cem Yayınevi, s.242)

1961 demokrasisinin, çalışmanın konusu açısından en önemli özelliği ise, sosyalizm ideolojisine sahip olan insanların bu konu hakkında daha rahat ve kapsamlı bir şekilde konuşabilme ve tartışabilme olanaklarına kavuşmalarıdır. Hatta sol ideolojiye sahip olan bu kişiler, 1961 anayasasının renksiz bir vesika olmadığını, daha ikinci maddesinde devletin sosyal devlet olduğunu belirttiğini, toprak reformu gibi, kamu yararına olan faaliyetlerin millet eliyle işletilmesi gibi, herkese iş bulması ve insanca yaşamasını sağlayacak bir ücret verilmesi gibi köklü sosyal dönüşümleri emrettiğini, dolayısıyla aslında sosyalizmi emrettiğini ileri sürdüler.

⁸ Doğan Avcıoğlu, “27 Mayıs”, **Yön**, Yıl 5, Sayı 165, 27 Mayıs 1966, s. 3

Sosyalizmden yana çıkan ilk hareketlerle işçi sınıfından yana çıkan ilk siyasal örgütler 1961 yılı sonlarında aynı yıl içinde kabul edilen Anayasanın çerçevesinde oluşmuşlar ve ilk hedef olarak da bu anayasadaki ilkelerin gerçekleşmesini ele almışlardır.⁹

Bireyi devlet karşısında güçlendirdiğini iddia eden 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlükçü ortamda sosyal, siyasal, ekonomik sorunlar haftalık çıkan gazeteler ya da aylık dergiler etrafında açıkça tartışılabilir oldu. Radikal sol eğilimli düşünceler, Yön, Ant ve Türk Solu gibi gazetelerde uzunca bir dönem Türk fikir ve siyasi hayatının şekillenmesinde büyük rol oynadı.

1960'lı yıllarda fikir dünyası sosyalizm ideolojisini tüm Yönleri ile tartışırken, 1965 genel seçim sonuçları da, sosyalizmin ilk kez yasal olarak mecliste temsil edilme olanağını sağladı, Türkiye İşçi Partisi 15 milletvekili ile parlamentoda yerini aldı.

Bu çalışmada açıklanmaya çalışılacak olan Türk siyasal yaşamında Milli Demokratik Devrim hareketi de, Türkiye'nin yoğun olarak radikal sol eğilimli ideolojileri masaya oturttuğu 1960'lı yıllarda ortaya çıktı. Milli Demokratik Devrim hareketinin nasıl ortaya çıktığını, hangi ilkeleri savunduğunu, ne dereceye kadar başarılı olduğunu ya da olamadığını belirtmeden önce bu hareketin temelinde yatan evrensel ideolojiler birinci bölümde açıklanmaya çalışılacaktır.

---

⁹ Stefanos Yerasimos, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye III**, Belge Yayınları, İstanbul, 2005

BÖLÜM 1: MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM KAVRAMININ İDEOLOJİK KÖKENLERİ

Türkiye’de 1960’lı yıllardan itibaren yoğun olarak tartışılmaya başlanan ve öncülüğünü Mihri Belli’nin yaptığı Milli Demokratik Devrim hareketi, ideolojik ve teorik temelini Marks, Lenin, Stalin ve Mao’nun düşüncelerinden aldı, elde ettiği bu birikimle gelişti ve bugünkü anlamına kavuştu. Birbirini destekleyen ve geliştiren görüşler doğrultusunda, bu hareket hem dünyadaki hem de Türkiye’deki ezilen halklar üzerinde büyük bir tesir gösterdi ve onlar tarafından desteklendi.

Çıkış noktamız sosyalizm düşüncesi olduğu için, öncelikle sosyalizmin ne demek olduğu sorusuna yanıt vermek yerinde olacaktır.

Genel olarak proletarya sınıfının ideolojisi olarak kabul edilen, sosyalizm düşüncesini, Türkiye’deki Milli Demokratik Devrim düşüncesinin baş savunucularından biri olan Mihri Belli şu şekilde tanımlamaktadır:

“Ustaların yazdıklarını göz önünde tutan bir sosyalizm tanımlaması şöyle olabilir: Çağdaş sosyalizm bir toplum biçimi olarak, kapitalizm- emperyalizm dünya düzenini izleyen, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile üretimin kolektif niteliği arasındaki çelişkiye son veren üretim araçlarını da toplumun kolektif mülkiyeti durumuna getirerek insanın insan tarafından sömürülmesine meydan vermeyen, insanın maddi ve manevi bakımlardan açılıp gelişmesi koşullarını yaratan gelişmiş toplum biçimidir.”¹

Aynı zamanda sosyalizm, Stalin’in belirttiği gibi asla bölünmez bir bütün değildir. İçerisinde anarşizm, reformizm, Marksizm gibi çeşitli eğilimler taşımaktadır.² Bu eğilimler içerisinde bizim için esas olan eğilim, demokratik devrim düşüncesinin temelini oluşturan Marksizm eğilimidir.

19. yüzyıl Marksizmi, Marks ve Engels’in önderlik ettiği mücadelede somutlaşan, 19. yüzyıl Avrupasının bir ürünüdür. Marks’ın öngördüğü devrim ve

---

¹ E. Tüfekçi (Mihri Belli), “Sosyalizmde Method Meselesi”, **Yön**, 25 Şubat 1966, Yıl 5, Sayı 152, s.12

² Joseph V.Stalin, **Anarşim mi? Sosyalizm mi?**, çev: İsmail Yarkın, İnter Yayınları, İstanbul, 1997,s.8

sosyalizm modeline göre; sosyalist devrim ve sosyalist kuruluş gelişmiş kapitalist ülkelerde gerçekleşecektir. Devrim Avrupa çapında en ileri kapitalist ülkeleri kapsayacak biçimde olacaktır. İktidarı ele geçiren proletarya kapitalizmi tasfiye etmelidir.³

Marksizm; çok özet olarak 1818 senesinde Almanya da doğan ve hayatının büyük bir kısmını İngiltere’de geçiren Karl Marks tarafından oluşturulan teoriye verilen isimdir.

Aslında Marksizm, teorinin ötesinde bir dünya görüşüdür, felsefi bir sistemdir. Temelini de; diyalektik materyalizm düşüncesi oluşturmaktadır. Marksizmin özünü ifade eden diyalektik ve materyalizm kavramları, esas olarak, her şeyin bir değişkenlik ve süreklilik arz ettiğini, hayatın birbirinin zıttı olan değerlerden meydana geldiğini ve sonsuz bir akış içerisinde olduğunu belirten kavramlardır.

Yaşamın geneline atfedilen bu iddialar, dünyadaki egemen sınıfların geleceğine de ışık tutan önermeler oldular. Şöyle ki; yaşama içerisinde barındırdığı sürekli bir hareketlilik bağlamında bakan diyalektik yöntem sayesinde kapitalist ve proleter sınıfların varacağı ya da varması gereken noktalar belirlendi.

Marks’ın bu konu üzerinde ortaya attığı görüşlerden yola çıkarak Stalin, diyalektik yöntem doğrultusunda kapitalizmin varacağı noktayı şu şekilde özetlemektedir:⁴

“Doğan ve günden güne gelişen yaşam, yenilemez, onun ilerlemesi engellenemez. Bu demektir ki; örneğin, proletarya bir sınıf olarak doğmuşsa ve günden güne büyüyorsa bugün ne kadar zayıf ve sayıca az olursa olsun uzun vadede zafere ulaşacaktır. Neden? Çünkü büyümekte, güç kazanmakta ve ileriye doğru gitmektedir. Öte yandan yaşamda eskijen ve ölümüne yaklaşan şey bugün dev bir gücü temsil etse de kaçınılmaz olarak yenilgiye uğrayacaktır.”

---

³ “TİKP Bilânçosu”, **Teori**, Şubat 1993, s.37

⁴ Stalin, age, s. 13

Kuşkusuz, Stalin'in burada dev bir güç olarak bahsettiği gerçeklik kapitalist sınıftır. Yani bu çözümlenmeden yola çıkarak şu söylenebilir ki, Marks'ın diyalektik yöntem sonucu vardığı nokta proleter sınıfın zaferi ve bu sınıfın ideolojisi olan sosyalizmdir.

Demokratik Devrim düşüncesi bu düşüncelerden çoğunlukla beslenmiştir, özellikle de diyalektik yöntemin hareketin iki yöntemi üzerindeki belirleyici esasları demokratik devrimin temel özelliklerinden birini açıkça gözler önüne sermektedir. Öyle ki, bu düşünce daha sonra Lenin, tarafından **Kesintisiz Devrim Teorisi** adı altında toplanacaktır. Lenin'in kesintisiz devrim teorisine göre; devrim sürekli ve kesintisizdir.

Diyalektik yöntem, hareketin iki temel özelliğini yani hareketin evrim ve devrim yöntemini önemle vurgulamaktadır. Evrim hareketi, devrim hareketinin özünü oluşturan ve ona gerçekleşmesi için zemin hazırlayan bir öncüdür. Yani, basit bir açıklama ile önce evrim gerçekleşir, devrim ise evrim sürecini tamamlar ve onu daha ileriye götürür.

Devrim hareketi, Marksist düşüncede ve demokratik devrim hareketinde çok önemli bir yere sahiptir. Çünkü varılması gereken noktaya varmada asıl seçilecek yöntem sosyalist mücadeledir. Sosyalizmi gerçekleştirmek için sosyalist devrim gereklidir ve devrimin ilk aşaması proletaryanın siyasi üstünlüğü ele geçireceği proletarya diktatörlüğüdür. Bu diktatörlük, Marks'ın materyalist teorisi ile birebir doğru orantılıdır. İktisadi koşullar değişmeden, insanların bilincinin değişmeyeceğini belirten materyalist teori, proletarya diktatörlüğünü yani siyasal iktidarı ele geçirmesini bu anlamda zorunlu kılar. Çünkü ancak böylelikle proleter sınıf kapitalist sınıfın elinde mevcut bulunan özel mülkiyete el koyabilir ve iktisadi koşulları değiştirebilir.

Marks gibi Stalin de proletarya diktatörlüğünü zorunlu kılmaktadır: *“Proletarya, burjuvazi ile barış yaparak, sosyalizmi gerçekleştiremez, şaşmaz bir biçimde mücadele yolunu seçmeli ve bu mücadele bir sınıf mücadelesi, bütün*

*proletaryanın, bütün burjuvaziye karşı bir mücadelesi olmalıdır. Ya burjuvazi ve onun kapitalizmi, ya da proletarya ve onun sosyalizmi”*⁵

Tabi bu mücadeleden sonra siyasi üstünlüğü ele geçirecek ve burjuvanın siyasi üstünlüğüne son verecek sosyalist parti de tüm özellikleri ile devrimci ve kapılarını tüm sınıf bilincine sahip proleterlere açık tutacak enternasyonal bir parti olacaktır.

Lenin de demokratik devrimde proleterlerin rolünü önemle şu şekilde belirtmektedir: “Proletarya, kuvvet yolu ile otokrasiyi ezmek ve burjuvazinin tutarsızlığını etkisiz hale getirmek için köylü yığınlarıyla ittifak kurarak, demokratik devrimi sonuna kadar götürmelidir, sosyalist devrimi başarmalıdır.”⁶

Milli Demokratik Devrim düşüncesinin temelinde, yukarıda da bahsedildiği gibi Marks’ın öğretilerinden fazlası ile esintiler bulunmaktadır. Ancak, şunu da belirtmek gerekir ki, Milli Demokratik Devrim tezini esas olarak sistemleştiren ve olgunlaştıran Lenin’dir. Lenin’in bu ideolojik söylemlerinin yol göstericiliğindeki başarısında, tecrübe ettiği 1905 ve 1917 Rus devrimlerinin de rolü son derece önemlidir.

Marksizmin tüm söylemlerine bağlı kalarak yeni fikirler ortaya koyan Lenin, kendisinden sonra tüm sol hareket ve düşüncenin tartışılmaz ideolojik otoritesi oldu. Devlet ve devrim, sosyalist kuruculuk, kesintisiz devrim, devrimde bağlaşıklar sorunu, işçi sınıfının öncü partisinin niteliği gibi konularda yeni görüşler ortaya koyarak, kendisinden sonraki süreci fikirleri ile kesin olarak belirledi.⁷

1905 yılında Lenin tarafından yazılan ve yine 1905 yılında Cenevre’de yayınlanan “*Demokratik Devrimde Sosyal- Demokrasinin İki Taktiği*” adlı eser ise

---

⁵ Stalin, age, s.53

⁶ V.İ. Lenin, **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği**, Sol Yayınları, çev: Muzaffer Erdost, Ankara, 1992, s. 95

⁷ Mustafa Alagöz, **İdeolojik Aklın Serüveni (1970- 1980 Arası)Türkiye “Sol” Hareketine Kavramsal Bir Bakış**, Babil Yayınları, İstanbul, 2005, s.88

demokratik devrimin taktik devrelerinin ortaya konulduğu ve savunulduğu bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

“*İki Taktik*” eserinde Lenin, muarız sol sosyalist ve anarşistlere “*Demokratik Devrim*”i savunur ve kurucu meclis ile geçici hükümetin, Çarlığın yıkılması kaydı ile desteklenmesini ileri sürer.⁹

Hatta, Lenin bu düşüncesini net olarak şu şekilde ifade etmektedir:

*“Demokratik devrimin sosyalist bir devrimden çok farklı olduğu, bu devrime, ilgi duyanların hiç de yalnızca yoksul ve düşkünler olmadığı, bu devrimin tüm burjuva toplumunun kaçınılmaz gereksinimleri ve gerekleri içerisinde derin köklere sahip bulunduğu yolundaki öncüllerden- bu öncüllerden biz, ileri sınıfın, demokratik amaçlarını en büyük yüreklilikle formüle etmesi, bunları en kesin bir biçimde ve eksiksiz olarak ifade etmesi, doğrudan cumhuriyet sloganını öne sürmesi ve geçici bir devrim hükümetinin kurulması ve karşı- devrimin amansızca ezilmesi düşüncesini yaygınlaştırması gerektiği sonucunu çıkarmaktayız.”*¹⁰

Aynı zamanda, Lenin, demokratik devrimin gerçekleşmesinin koşulu olarak proletarya sınıfının öncülüğünü savunmuş, bu olmadan demokratik devrimin tamamlanmasının mümkün olamayacağını söylemiştir. Çünkü Çarlıkla ve feodal güçlerle uzlaşma halinde olan burjuvazinin çıkarları proletaryanın çıkarları ile çelişki halindedir.¹¹

Lenin, proletaryanın öncülük imkânlarının gerçek olmasını ise, proletaryanın Çarlığın yıkılmasında bir müttefiki olmasına ve bu müttefikin proletaryanın öncülüğünü kabul etmesine bağlamıştır. Proletaryanın bilinçli olması kadar, müttefikin de bilinçli olması devrimin başarıya ulaşmasında önem kazanmıştır.

“Lenin; Rusya’da öncelikle Otokrasiyi ‘Çarlık Rejimini’ ortadan kaldırmayı hedeflemiş, bununla çarlık rejimine karşı olan bütün toplumsal kesimin ortak eylemini temel amaç edinmişti. Bu birliktelikte işçi- köylü bağlaşıklığı belirleyici

---

⁸ Eserle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz; Doğu Perinçek, “İki Taktik Üzerine”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, Sayı 1–15, Ocak 1970, s. 225–234

⁹ Aclan Sayılğan, **Yeni Kavga (Milli Demokratik Devrim Nedir?)**, Ayşe Yayınları, Ankara, 1970, s.11

¹⁰ Lenin, age, s.31

¹¹ “Lenin ve Demokratik Devrim”, **Aydınlik**, Aralık 1976, Sayı 70, s.29

gücü oluşturuyordu. Politik olarak parlamenter, burjuva özgürlüklerin sağlanması olan ilk aşama, küçük mülkiyete dokunmadan büyük mülkiyeti ortadan kaldırıp, topraksız köylülere toprak dağıtılarak ekonomik Yönüyle de tamamlanmış oldu. Lenin devrim sürecinin bu aşamasını 'Demokratik Devrim' olarak belirledi. Ancak burada durmanın intihar olduğunu 'Sosyalist Devrim' olarak nitelediği ikinci aşamaya geçmenin zorunlu olduğunu açıkladı. Demokratik devrimden sosyalist devrime geçiş süreci Marksist- Leninist ideolojik söyleme 'KESİNTİSİZ DEVRİM TEZİ' olarak yerleşti. İşçi köylü bağlaşıklığı da bu sürecin toplumsal gücü olarak görüldü.”¹²

Lenin'in ortaya koyduğu bağlaşıklar sorunu, devrimin **demokratik** niteliğini ortaya koymaktadır. Devrimin ilk aşamasında ilk önce iktidardan uzaklaştırılması gereken egemen sınıfsal güce karşı olan bütün halk kesimlerinin birliğinin sağlanması zorunlu olduğundan, hangi gelişmişlik düzeyinde olursa olsun devrimin bu ilk aşaması “*demokratik*”tir. ¹³

Bu düşüncelere ek olarak, Lenin'den büyük bir ideolojik altyapı devralan Stalin, Lenin'in demokratik devrim ile ilgili teorisini geliştirdi, özellikle Çin Devrimi ile ilgili yazılarında demokratik devrim ile ilgili görüşlerini açıkladı.

Lenin'e ve onun düşüncelerine en yakın kişilerden biri olan Stalin, yazılarında ezilen halklara ve sömürge milletlere devrimle kurtuluş yolunu gösterdi ve şu temel görüşleri açıkladı:¹⁴

”Ezilen halkların önündeki devrim, Milli Demokratik Devrimdir. Proletarya önderliğinde gerçekleştirilen bu devrim, kesintisiz olarak sosyalizme geçişi sağlayacaktır. Demokratik devrimin özü ve temeli toprak devrimidir. Proletarya ezilen ülkelerde devrimin içinde bulunduğu döneme göre, işçi- köylü ittifakı temelinde en geniş cephenin kurulmasına önderlik etmeli, düşman kampındaki en küçük çatlaktan yararlanmalı, geçici ve yalpalayan nitelikte de olsa her türlü ittifak imkânını değerlendirmeli ve bağımsızlığını daima titizlikle korumalıdır. Ezilen halkların proletarya partileri Marksizmi ülkelerinin somut pratiği ile kaynaştırmada ısrar etmelidir. Gene proletarya partisi, Leninist taktiğe sınıksız sarılmalı ve kitleleri kendi deneyleri ile eğiterek devrimci mevzilere kazanmalı geniş halk yığınlarına dayanmalı ve güvenmelidir.”

---

¹² Alagöz, age, s. 101

¹³ Alagöz, age, s.104

¹⁴ J.V. Stalin, **Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1977

Bu cümlelerde, Lenin'in proletarya sınıf diktatörlüğü, kesintisiz devrim teorisi, işçi- köylü bağlaşıklığı, geniş cephe stratejisi, devrimde milli koşulların önemi ile ilgili düşüncelerinin Stalin tarafından kabul gördüğü ortaya çıkmaktadır.

Lenin'in altını önemle çizdiği taktik ilkeleri de yine 1920'li yıllarda Stalin'in Çin Devrimini yorumlarken kullandığı anahtar bir yol oldu. Bu taktik ilkelerini, Stalin şu şekilde ifade etti:¹⁵

1. Her ülkenin işçi hareketi için Komintern'in Yönlendirici talimatları hazırlanırken, o ülkenin milli özelliklerinin göz önünde bulundurulması ilkesi.
2. Her ülkedeki Komünist Partisi'nin o ülkede proletaryaya bir kitle müttefiki sağlamak için, bu müttefik geçici, yalpalayan, kararsız, güvenilmez bir müttefik de olsa en küçük bir fırsattan bile mutlaka sonuna kadar yararlanılması ilkesi.
3. Milyonlarca kitlenin siyasi eğitimi için sadece propaganda ve ajitasyonun yetmediği, bunun için kitlelerin bizzat kendi siyasi deneylerinin gerekli olduğu gerçeğinin mutlaka göz önünde bulundurulması ilkesi.

Lenin bu ilkelerin demokratik devrimin başarıya ulaşması açısından önemini vurgularken, aynı zamanda, sosyalizmin kuruluş döneminde hala geri dönüş tehlikesinin var olduğu gerçeğini de ifade etmektedir. Lenin'e göre bu tehlike, küçük üretimin hala saatbe saat günbe gün kapitalizmi doğurmasından kaynaklanmaktadır. Kafalar hala eski toplumun kafalarıdır. O nedenle, özellikle proletaryanın iktidarı ele geçirmesinden sonra sınıf mücadelesi daha da şiddetlenecektir. Burjuvazi, iktidarı yeniden ele geçirmek için çeşitli girişimlerde bulunacaktır.

---

¹⁵ Stalin, a.g.e, s. 125

Perinçek'e göre; Lenin bu gerçekleri öne sürdü, ama üretim araçlarının kolektifleştirilmesini görmedi. Dolayısıyla, üretim araçlarının kolektifleştirilmesinin esas olarak tamamlanmasından sonra ne olacağı konusunda bir katkıda bulunamadı ve konu bir netlik kazanamadı. Bu karmaşayı Stalin arttırdı, hatta ters bir tutum takınarak, 1936'da Sovyetler Birliği'nde artık sınıfların kalmadığını ve sınıf mücadelesinin bittiğini ilan etti.¹⁶ Ancak, tabii ki de sınıflar ve sınıf mücadelesi bitmemiştir. Rusya'da geri dönüşüm yaşanmış ve sınıf mücadelesi devam etmiştir. Mao Che Tung ise hem bu deneyleri inceleyen ve bu teorilere yeni katkılarda bulunan bir kişi olarak hem de Lenin ve Stalin'den devraldığı görüşleri Çin Devrimi içerisinde pekiştiren ve Milli Demokratik Devrim teorisini somut pratiğe döken bir lider olarak konumuz açısından önemli bir teoriyensen ve devlet adamıdır.

Marksist teoriye, sosyalist inşanın nasıl olacağı konusunda katkıda bulunan, Mao Che Tung, Marks'ın 19. yüzyılda öne sürdüğü "*Proletarya Diktatörlüğü*" teorisiyle komünizme varılamayacağını, sosyalizmde de sınıf mücadelesinin sürmekte olduğunu söyledi.¹⁷

Çin Devrimini ve Sovyetler Birliği'ndeki geri dönüş sürecini izleyen ve bu deneylerden yola çıkan Mao, sosyalist toplumun uzun bir dönemi kapsadığını ve bu dönem boyunca sınıfların ve sınıf mücadelesinin devam ettiğini, iki çizgi arasındaki mücadelenin, yani, proletarya ile burjuvazi, kapitalizm ile sosyalizm, Marksizm ile revizyonizm arasındaki mücadelenin devam ettiğini öne sürdü.¹⁸

Mao'nun Marksist teoriye belki de en önemli katkısı; sosyalizm döneminde çelişmeleri tahlil etmesi ve ilk kez net bir şekilde halk içindeki çelişmeler ile düşmanla halk içindeki çelişmeleri birbirinden ayırmasıdır.¹⁹

Mao, devrim esnasında önemli bir konu olan düşman ile dostu da şu kesin ifadeler ile belirledi:

---

¹⁶ Doğu Perinçek, "Mao'nun Katkısı (7 Eylül 1980)", **Saçak**, Sayı 44, Eylül 1987, s. 6

¹⁷ Orhan Üst, "Rusya Komünistleri Mao'yu Keşfediyor", **Teori**, Sayı 48, Aralık 1993, s.18

¹⁸ Üst, agm, s.18

¹⁹ Perinçek, agm, s. 11

“Düşmanlarımız kimlerdir? Dostlarımız kimlerdir? Devrim konusunda can alıcı önem taşıyan bir sorun bu. Geçmişte Çin’de yapılmış bütün devrimlerden hep küçük sonuçlar alınmışsa bunun temel nedeni gerçek düşmanlara öldürücü darbeyi indirebilmek için gerçek dostlarla işbirliği yapılamamış olmasındandır. Devrimci parti, kitlelerin kılavuzu olduğuna göre, bu partinin kitleleri yanlış yola götürmesi devrimi de zedelemiştir. Halkı yanlış yola sürüklediğimizden ve devrim içinde zafer kazanmaktan emin olmak istiyorsak gerçek düşmanlara darbeyi indirmek amacıyla gerçek dostlarla birleşmeye bakmalıyız. Gerçek dostlarımızı gerçek düşmanlarımızdan ayırmak için de Çin toplumunun değişik sınıflarının ve bunların devrim açısından karşılıklı tavırlarının ekonomik koşullarını inceleyecek genel bir tahlile girişmek zorundayız.”²⁰

Aslında Mao’nun gerçek düşmanlardan kastı, emperyalizm, emperyalizm işbirlikçisi ve feodalizmdir. Milli Demokratik Devrim işte bu üç düşmana karşı yürütülecek bir savaşım olacaktır. Dostlar ise bu düşmanlara karşı proletarya partisinin önderliğinde hareket edebilecek diğer tüm sınıflardır. Yani, Lenin’in ve Stalin’in geniş cephe stratejisi Mao’nun devrim hareketinde pratiğe dökülmüştür.

“Bütün sınıfın ve bütün ulusun birliği ancak partimizin birliği ile gerçekleştirilebilecektir ve ancak bütün sınıfın ve bütün ulusun birliği ile düşman yok edilebilecek ve milli devrimin amacına ulaşılabilecektir” diyen Mao, geniş cephe stratejisinin önemini bu sözleri ile bir kez daha vurgulamış bulunmaktadır.²¹

Sosyalizmin er geç kapitalist rejimin yerini alacağını, bunun insan iradesinden bağımsız, nesnel bir yasa olduğunu, tarihi frenlemek yolunda gerici ne yaparlarsa yapsınlar, devrimin er geç ama mutlaka zaferini kazanacağını savunan Mao Che Tung, komünist partinin Yönettiği Çin devrim hareketinin bütününde şu iki aşamadan bahseder:²²

*“Komünist partinin Yönettiği Çin devrim hareketinin bütününde iki aşama olacaktır: **demokratik devrim ve sosyalist devrim**. Bunlar farklı nitelikte iki devrim durumudur. Ama ancak birincisi bittikten sonra ikincisine geçilebilir. Demokratik*

---

²⁰ Mao Che Tung, **İhtilalin Özü**, Gün Yayınları, İstanbul, 1967, s. 10

²¹ Tung, age, s.117

²² Tung, age, s. 18

devrim sosyalist devrimin gerekli bir hazırlık unsurudur. Sosyalist devrim ise demokratik devrimin mantıki bir sonucu olacaktır.”

Milli Demokratik Devrimin önemini bu şekilde ifade eden Mao, Türkiye’deki Milli Demokratik Devrim hareketine de ilham kaynağı olan öğretileri ile Türk devrimci liderlerini etkileyen bir kişi oldu.

Mao’nun Milli Demokratik Devrim hakkındaki görüşlerini genel olarak bir kez daha ifade edecek olursak şunları söylemek mümkündür: Marksizmi metafizik açıdan ve donmuş bir şey olarak gören dogmatizme ve Marksizmin temel ilkeleri ve evrensel gerçeğini inkâr eden revizyonizme karşı olan, ayrıca Marks’ın, Engels’in, Lenin’in ve Stalin’in teorisinin evrensel değerini vurgulayan Mao, sosyalizmin nihai varılacak nokta olduğunu ancak bu nihai noktaya varmada iki aşamanın olacağını, milli demokratik hareketin devrimin birinci aşamasını oluşturacağını vurguladı.

Mao’ya göre, demokratik devrim, emperyalizm, emperyalizm işbirlikçileri ve feodalizme karşı yapılacaktır. Bunlar, düşmanlardır. Düşmana karşı birleşecek tüm güçler de devrimin dostlarıdır.

Bu dostlar, neyin ya da kimin önderliğinde birlik olacaktır? Tabii ki Marks daha en başından sözünü ettiği işçi sınıfı ve bu işçi sınıfının meydana getirdiği parti örgütü önderliğinde.

Yine Mao’ya göre; demokratik devrimi gerçekleştiren sadece proletarya olmadığından devrimi müteakip kurulacak hükümette bütün devrimci sınıflar rol alacaktır. Demokratik devrim esnasında özel sermaye kontrol altına alınacak fakat genellikle özel mülkiyete dokunulmayacaktır. Demokratik devrim sosyalizme geçiş için bir basamak olarak kullanılacaktır.²³

Mao, Milli Demokratik Devrim aşamasında, bir kavramın daha önemini vurgulamıştır, **demokratik halk diktatörlüğü**. Diktatörlüğün amacı; bütün halkı,

---

²³ Aclan Sayılğan, **Yeni Kavga: Milli Demokratik Devrim Nedir?**, Ayşe Yayınları, Ankara, 1970, s.30

Çin'i ileri bir endüstri, bir tarım, bir bilim, bir çağdaş kültür ülkesi, ileri bir sosyalist ülke haline dönüştürecek bir rahat çalışma ortamına sokmak ve bu ortamda korumaktır.²⁴ Bu diktatörlük biçiminde iki yöntem vardır: **demokrasi ve diktatörlük**. Diktatörlük, biraz önce sözünü ettiğimiz düşmanlara karşı kullanılacaktır. Mao'ya göre; başka bir deyişle gerekli görülecek uzun bir süre boyunca, onların siyasal faaliyete katılmalarına izin verilmeyecek, halk hükümetinin koyduğu yasalara boyun eğmeleri sağlanacaktır. Ama aksine halk karşısında bu yöntem bir cebir yöntemi değildir, demokratik çizgiler taşır, başka bir deyişle halk siyasal faaliyete katılabilirdir. Halk açısından demokratik bir eğitim ve inanç yöntemi söz konusudur.²⁵

Sınıf karakterinin sadece üretim araçlarının mülkiyeti ile üretim sürecindeki rolü ve toplumsal üretimin paylaşılmasıyla ilgili olmayıp, aynı zamanda düşünce tarzı ile de ilgisini ortaya koydu bu nedenle de kültür devriminin önemini vurguladı.

Perinçek'e göre, Milli Demokratik Devrim kavramı esas olarak 1789 Fransız ihtilali ile ortaya çıktı. Milli Demokratik Devrim, aslında Fransız ihtilalinin Türkçesidir. Marks da Fransız ihtilalini, Milli Demokratik Devrim olarak niteledi. Lenin, az gelişmiş ve ezilen ülkelerde aşamalı devrimi savunarak bu tezi geliştirdi. Mao Che Tung ise Milli Demokratik Devrim düşüncesini olgunlaştıran isim oldu.²⁶

“Milli Demokratik Devrim kavramını, teorik olarak Marks'la, emperyalizm çağında Lenin ve Stalin ile başlatabiliriz. Ama Milli Demokratik Devrim teorisini en uygun hali ile formüleştiren Mao Che Tung'tur. Çin Devrimi pratiğinde, Mao, Marks ve Lenin teorilerini olgunlaştırmıştır. Mao, köylülüğün önemli bir rol oynadığı ülkelerde işçi sınıfının öncülüğünde işçi-köylü ittifakını savunmuştur. Mao'nun sosyalizme en büyük katkısı sosyalist bir ülkenin önünde iki yol ayrımının bulunduğunu söylemesidir:

---

²⁴ Tung, age, s. 27

²⁵ Tung, age, s. 29

²⁶ Perinçek, kendisine yapılan Maoçu yakıştırmalarını reddetmekte, var olan şeyin; Marks'ın ve Engels'in insanlık tarihinin bilgi birikimi üzerine temelini attığı bilimsel sosyalizm olduğunu söylemektedir. Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme.

1.yol; komünizm, 2.yol; kapitalizmdir. Yani, sosyalist bir ülkede hala sınıflararası savaşımın süreceğini, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki mücadelenin devam edeceğini savunmuştur. Rusya örneğinde ise, haklılığı ortaya çıkmıştır.”²⁷

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Milli Demokratik Devrim düşüncesi, Marks, Lenin, Stalin ve Mao Zedung’un düşüncelerinden meydana gelen bilimsel sosyalizmin az gelişmiş ve ezilen ülkelerdeki öncelikli devrim teorisi. Öncü gücü proletarya olan Milli Demokratik Devrim sonrasındaki aşama sosyalist devrim aşamasıdır.²⁸

Marks’tan Mao’ya kadar bu bölümde teoride ve pratikte adı geçen tüm şahıslar, Milli Demokratik Devrim kavramına katkılarda bulundular, arkalarından gelen devrimci güçlere esin kaynağı oldular. Bundan sonraki bölümlerde bu kavramın ve bu kavramın öncüllerinin Türkiye’deki yansımaları açıklanmaya çalışılacaktır.

---

²⁷ Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme.

²⁸ Milli Demokratik Devrim aşamasından sonra sosyalist devrime geçilmesi ile ilgili Türkiye’de iki farklı görüş ortaya atıldı. Başını Mihri Belli’nin çektiği grup, demokratik devrim sonrası sosyalizme kesin olarak geçilecektir demenin bir **kadercilik** olduğunu savundu ve bunun yanlış olduğunu söyledi. Başını Doğu Perinçek’in çektiği grup ise, Milli Demokratik Devrimden sosyalist devrime geçişin kader değil, bir **zorunluluk** olduğunu savunarak Belli’nin düşüncelerini eleştirdi.

BÖLÜM 2: TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ (1960- 1971)

Bu bölümde 1960 sonrası dönemde Türkiye'nin sol gündeminde yer alan fikir uyuşmazlıkları Türkiye İşçi Partisi ekseninde anlatılmaya çalışılacaktır.

2.1. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN KURULUŞU

Türkiye İşçi Partisi (TİP), 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ve arkasından oluşturulan 1961 Anayasasının getirdiği görece demokratik bir ortamda 13 Şubat 1961 tarihinde 12 sendikacı tarafından kuruldu. 13 Şubat 1961 tarihinin önemi; 27 Mayıs askeri müdahalesi sonrası kurulan Milli Birlik Komitesinin siyasal partilerin kurulması için tanıdığı sürenin dolmuş olmasıdır.

Çok genel olarak, Artun Ünsal'ın tanımıyla; TİP'in Türk siyaset sahnesindeki gelişimi şu şekilde oldu. “TİP, 'kapitalist' ABD ve 'komünist' Sovyetler Birliği arasındaki 'Soğuk Savaş'ın bir ölçüde yumuşamaya başladığı uluslararası konjonktürde doğdu. Önce bocaladı, daha sonra aydınlara açılarak Marksist sol ideolojiye yakınlaştı, gelişti ve 10 yıl sonra gene bir askeri müdahale sonucu (12 Mart 1971), bu kez ülkede demokratik yaşamın sekteye uğradığı ardından siyasal özgürlüklerin kısıtlandığı, hatta 1961 Anayasasının yeniden gözden geçirilerek daha tutucu bir çizgiye oturtulduğu bir dönemde hukuksal olmaktan çok siyasi nitelik taşıyan bir kapatma davası sonucunda Türkiye'nin siyasal yaşamından uzaklaştırıldı.”¹

Gelişiminin çok özet olarak bu şekilde seyrettiği, TİP'i kuran işçi ve sendikacıların adları ise aşağıdaki gibidir:

1. Kemal Türkler (Maden –İş Genel Başkanı)
2. Avni Erakalın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Başkanı)
3. Şaban Yıldız (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri)
4. İbrahim Güzelce (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Genel Sekreteri)
5. Rıza Kuas (Lastik İş Genel Başkanı)
6. Kemal Nebioğlu (Oleyis Sendikası Üyesi)
7. Hüseyin Uslubaş (İstanbul Yaprak Tütün İşçileri Sendikası Başkanı)
8. Salih Özkarabay (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Başkanı)

---

¹ Artun Ünsal, **Türkiye İşçi Partisi (1961–1971)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2002, s. 1

9. İbrahim Denizcier (Müskirat İşçileri Sendikaları Federasyonu Başkanı)
10. Adnan Arkın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği İcra Heyeti Üyesi)
11. Ahmet Muşlu (Türkiye Çikolata Sanayi İşçileri Sendikası)
12. Saffet Göksüzoğlu (İlaç ve Kimya İşçileri Sendikası Başkanı)

TİP, ilk olarak bu sendikacı isimlerin etrafında ortaya çıktı. O'nun bu özelliği, aşağıdan yukarı kurulan bir parti olarak nitelendirilmesine neden oldu. Mehmet Ali Aybar, 12 halk çocuğu olarak tabir ettiği bu kişilerin TİP'i kurmasının toplumsal aydınların bile üstünde durmadığı çok önemli ve anlamlı bir olay olduğunu ifade etmiştir.²

Halkın politik anlamda uyanışının, yavaş yavaş varlığının bilincine doğru yol alışının üç safhası olduğunu belirten Aybar, TİP'in aşağıdan yukarıya doğru kurulan bir parti olarak önemini vurgularken bu safhaları şöyle özetlemektedir:

“Birincisi, ulusal varlığın bilincine varmak: Halkımız Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, ama asıl Kurtuluş Savaşında ve sonraki yıllarda bir ulusal varlık olduğu duygu ve düşüncesine gelmiştir. Bu yabancıya karşı, dışarıya doğru bir ayrıntılaşmadır. İkinci safhaya 1946'da girdik. Bu safhada halkımız hükümetle kendi arasında sadece bir ayrıntı değil, aynı zamanda ilişkide bulunduğunu sezinemeye başladı. Tek dereceli seçim, oyu ile hükümeti devirebilmekten doğan yeni bir bilinç safhası. 27 Mayıs'tan beri, yeni bir safha yaşıyoruz. Onyediy yıldır sendikalar içinde örgütlenen işçiler ekonomik anlamda sınıf bilincine varmışlardır. Ve tam politik sınıf bilincine doğru hızla geliştireyorlar. Belki de köyle ilişkisini kesmediği için işçiler kendi ilerleyişlerinde bütün emekçi halkın ileriye bir adımı anlamını buluyorlar.”³

TİP'in siyasi hayatında genel başkanlık yapmış olan ve partinin kimliğinin belirlenmesinde çok önemli roller oynayan Mehmet Ali Aybar ve Behice Boran partinin sadece emekçi kesim tarafından kurulmasını Türkiye için bir ilerleme olarak değerlendirdiler ve TİP'in bu özelliği ile diğer mevcut partilerden ayrıldığını söylediler.

Boran, doğrudan doğruya emekçi sınıftan olan bu 12 ismin partiyi kurmuş olmalarının çok önemli bir ayırt edici özellik olduğunu, böylece TİP'in hem

---

² Mehmet Ali Aybar, **Neden Sosyalizm**, Özal Matbaası, İstanbul, 1987, s.61

³ “Aybar ve Torun 5 soruya Cevap Verdi”, **Sosyal Adalet**, Yıl 1, Sayı 1, 19 Mart 1963, s.8

Türkiye’de daha önce kurulmuş ve kapanmış olan sosyalist partilerden hem de burjuva partilerinden ayrılmakta olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Daha önceleri kurulmuş ve kapanmış olan sosyalist partiler hep aydınlar tarafından kurulmuştur. Aralarında birkaç işçi olsa da teşebbüs aydınlardan gelmiştir ve Yönetim aydınlarda kalmıştır. TİP ise çeşitli iş kollarına mensup oniki sendikacı tarafından kurulmuştur, aralarında bir tek yüksek tahsil görmüş insan yoktur. Sadece bu nokta bile TİP’i hem geçmişteki sosyalist nitelikli partilerden hem de öncelikle burjuva partilerinden ayırmaktadır.”⁴

Behice Boran parti kurma teşebbüsünün sadece işçi- sendikacılardan gelmesinin bir nedenini de şöyle açıklıyordu:⁵

“...bunlar aralarına hiçbir <aydın> da almamışlardır. Bu, okumuş yazmışlara, kravatlılara bir güvensizliğin belirtisidir.”

Daha sonra TİP içerisinde büyük tartışma ve huzursuzluk yaratacak akımın başını çeken bir isim olan Mihri Belli ise, Türk-İş’ten 12 sendika başkanının Türkiye İşçi Partisi’ni kurmasını 1961 yılının önemli olay olarak adlandırırsa da yine de bu kurucular hakkında fazla hayale kapılmadığını söylüyor ve bunun nedenini de şu şekilde açıklıyordu:

“Biz bu kurucular hakkında hayale kapılmıyorduk. Çatısı altında yıllarca barınabildikleri Türk-İş, Amerikan danışmanlarının denetiminde kurulan, Amerikan yardımından pay alan bir konfederasyondur.”⁶

Mihri Belli TİP’e ilk kurulduğu yıllarda şüpheli bir bakış açısıyla yaklaşırsa da Mehmet Ali Aybar’ın genel başkanlığa seçilmesinden sonra TİP’i desteklediğini belirtmiş, bunun bir nedeninin, Aybar’ın yayın yoluyla belli bir bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi vermesi olduğunu söylemiştir.⁷

---

⁴ Behice Boran, **Türkiye ve Sosyalizm Sorunları**, Gün Yayınları, İstanbul, s.61

⁵ Boran, a.g.e, s. 65

⁶ Mihri Belli, **İnsanlar Tanıdım Mihri Belli’nin Anıları**, Doğan Kitap, İstanbul, 2000,s. 455

⁷ Belli, a.g.e, s. 456–457

TİP kurucuları, 1961 yılında partiyi kurduklarında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (Türk-İş) partiyi destekleyeceğini düşündüler. Ancak yaşananlar hiç de bu doğrultuda gerçekleşmedi. Türk-İş, TİP'e destek vermek bir yana TİP ile hiçbir ilgisinin bulunmadığını açıkladı, ayrıca “*Çalışanlar Partisi*” adıyla yeni bir siyasi parti kurma girişiminde bulundu.

Bunun yanı sıra TİP'in ölü bir parti olarak doğduğu yolunda ortaya çıkan görüşler ve TİP haberlerinin kamuoyunda çok fazla yer bulamaması TİP kurucularını da endişelendirmeye başladı. Örgütlenme konusunda zayıf kalan TİP sadece İstanbul, Kocaeli, Kayseri, Adana, Gaziantep ve İzmir illerinde örgütlenebilmiş, diğer illerde henüz bir faaliyet gösteremedi.(Aslında TİP'in kurulduğu ilk yıllarda örgütlenme konusunda zayıf kalmasının olumlu bir yanı da oldu, parti özellikle 1964 sonrası oluşturduğu Marksist Yönelime karşı çıkacak hiçbir parti-içi taban ve örgütlerle karşılaşmadı.)

Tüm bu olumsuzluklar kurucuları partiyi yeniden canlandırma girişimine yöneltti ve TİP, aydın kesimden bir genel başkan aramaya başladı.

Kurucuların genel başkanlığa aydın kesimden birini aramalarının bir nedeni partiyi canlandırma çabalarıysa diğer nedeninin partiden sıyrılma çabaları olduğunu söyleyen Aren'e göre; “*Türk-İş'in Çalışanlar Partisini kurması halinde TİP'li sendikacıların sendikalarındaki durumlarının tehlikeye gireceği açıktı. Bu tehlikeye karşı parti sorumluluğunu kendi dışlarındaki bir aydın kişiye devretmek ve böylece gerektiğinde partiden tamamiyle ayrılmak yollarını hazırlamak onlar için uygun bir önlemdi.*”⁸

Aranan kan, o dönemde İstanbul'da avukatlık yapan Mehmet Ali Aybar'da bulundu.

Aybar, sosyalist- Marksist olarak bilinen ve TİP kurucularının da aslında tanıdığı, görüştüğü bir kişiydi. Aybar, 27 Mayıs sonrası birkaç arkadaşıyla sosyalist bir parti kurma girişiminde dahi bulunmuştu. Ancak bazı sendikacıların TİP adında bir işçi partisi kurma girişimlerini haber alınca bu girişimini yarıda bıraktı.

---

⁸ Sadun Aren, **TİP Olayı (1961- 1971)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 37

Kurucular Aybar'ı 1 Şubat 1962 tarihinde TIP genel başkanlığına seçme konusunda kendi aralarında görüş birliğine vardıldıktan sonra, aynı gün Aybar'a teklifte bulundular. Aybar da bu teklifi birkaç gün düşündükten sonra kabul etti.

Aybar'ın genel başkanlık teklifini kabul etmesinin ardından bu gelişmeyi kamuoyuna duyurmak amacıyla parti kurucuları 8 Şubat 1962 tarihinde bir basın toplantısı düzenledi. Kurucuların o gün dağıttıkları basın bildirisinde Türkiye İşçi Partisi'nin programının ana hatları şu şekilde özetlendi.⁹

“Partimiz emek gücünü temsil eden bir partidir. Yani, Türkiye’de çalışan bütün halk kitlelerini, işçi sınıfının toplumcu aydınlarla işbirliği etmesinden doğan demokratik öncülüğü etrafında toplamayı amaç bilen bir partidir. Hem şurasını da ilave edelim ki, partimiz programındaki esasları benimseyen herkese, hangi sınıftan olursa olsun açıktır, Türkiye İşçi Sınıfı Anayasasının ve kanunların çizdiği yoldan iktidara gelip, anayasa çoğunluğunu elde ettiği takdirde her şeyden önce memleket ekonomisinde demokratik usullerle aşağıdaki dönüşümleri yapmak kararındadır

1. Ulusal ekonominin kilit taşı durumunda olan üretim ve dolaşım araçları önem derecelerine göre bir sıraya konarak devletleştirilir. Daha kurulmamış, fakat ileri ve tam bağımsız bir toplum olmak için kurulması gereken ağır endüstri kolları da devlet eliyle kurulur. Devlet malı olarak devlet eliyle işletilir. Özel sektöre bırakılan endüstri kolları ve ekonomik faaliyet alanları genel ekonomik planın hedef ve direktiflerine uyarak çalışır ve gelişir. Devlet sektörünün ağır bastığı bir planlı ekonomi düzeninde özel sektör daha uzun yıllar ulusal kalkınmamızda yararlı bir faktör olacağı için korunacak ve teşvik edilecektir. Devletleştirilecek ve şimdiden kurulmuş bulunan endüstri kolları zaten bugün de ya devletin elindedir ya da devlet kontrolü altındadır. Bu itibarla Türkiye İşçi Partisi'nin Devletleştirme hareketi şeklinde mütalaa olunmalıdır. Henüz kurulmamış ve kurulması zaruri olan ağır endüstri kollarının ise Devlet eliyle kurulması pek tabiidir. Tarımda, devlet numune çiftlikleri ve işletmeleri, kooperatifler ve özel işletmelerden kurulu, bilim ve tekniğin son icatlarına göre üretim yapan karma bir sistem uygulanır. Tarım, genel ekonomi planına uygun olarak halkın beslenme ihtiyacını karşılayacak ve ihracatı besleyecek şekilde geliştirilecektir. Köyü ekonomik ve sosyal bakımdan kalkındırmak başlıca amaçtır.

2. Toplumun hızla kalkınıp ilerlemesi ve çalışan halk kitlelerinin insanca yaşama şartlarına kavuşması ulusal ekonominin belirli süreler için hazırlanmış bir plana göre gelişmesini zorunlu kılar. Ekonomik hayatı bütünüyle kavrayan genel planın direktifleri hem devlet sektörü hem özel sektör için mecburidir. Ulusal ekonomi,

---

⁹ Aren, age, s. 40–42

genel plana göre ahenkli biçimde ve sürekli olarak geliştiği için işsizlik ve buhranlar kalkar, çalışan halk kitlelerinin gücü durmadan artar. Genel plan, yatırımları ve el emeğini, Türkiye'nin hızla endüstrileşmesine ve tarımın gelişmesine Yöneltecektir. Endüstrileşmede ağır endüstriye önem verilir. Ağır endüstri ulusal ekonominin temelidir. Tüketim malları yapan hafif endüstri de, tarım da ancak ağır endüstri temeli üzerinde gelişir. Ağır endüstri üstelik tam bağımsızlığın da şartıdır. Kaldı ki, bilim ve teknik endüstrileşme hareketi ile paralel olarak ilerlediği için, Türkiye'nin endüstrileşmesi aynı zamanda Milli Kültürün yayılıp ilerlemesinin de şartıdır. Bütün bunlardan dolayı Türkiye İşçi Partisi, Ulusun teknik kaynak ve enerjilerini ağır endüstrinin kurulması ve tarımın geliştirilmesi için çalışan halk kitlelerinin gönüllü iştirakini sağlayarak seferber etmek kararındadır. Bu arada ulusal bağımsızlığı zedelemeyen dış yardımlardan da yararlanılır.

3. Ulusal gelir her vatandaşın emeğinin niceliğine ve niteliğine göre paylaşılır. Prensip budur. Ücretler, aylıklar ve her türlü kazançlar bu prensip göz önünde tutularak ayarlandığı gibi vergi sisteminde de bu prensibe uygun değişiklikler yapılır. Çünkü Türkiye İşçi Partisi, toplumsal emeğin bütün servetlerin kaynağı olduğu inanışındadır. Her şey, mal da mülk de, kültür değerleri de toplumsal emek mahsulüdür. Üstelik ahlak bakımından emeğin kendisi de bir değerdir. Çalışmak herkes için bir ahlak borcudur. Ölümsüz Atatürk'ün dili ile 'Çalışmak sayesinde bir hakkı iktisap ederiz. Yoksa arka üstü yatmak ve hayatını saydan muarra geçirmek isteyen insanların (yani çalışmadan yaşamak isteyenlerin) bizim heyeti içtimayimizde yeri yoktur.' Bundan dolayı toplumun, herkese iş vermesi başta gelen ödevidir.

Kısacası, Türk ulusunun yüksek menfaatleri hakikatte çalışan halk sınıflarının yani işçi, ırgat, köylü, memur, her tür ücretli, zanaat sahibi, esnaf, küçük tüccar, dar gelirli, serbest meslek erbabı ile aydınlardan kurulu ve Türk ulusunun % 99,9'unu teşkil eden koskoca bir kitlenin menfaatinden başka bir şey olmayacağı için, TİP'in amacı dış ve iç politikada bu menfaatleri savunan görüş ve istekleri demokratik yoldan hâkim kılmak ve böylece çalışan halk kitlelerini kendi elleri ile insanca yaşamak hakkına kavuştururken Türkiye'yi de ilk kurtuluş savaşını yapmış, emperyalizme sömürgeciliğe karşıt dünya barışının ve insanlığın hizmetinde her bakımdan tam bağımsız, ülkesi ve ulusu ile bölünmez, halkçı, emekten yana, devletçi, laik, insan haklarına ve sosyal adalete ve güvenliğe dayanan demokratik bir cumhuriyet olarak çağdaş medeniyet yolunda hızla ilerletmektir.”

Kurucular, TİP parti programının ana çizgilerini ve amacını bu şekilde özetlerken, Doçent, Avukat Sayın Mehmet Ali Aybar'ı TİP genel başkanı olarak seçtiklerini ve Aybar'ın bu görevi en iyi şekilde yerine getireceğine inandıklarını Türk kamuoyuna bu bildiriyle açıkladılar, Aybar da bir gün sonra dağıttığı basın bildirisinde TİP kurucularının bu teklifini kabul ettiğini Türk kamuoyuna duyurdu.

Böylelikle TİP, kurucu sendikacılarının davet ettiği Aybar ile birlikte bir grup sol aydının katılımıyla silik bir “*sendikacılar partisi*” olmaktan çıktı, canlandı, güçlendi ve gerçek bir emekçiler partisine dönüşmeye başladı.¹⁰ Ya da daha keskin bir ifade ile belirtilecek olunursa, “*artık TİP’in gerçek tarihi başlamıştır.*”¹¹

2.2. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ PROGRAMI (1964)

Bir partinin savunduğu görüşleri, sahip olduğu ideolojiyi kavrayabilmek için temel alınacak kaynak tabii ki de o partinin tüzüğü ve özellikle de programıdır.

Aybar’ın genel başkanlığa seçilmesinden sonra ele alınan 1964 tarihli TİP programı bu bölümde üzerinde durulacak olan temel konudur. Programın içeriği TİP’in savunduğu temel görüşler konusunda oldukça aydınlatıcı olacaktır. Elbette Aybar’ın görüşlerinin parti programına damgasını vurduğu gerçeği de, programın aynı zamanda Aybar’ın düşüncelerinin bir yansıması olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Aybar, genel başkanlığa geldikten sonra öncelikle partiye kazandırmak istediği yeni kimlik doğrultusunda parti tüzük ve programını değiştirmeyi amaç edindi. Bu düşünceyle TİP Yönetici kadrosu içerisinde ilk olarak parti tüzüğünün değiştirilmesi konusu gündeme geldi. 19 Nisan 1962’de kurucular partinin yeni tüzüğünü kabul ettiler. Parti tüzüğünde yer alan 2. maddede parti karakteri açık olarak şu şekilde ifade edildi:¹²

“Türkiye İşçi Partisi, Türkiye İşçi sınıfının ve onun tarihi ve bilime dayanan demokratik öncülüğü etrafında toplanmış onunla kader birliğinin bilinç ve mutluluğuna varmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkârların, küçük esnafın aylıklı ve ücretlilerin dar gelirli meslek sahipleri ile ilerici gençliğin ve aydınların) demokratik, bağımsız, sosyalist örgütüdür.”

---

¹⁰ Ünsal, age, s. 3

¹¹ Murat Belge, “Türkiye İşçi Partisi”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 2120

¹² Aren, age, s.47

Aslında tüzüğün ikinci maddesinde yer alan bu üç kavram (demokrasi, bağımsızlık ve sosyalizm) partinin ve Aybar'ın görüşlerini açıklayan anahtar sözcüklerdir. 1964 programının içeriğinden bahsederken bu daha iyi anlaşılacaktır.

Partinin yeni tüzüğü Aybar'ın genel başkanlığa seçildiği 1962 yılında kabul edilse de, programın hazırlanışı ve kabul edilişi daha uzun bir süreç içerisinde gerçekleşti. Tüzüğün kabul edildiği 1962 yılından 2 yıl sonra, yani 1964'te TİP, yeni programını kabul ederek yürürlüğe koydu.

Mihri Belli, anılarında TİP'in ilk programının hazırlanmasında kendisinin de katkısının olduğunu ileri sürmekte ve bu iddiasını aynen şu şekilde ifade etmektedir: *“Bir gün Orhan Müstecabi geldi, iş hukukundan anlayan bir hukukçu arkadaş tanıyıp tanımadığımı sordu. TİP'lilerin böyle bir ihtiyaçları varmış. Olcayto İlder'i gönderdim. Avukatımdı, dosttuk. İşçi hukuku bilgisi iyiydi. Olcayto iki hafta sonra geldi, 'Beni TİP genel sekreteri yaptılar' dedi. Program ve tüzük taslağını kaleme alma işini de ona yüklemişler. 'Tüzüğü yazma işini onlara bırak' dedim. 'Bu kadar sendika tüzüğü hazırlamışlardır, bu işi becerirler.' Hem de başında kolektif çalışma havasına girin. Ben bir program taslağı kaleme aldım. Oturduk Olcayto'yla rötüştan geçirdik. Kuruculara sunulan taslak böyle hazırlandı. Evet, TİP'in ilk programının hazırlanmasında az da olsa benim de emeğim geçmiştir. Tabii o dönemde büyük çoğunluğu anti- komünist propogandanın etkisinde olan kurucular bunu bilselerdi hop oturup hop kalkarlardı.”¹³*

Sonuç olarak, TİP'in 1961 tarihli ilk programında Mihri Belli'nin katkısı olsun ya da olmasın, TİP 9–10 Şubat 1964 tarihinde gerçekleştirilen I. Büyük Kongre sırasında, partili olan veya olmayan bilim adamları ve uzmanların da katıldıkları toplantılar ve tartışmalar sonucunda hazırlanan, özellikle de Aybar'ın görüşlerinin ağır bastığı yeni parti programını kabul etti ve yürürlüğe koydu.

---

¹³ Mihri Belli, **İnsanlar Tanıdım- Mihri Belli'nin Anıları**, Doğan Kitap, İstanbul, 2000, s. 456, ayrıca; 7 Nisan 2006 tarihinde Mihri Belli ile İstanbul'da yapılan görüşmede bu bilgi doğrulanmıştır.

İzmir’de gerçekleştirilen TİP 1964 Büyük Kongresi, TİP Yöneticilerinin, ülkesel düzeyde büyük bir kongre toplayacak güveni kendilerinde bulduklarını gösterdi.

Sadun Aren, Mehmet Ali Aybar, Fethi Naci, Behice Boran ve Yaşar Kemal’in katıldığı tartışmalar sonucunda Kongre’nin (1964) belirlediği eylem planı şu şekilde açıklık kazandı:

“Türkiye’nin doğal kaynakları, ülkenin kalkınması için yeterlidir, geriliğin temel nedeni, sermayenin özel mülkiyette olmasıdır; ölüm cezası ve öteki anti-demokratik yaşalar kaldırılmalıdır, 500 dönümün üzerindeki topraklar topraksızlara dağıtılmalıdır.”

Bu eylem planı doğrultusunda, TİP, yeni programını oluşturdu ve hızla gerçekleştirilmesi gereken bazı reformlar öngördü. Topraksız ya da toprağı yetmeyen köylülere toprak dağıtılması, dış ticaretin, bankacılığın, sigortacılığın millileştirilmesi, işsizliğe çare bulunması, vergilerin herkesin gücüne göre alınması, milli gelirin emeğe göre bölünmesi vb. işler TİP programına göre karma ekonomi sistemi içindeki yürütülecek reformlardı.¹⁴

1 giriş ve 4 ana bölümden oluşan 1964 tarihli TİP programının, baş tarafında Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21 Ekim 1920 tarihli beyannamesi ile Atatürk’ün 1 Aralık 1921 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmaya yer verildi. Her iki metin de sırasıyla şu şekildedir:

“Emperyalist Devletlerin, Devlet ve milletimizin hayatına açıkça kastetmeleri neticesinde meşru müdafaa için toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, şimdiye kadar muhtelif vesilelerle sarahaten veya zımnen ilân ettiği maksat ve meslekini bir kere daha bütün cihana arz için su beyannameyi neşreylemeğe lüzum görmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millî hudutlar dâhilinde hayat ve istiklâlini temin ahdiyle teşekkül etmiştir. Binaenaleyh hayat ve istiklâlini, yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizm tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vasıl olacağı kanaatindedir.

---

¹⁴ “TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar’la Bir Konuşma”, **Sosyal Adalet**, Sayı 18, Eylül 1965, s.14–16

Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin hayat ve istiklâline suikast eden emperyalist ve kapitalist düşmanların tecavüzlerine karşı müdafaa ve bu maksada aykırı hareket edenleri tedip azmiyle kurulmuş bir orduya sahiptir. Emir ve kumanda salâhiyeti Büyük Millet Meclisinin manevî şahsiyetindedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, halkın öteden beri maruz bulunduğu sefalet sebeplerini yeni vasıtalar ve teşkilât ile kaldırarak yerine refah ve saadet getirmeyi başlıca hedefi addeder. Binaenaleyh toprak, maarif, adliye, maliye, iktisat ve evkaf işlerinde ve diğer meselelerde, sosyal yardımlaşma ve kardeşliği hâkim kılarak, halkın ihtiyaçlarına göre yenilikler ve tesisler vücuda getirmeye çalışacaktır. Bunun için de siyasî ve içtimâî umdelerini milletin ruhundan almak ve tatbikatta milletin temayüllerini ve ananelerini gözetmek fikrindedir

Binaenaleyh, Türkiye Büyük Millet Meclisi, memleketin idarî, iktisadî, içtimâî umum ihtiyaçlarına müteallik hükümleri peyderpey tetkik ve kanun şeklinde tatbik mevkiine koymaya başlamıştır.

21 Ekim 1920 (1336).¹⁵

“ATATÜRK DIYOR KI:

Biz hayatini, bağımsızlığını korumak için çalışan emekçileriz, zavallı bir halkız. Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmak zorunda olan bir halkız! Bundan dolayı her birimizin hakkı vardır, yetkisi vardır. Fakat çalışmakla bir hakkı elde ederiz. Yoksa sırt üstü yatmak ve hayatını çalışmadan geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur! O halde söyleyiniz efendiler! Halkçılık toplum düzenini emeğine, hukukuna dayandırmak isteyen bir sosyal doktrindir. Efendiler! Biz bu hakkimizi korumak, bağımsızlığımızı güven altında bulundurabilmek için, toptan, milletçe bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı milletçe savaşmayı uygun gören bir doktrini izleyen insanlarız.

1 Aralık 1921 (1337)¹⁶

TİP programının baş kısmına Atatürk'ün bu sözlerinin konulmasının ana hedefi, TİP ile başlatılan hareketin Kurtuluş Savaşındaki Kuva-i Milliye ruhunun bir devamı olduğu izlenimini ve inancını vermektir.¹⁷ Kurtuluş Savaşı'na yapılan vurgu gerek Aybar gerekse diğer parti yöneticilerinin konuşmalarında ve yazılarında defalarca tekrarlandığı görülmektedir.

---

¹⁵ <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim: 04.09.2005)

¹⁶ <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim: 04.09.2005)

¹⁷ Aren, age, s. 56

Programın başında anlamlı olarak bu iki metne yer verildikten sonra “giriş” kısmına geçilmiş, “Bağımsızlık içinde kalkınma”, “emek” ve “emekçi halk” kavramlarının sürekli olarak vurgulandığı bu kısımda, TİP’in 12 sendikacı tarafından kurulduğu ve doğrudan doğruya emekçi halkın kurduğu ilk parti olduğu dile getirilmektedir.

Emeğin ve emekçi halkın iktidara geçerek gerekli köklü reformları gerçekleştirmesi sonunda yüzyıllardır süregelen yoksulluğun ortadan kalkacağını belirten TİP, kendisini 1962 yılında kabul ettiği tüzüğün 2. maddesinde de hemen hemen aynı sözlerle ifade ettiği gibi şu şekilde tanımlamaktadır:

*“Türkiye İşçi Partisi, Türk işçi sınıfının ve onun tarihi, bilime dayanan demokratik öncülüğü etrafında toplanmış, onunla kader birliğinin bilinç ve mutluluğuna varmış toplumcu aydınlarla ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkârların, küçük esnafın, aylıklı ve ücretlilerin, dar gelirli serbest meslek sahiplerinin, kısacası, emeği ile yaşayan bütün yurttaşların kanun yolundan iktidara yürüyen siyasi teşkilatıdır.”*¹⁸

“Emek” kavramına yapılan vurgu, TİP’in her fırsatta ön plana çıkardığı bir unsurdur. Anayasanın tanıdığı hakların kâğıt üzerinde kalmamasını sağlamanın partinin ilk ve en önemli görevi olduğunu söyleyen parti Yöneticileri, emeği ile yaşayan çeşitli halk ve sınıf zümrelerini politik bir kuvvet olarak örgütlemenin, onu bir numaralı yurttaş durumuna yükseltmenin gereğini ifade etmektedirler.

TİP, programının giriş kısmında net olarak emeğin ve emekçinin yanında olduğunu vurgulamakta, programın devam eden 1. bölümünde de Türkiye’nin maddi, sosyal ve politik yapısını değerlendirmektedir.

Türkiye’nin maddi yapısı, tabiat kaynakları, işgücünün niceliği ve niteliği, birikmiş sermaye ve donatım stokları açısından değerlendirilerek, Türkiye’nin geri kalmış bir toplum olduğu sonucuna varılmaktadır. Bu yargıyla birlikte, Türkiye’nin geri kalmış ülkeler arasında gerek kişi başına yatırım ve gelir seviyesi, gerekse gelişme potansiyeli bakımından en geri durumda olmadığı, köklü reformların

¹⁸ <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim, 04.09.2005)

yapılması ve o günkü sosyal şartların değiştirilmesi şartı ile Türkiye'nin kalkınma ilerleyebileceği belirtilmektedir.

Türkiye'nin sosyal ve politik yapısı ile ilgili olarak ta Türkiye'deki üretim ilişkilerine ayrıntılı bir şekilde değinilmiş, Türkiye'deki sınıflar “*hâkim sınıflar*”, “*orta sınıflar*”, “*işçi sınıfı*” ve “*topraksız köylüler*” olarak ayrıştırılmış ve bu ayrışma sınıfların üretim araçlarına sahip olup olmamalarına göre belirlenmiştir.

Örneğin; programda egemen sınıflar şu şekilde ifade edilmektedir:

*“Büyük toprak sahipleri ithalatçı ve ihracatçı tüccarlar, sanayiciler ve mali sermaye çevreleri halk sınıf ve tabakalarına hâkim bulunmaktadır. Bu duruma, tabiat kaynaklarına, üretim araçlarına, birikmiş sermaye ve donatım stoklarına sahip olarak gelmişlerdir. Bunun sonucu olarak da ürünlerin mübadele sistemini, emeğin çalışma şartlarını belirleyerek milli gelirden en büyük payı almaktadırlar.”*¹⁹

TİP, devlet bürokrasisini de üretim araçlarının mülkiyeti açısından değerlendirmiştir. Üretim araçlarının mülkiyeti konusunda devlet sektörünün önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştır. Ancak sanayi sektörünün güçlü bir kısmının devlet elinde bulunmasının ilk bakışta özel mülkiyet sahibi sınıfların kuvvet ve nüfuzunu kıran bir faktör gibi gözüktüğünü, oysa devlet sektörünün özel sermayenin güçlenmesine hizmet ettiğini savunmuştur.

Hâkim sınıflarla ilgili bu saptamalardan sonra, küçük tüccar, esnaf, zanaatkârlar, orta toprak sahipleri, memurlar, ücretliler ve serbest meslek sahipleri olarak nitelendirilen orta sınıf ele alınmış ve bunların aslında kendi başlarına güçlü olmadıkları, ancak işçi sınıfı ve öbür emekçi kitlelerle iş ve kader birliği halinde aynı politik teşkilat içinde veya etrafında toplanıp hareket ederek toplumun gelişme ve kalkınmasında etkili olabilecekleri vurgulanmıştır.

Hâkim ve orta sınıflar üzerinde yapılan değerlendirmelerden sonra sıra işçi sınıfına ve topraksız köylüye ait değerlendirmelere gelmiştir. İşçi sınıfı, TİP'in

---

¹⁹ <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim, 04.09.2005)

ülkenin kalkınması konusunda kendisine öncü bir rol biçtiği sınıftır. Programında işçi sınıfının artık siyasal bilince kavuştuğunu söyleyen TİP'e göre, bunun en büyük kanıtı ise; kendisinin yani TİP'in kurulmuş olmasıdır. Topraksız köylü konusuna ise toprak reformu sloganı ve köy enstitülerinin yeniden açılması esasına bağlı olarak yaklaşan TİP'i bu anlamda Hamdi Dinler şöyle eleştirmektedir:

“Gerçeğin ne olduğu araştırılmadan hayal edilen köylünün durumuna göre hareket ediliyor. Toprak reformu sloganı, köy enstitülerinin yeniden gündeme getirilmesi köylülük esasına bağlı olarak vurgulanıyor.”

Sınıflara ait tahlillerin yapıldığı bu bölümde aydınlara, yani ülkücü subay ve idarecilere, düşünörlere, yazarlara, bilim adamlarına, öğretmenlerine, sanatçılara ve gençliğe özel bir yer verilmiş, bu ilerici aydın tabakanın ve Atatürkü gençliğin, halkla iş ve kader birliği ettikleri nispette Türkiye'nin gerilikten kurtulması davasında etkin bir rol oynayacakları önemle vurgulanmıştır.

Birinci bölümün “Türkiye'nin Politik Yapısı” başlıklı son bölümünde ise, politik yapının ekonomik ve sosyal yapının etkisi altında olduğu ve Türkiye'nin derebeylik kalıntısı bir temel üzerine aşıl原因an gelişmemiş bir kapitalizm biçimindeki ekonomik ve sosyal yapısının, politik yapı üzerindeki tutucu ağırlığının demokratik 1961 Anayasasıyla tatbikat arasındaki çelişmelerde açık olarak görüldüğü belirtilmiştir.

Bu bölümde dikkati çeken bir diğere husus da egemen sınıf üzerinde yapılan değerlendirmelerdir. Egemen sınıfların ve onların temsilcileri olan siyasi partilerin Türkiye'yi kalkındırmak ve ilerletmek meselesinde yanlış çözümler peşinde koştukları hatta halkın politik bir güç haline gelmesini dolayısıyla kalkınmanın gerçek çözüm yolunun bulunmasını önledikleri ifade edilmiştir.

“...hâkim sınıfların korumak ve sürdürmek istedikleri ekonomik temel ve bu temel üzerine kurulu sosyal ve siyasal ilişkiler üretici halk kuvvetlerinin gelişmesine,

Türkiye'nin ilerlemesine hızla çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasına kesinlikle engel olmaktadır."²⁰

TİP programının ikinci bölümü ise “*Kalkınma Yolu*“ başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu bölümde ülkenin kalkınması için ekonomik kalkınmanın şart olduğu, bunun ise ancak “*kapitalist olmayan kalkınma yolu*“ ile gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.

TİP'e göre Türkiye'nin kapitalist yoldan kalkınması mümkün değildir. TİP bu yargısının nedenlerini programında şu şekilde maddeleştirmiştir:

1. Geçen yüzyıllarda batı memleketlerinin kalkınması, emeğin aşırı sömürülmesi sonunda meydana gelen ve biriken özel sermaye ve teşebbüs yolu ile mümkün olmuştur. Çünkü o tarihlerde işçi sınıfı haklarını koruyacak güçlü teşkilata henüz sahip değildi. Oysa bugün Türkiye'de sendikacılığın ve demokratik kuvvetlerin gelişmekte olmasından ötürü, böyle bir sömürme gittikçe güçleşmektedir.

2. Batılılar sermaye biriktirmek için başka memleketleri de sömürmüşlerdir. Oysa Türkiye'nin bugün sömürgeler fethederek, ya da ticari yollarla başka memleketleri sömürerek sermaye biriktirmesi düşünülemez. Kaldı ki, devrimci ve anti-empyalist savaşlar yaparak bugüne gelmiş olan Türkiye için sömürgecilik ve sömürücülük söz konusu olamaz.

3. Batılı memleketler kalkınma yoluna girerken karşılarında kalkınmış memleketler yoktu. Böylece küçük işletmelerini yavaş yavaş büyüterek gelişebilmek imkânına sahiptiler. Oysa Türkiye gelişmiş memleketlerle rekabet etmek, onlara rağmen kalınmak zorundadır. Çünkü ekonomimizin batı memleketleri ekonomilerine bağlı ve onların hâkimiyeti altında olması, kalkınmamızı bir de bu Yönden önlemektedir. Ayrıca bugünün teknolojisine uygun dev işletmeler kurarak

---

²⁰ <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim, 04.09.2005)

gerçekleştirilmesi gereken kalkınmayı sağlamaya, özel teşebbüslerin gücü yetmemektedir.

4. Batının geliştiği çağlarda, gelirlerin daha büyük bir kısmı tasarruf edilerek sermaye birikimine ayrılabilirdi. Oysa günümüz Türkiye'sinde Batı'nın şimdiki yüksek tüketim seviyesi örnek alınmaktadır. Bu durum, özel sektör eline geçen gelirlerin çok yüksek bir kısmının tüketim harcamalarına gitmesine ve böylece birikimin yavaşlamasına sebep olmaktadır.

5. Batının geliştiği zamanlarda başka bir çözüm yolu, başka bir toplum düzeni olduğu bilinmiyordu. Oysa bugün **kapitalist olmayan bir kalkınma yolu** olduğu da bilinmektedir. Bu sebeple toplumun, kapitalist yapısından doğan çatışma ve dalgalanmalara boyun eğmesi beklenemez. Ayrıca kapitalist gelişme mümkün olsa bile arzu edilir bir çözüm yolu değildir. Çünkü kapitalist gelişme yolunu seçmiş bulunan memleketler de büyük tezatlar içindedir.

6. Batının gelişmesinin çok yavaş olduğu, kişi başına düşen gelirin yılda ortalama yüzde 2'den daha az arttığı da unutulmamalıdır. Oysa Türkiye'nin bugün bu gelişme temposundan 2-3 kat daha hızla kalkınması şarttır.

TİP'lilere göre; kapitalist olmayan kalkınma yolu, emekçilerin idare ve kontrolüne katıldıkları planlı bir ekonomik sistemdir. Böyle bir sistemin kurulması için işçilerin iktidara gelmesi gerekir. TİP, "kapitalist olmayan yol"dan gelişmeyi gerçekleştirecek işçi sınıfını ve bütün emekçi halk yığınlarını eğitip aydınlatacak ve ilerlemenin bilinçli itici kuvveti haline getirecektir. Anayasanın sağladığı hak ve hürriyetlere dayanarak işçi sınıfını yurt işlerinde söz ve karar sahibi yapacak, yani mümkün olduğu kadar çok miktarda işçi temsilcisini meclise sokacak ve hatta demokratik seçim yoluyla iktidara gelecektir.²¹

Kısacası emekten yana, emekçilerin söz sahibi olduğu planlı bir devletçilik olarak adlandırılabilen kapitalist olmayan kalkınma yolu için TİP, büyük üretim

---

21 Yıldız Sertel, **Türkiye'de İlerici Akımlar**, Ant Yayınları, İstanbul, 1969, s. 298

ve mübadele araçlarını devletleştirmeyi, kurulmamış temel sanayi kollarını devlet eliyle devlet malı olarak kurmayı ve işletmeyi, topraksız veya az topraklı köylüyü topraklandırmayı, aynı zamanda onu en ileri teknikle donatarak, en verimli işletmecilik sistemi içinde çalışmasını sağlamayı, kafa işçiliği ve kol işçiliği arasındaki ayrımı ortadan kaldırmak ve bütün yurttaşların kişiliklerini sonuna kadar geliştirmelerini sağlamak amacıyla halk yığınlarının yaratıcı güçlerini açığa çıkaracak kültür çalışmalarına hız vermeyi, ulusal gelirin dağıtımında emeğe göre gelir ilkesini hâkim kılmayı Birleşmiş Milletler Anayasasına bağlı Kurtuluş Türkiyesine yaraşır barışçı bir dış politikayı gerekli görmektedir.²²

Programın üçüncü bölümü ise; “*Temel İlkeler*” başlığı altında derlenmiştir. Bilime dayanan politika, demokrasi, emekten yana planlı devletçilik, halkçılık, cumhuriyetçilik, devrimcilik, milliyetçilik, barışçılık, laiklik, mülkiyet gibi konulara yer verilmiştir.

Bu bölümde, özellikle, demokrasi ve mülkiyet kavramları ile ilgili konularda partinin Marksist niteliğini yansıtan açıklamalar yapılmıştır. Örneğin; “*Halkın Günlük Hayatında Gerçekleşen Demokrasi*” başlıklı kısımda, toplumun yönetici, yürütücü ve itici gücünün, Türk işçi sınıfı ile emekçi halk kitleleri olduğu bir kez daha ifade edilmiştir. “*Mülkiyet*” başlıklı kısımda ise Türkiye İşçi Partisi’nin, büyük üretim araçlarının özel mülkiyet konusu olmasına tamamıyla karşı olduğu net bir biçimde tekrar ortaya konulmuştur.

TİP programının dördüncü ve son bölümünde ise, iktidara gelindiği zaman toplumsal yaşamın tarım, sanayi, eğitim, sağlık gibi çeşitli etkinlik alanlarında neler yapılacağı ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, toprak ve tarım reformu, emekten yana devletçilik, dış ticaretin, bankacılığın ve sigortacılığın devletleştirileceği, iktidara gelindikten sonra daha uzunca bir süre özel sektörün varlığını sürdüreceği belirtilmiştir. TİP, iktidara geldikten sonra karma bir ekonomi uygulayacağını ifade

---

22 <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim tarihi 04.09.2005)

etmiş, bu karma ekonomi içerisinde özel sektörün yerini ise; planlı devletçiliğin bir yardımcısı olarak belirlemiştir.

Sonuç olarak; TİP'in 1964 yılında kabul edilen programı incelendiğinde, partinin sosyal kimliği net bir biçimde anlaşılmaktadır. Kapitalist olmayan bir kalkınma yolunu savunması, işçi sınıfının öncülüğünü ön plana çıkarması, emekten ve emekçiden yana olan planlı devletçilik anlayışı partinin, Marksist ilkelere dayalı ve sosyalizmi kurmayı amaçlayan bir parti olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Aybar da TİP programının Marksist olan kimliğini onaylarken, ancak şu önemli ayrıntının altını çizmiştir:

“...TİP programı Marksist bir programdır. Bundan hiç kuşkusuz yok. Ama birtakım yenilikler getiren, Marksizm'e eleştiren bir gözle bakan bir programdır. Mesela TİP, 'proletarya diktatörlüğüne' dayanan bir parti değildi. Ya nasıl bir partiydi? 'İşçi sınıfının demokratik öncülüğü' etrafında birleşen tüm emekçilerin temsilcisi olduğunu söyleyen, onları iktidara getirmeyi amaçlayan bir partiydi. Evet, bir öncülük vardı. Herhalde işçi sınıfı hakkında bir öncülük sözü vardı. Ama bu öncülük sözü vardı, ama bu demokratik bir öncülüktü. Yani halk inanırsa, onunla birlikte olacaktı.”²³

TİP yöneticilerinin önde gelen isimlerinden biri olan Sadun Aren de, programın bir özelliğini Marksist ilkelere dayanan bir program olarak yorumlarken, diğer bir özelliğini ise programın 1961 Anayasasına olan bağlılığı olarak yorumlamıştır.

Aren'e göre; programın 1961 Anayasasına olan bağlılığı, genel başkan Aybar'ın Anayasa yorumundan kaynaklanmaktadır. Aren'e göre; Aybar, 1961 Anayasasını sosyalist bir düzen öngördüğü ve dolayısıyla sola açık ve sağa kapalı olduğu biçiminde yorumlamıştır. Bu yorumu çok da gerçekçi bulmayan Aren, Aybar'ın partiye meşruiyet arama ve Anayasayı yapmış olan 27 Mayısçı zinde güçlere dayanma kaygısı ile böyle bir bağ kurma çabasına giriştiğini belirtmiştir.²⁴

---

²³ Uğur Mumcu, **Aybar ile Söyleşi/ Sosyalizm ve Bağımsızlık**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1994, s. 41

²⁴ Aren, age, s. 61-62

TİP programının ve Aybar'ın 1961 Anayasasına olan bağılılığı programda gerçekten net bir şekilde belirtilmiştir. Programda, 1961 Anayasası içinde yer alan sosyal devlet anlayışının, sosyal adaletin, sosyal güvenliğin, insan ve yurttaş anlayışının, ekonomik hakların ülkenin hâkim sınıfları tarafından tam ve eksiksiz bir şekilde uygulanmadığı belirtilmiş, bunların tam ve eksiksiz uygulanabilmesi için emekten yana olan TİP'in varlığı zorunlu kılınmıştır. Çünkü TİP'e göre, Türkiye'nin politik yapısında söz sahibi olan hâkim sınıf, özel sektöre ağırlık veren, emekçiye külfet, varlıklıya nimet getiren kapitalist bir kalkınma yolunu seçmiştir. Oysaki 1961 Anayasası, sosyal devlet anlayışıyla sınıflar arasındaki dengeyi korumak istemektedir. Dolayısıyla, Anayasanın tam uygulanması için, statükoyu korumaya çalışan hâkim sınıfların varlığı Türkiye'nin ilerlemesini engellemektedir. Emekten ve emekçiden yana olan TİP ise kendi varlığını Anayasanın uygulanması için bir güvence olarak göstermiş ve varlığını bu yolla meşrulaştırmak istemiştir.

Programda TİP'in bu konu hakkındaki görüşlerinin yer aldığı kısım ise şöyledir:

“Anayasa'mızın gerçekten uygulanması, Türkiye İşçi Partisi'nin varlığını zorunlu kılar. Çünkü Anayasa'da yazılı temel haklar, sosyal ve ekonomik haklar, ancak böyle bir partinin etkin varlığı halinde kâğıt üzerinde kalan formüller olmaktan kurtulup emekçi yurttaşın yararlandığı canlı uygulanan kurallar biçimini alır. Sosyal sınıflar arasında bir denge rejimi demek olan DEMOKRASİ, ancak bu takdirde boş bir söz olmaktan çıkar.”²⁵

Aybar'ın ve dolayısıyla TİP'in, Anayasaya olan bağılılığı sadece programla sınırlı kalmamış, TİP mecliste gündeme getirdiği tartışmalarda da Anayasayı her fırsatta ön plana çıkarmış ve savunmuştur. Bunun nedeni ise, Aybar'ın değindiği konuların meclisteki diğer partiler tarafından büyük bir tepki ile karşılanmasıdır.

141. ve 142. maddelerin Anayasaya uygun olmaması, işçi sınıfının öncülüğü, emekten yana planlı devletçilik, büyük üretim araçlarının devletleştirilmesi gibi konular meclis gündemine TİP sayesinde girmiştir.

---

²⁵ <http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961-1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim, 04.09.2005)

Aybar, o güne kadar legal partiler tarafından söylenmemiş birçok şeyi söylemiş ve bunu yaparken de kalkan olarak Anayasa'yı kullanmıştır. Yığınlara Anayasayı anlatarak benimsetmeye çalışmış ve bunları elbette ki TİP adına yapmıştır.²⁶

Sonuç olarak, söyleyebiliriz ki; Behice Boran'ın da belirttiği gibi, işçi sınıfının sendikal örgütlenme ve mücadele bilincinden politik düzeyde örgütlenme ve mücadele bilincine yükselmesinin bir belirtisi olarak kurulan TİP, 1962'de partiye sosyalist, sol, ilerici aydınların katılmasından sonra, aynı yıl kaleme alınan parti tüzüğü ve 1964'ün Şubat'ında yapılan I. Büyük Kongre'de kabul edilen parti programı ile Marksist bir kimlik kazanmıştır.²⁷

2.3. TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NE KARŞI GELİŞEN MUHALEFET ve PARTİ İÇERİSİNDEKİ HUZURSUZLUKLAR

Bu bölümde, genel olarak TİP'in 1961 ve 1971 yılları arasında karşı karşıya kaldığı muhalefet odakları ele alınacaktır. Bunun yanı sıra; özellikle 1968 sonrası, TİP öncü kadrosu içerisinde meydana gelen fikir uyuşmazlıkları ve bu fikir uyuşmazlıklarının TİP'in siyasi sahnedeki yerine etkisi aktarılmaya çalışılacaktır. Tüm bu gelişmelerin ele alınmasındaki temel amaç, 1961 ve 1971 arası Türk sol düşüncesinde yer alan önemli tartışmaları aktarmak ve özellikle Milli Demokratik Devrim ve sosyalist devrim görüşlerinin farklılıklarını ortaya koymaktır.

2.3.1 TİP' e Karşı Oluşan Muhalefet Odakları

Milli Demokratik Devrim görüşünün TİP içerisinden çıktığı ve geliştiği esas alınarak, çalışmamızın konusu gereği, bu bölümde TİP'e karşı gelişen iki ana muhalefet odağı üzerinde durulacaktır. Bunlar, Yön ve Milli Demokratik Devrim

---

²⁶ Barış Ünlü, **Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.207

²⁷ Uğur Mumcu, **Bir Uzun Yürüyüş**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1988, s. 55

hareketleridir. Ayrıca, TİP önderleri arasında ayrılıklara yol açan temel nedenler üzerinde durulacaktır.

2.3.2 Parti İçi İlk Anlaşmazlık: 53. Madde

Aybar'ın genel başkanlığa seçilmesinden sonra, TİP'in 1962 yılında, partinin amaç ve karakterini açıkça ortaya koyan yeni bir tüzük kabul ettiği daha önce belirtilmişti. Adı geçen bu tüzüğün 53. maddesi, TİP içerisindeki ilk istifaların gerçekleşmesine yol açan madde oldu. Kafa işçileri ile kol işçilerinin yani işçi ve aydın kökenlilerin eşit bir biçimde temsil edilmeleri konusunu kapsayan 53. madde ile ilgili çıkan bu anlaşmazlık parti içindeki ilk anlaşmazlık olarak nitelendirilebilir. Maddenin içeriği aşağıdaki gibidir:

“Partinin bütün organlarında görevli bulunanlardan yarısının, kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için, emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak yaşayanlar veya işçi sendikaları yönetim organlarında görevli bulunan üyeler arasından seçilmiş olması gözetilir. Yönetim kurullarınca kongrelere sunulacak aday listeleri, bu esasa göre tertiplenir; Kongreler de delege ve organları bu esastan ilham alarak seçerler.”

Görüldüğü üzere; partinin tüm organlarındaki yöneticilerin yarısının işçi veya sendikacı olmasını öngören 53. madde, parti yönetiminde emekçilerin de ağırlıklı olarak söz sahibi olmasını amaçlamaktadır.²⁸ Bunun gerçekleştirilebilmesi ise, seçimlerin ‘işçi’ ve ‘işçi olmayan’ diye iki ayrı liste üzerinden yapılmasını gerekli kıldı.

İki listeli seçimin ilk uygulandığı İzmir Büyük Kongresinden hemen sonra (28.12. 1964) tüzüğe aykırı seçim yapıldığı gerekçesi ile bazı parti üyeleri kongrenin tekrar toplanmasını ve seçimlerin yeniden yapılmasını istediler.

Aybar, kongreyi tekrar toplamanın maddi açıdan olumsuzluğuna dikkat çekip bu üyelerin isteklerinden vazgeçmelerini istedi, ancak üyeler bu isteklerinde

---

²⁸ “Tüzüğe bu maddenin konmasında diğer bir amaç da, kurucu sendikacıların parti üzerindeki kontrollerini aydınlara kaptırmama istekleri olmuştur.”, bkz: Ünlü, age, s. 183

direndiler. Bu kararlı davranışlarını sürdüren üyeler onur kuruluna sevk edildi ancak böyle bir işleme meydan vermeden kendileri partiden ayrıldılar.

Partiden ayrılanlardan bazılarının isimleri şöyledir: Doğan Özgüden, Fethi Naci, Demir Özlü, Edip Cansever, Muzaffer Buyrukçu²⁹

Aren'e göre; 53. madde ilgili anlaşmazlık, sosyalizm konusunda herhangi bir kuramsal farklılık içermemektedir. Anlaşmazlık doğrudan doğruya ve sadece 53. maddenin gereğini yerine getirmek için iki liste ile seçim yapılması gibi basit bir teknik gerekçeye dayandırılmaktadır. Yoksa anlaşmazlık çıkarıcıların hiçbiri işin özüne, yani parti yönetiminde işçi kesiminin ağırlıkta olmasına karşı çıkmamıştır.

Böylesine basit bir gerekçe için hemen hepsi seçkin aydınlardan oluşan bu üyeler istifa etmeyi neden göze almışlardı? Aren' e göre bunun nedeni; istifa eden bu üyelerin TİP'in I. Büyük Kongre sonrasında oluşan parti yönetimi ile tam bir uyum sağlayamayacaklarını düşünmeleri olmuştur.³⁰

TİP'in 9–10 Şubat 1964 tarihinde İzmir'de gerçekleştirdiği Büyük Kongre sonrası oluşturduğu genel yönetim kurulu üyeleri şu şekildedir:

İşçi: Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Ahmet Top, İbrahim Çektin, Şevki Erencan, Rahmi Eşsizhan, Şaban Erik, Sina Pamukçu, Reşit Güçkiran, Mecit Çakır, A. Hikmet Karakaya, Şaban Yıldız, Yücel Kıvılcım, Kemal Türkler, Sait Bürçün, Osman Sercan, Salih Özkarabay, Abdülğafur Demir, Sakıp Bulutlu, Kemal Sülker, Doğan Özgüden

Aydın (İşçi Olmayan): Mehmet Ali Aybar, Cemal Hakkı Selek, Nihat Sargın, Behice Boran, Yunus Koçak, Kemal Bilbaşar, İsmet Sungurbey, Cenani Güngördü, Şinasi Yeldan, Tarık Ziya ikinci, Sadun Aren, Yahya Kanbolat, Niyazi

---

²⁹ Mehmet Ali Aybar, **Türkiye İşçi Partisi Tarihi**, Cilt 1, BDS Yayınları, İstanbul, 1988,s. 52–53

³⁰ Aren, age, s. 208

Ağırnaslı, Esat Çağa, Canip Yıldırım, Minetullah Haydaroğlu, Moris Gabbay, Yılmaz Halkacı, Ali Karcı, Adnana Cemgil³¹

Sonuç olarak; 53 madde hakkındaki ortaya çıkan parti-içi anlaşmazlıklar TİP'den istifalara yol açsa da partinin kapanışına kadar seyreden tüm büyük kongrelerde seçimler 'işçi' ve 'işçi olmayan' diye iki ayrı seçim listesi halinde yapılmaya devam etti. Tabi, amaçlandığı gibi emekçilerin de en az aydınlar kadar yönetimde söz sahibi olması, bir bölgeden diğerine, bölgenin gelişmişlik düzeyine göre farklılık gösterdi. Örneğin; az gelişmiş ve sanayileşmemiş illerde kurulan örgütlerin yöneticileri, işçi sınıfının buralarda yoğun olarak örgütlenmemesinden ve güçlenmemesinden dolayı daha çok aydın kesim içerisinde seçildi.

2.3.3. Sosyalist Devrim ve Milli Demokratik Devrim Tartışması

1964 Büyük Kongre sonrasında yaşanan bu anlaşmazlıklardan ve parti içi istifalardan sonra TİP bu sefer, 1966 Malatya Kongresi esnasında kendisini bambaşka bir muhalefet hareketi karşısında buldu. TİP'in karşı karşıya geldiği bu muhalif hareket, 53. maddenin ortaya çıkardığı gibi biçimsel bir anlaşmazlığın ötesinde, 1960'lı yılların sol gündemine damgasını vuracak olan ideolojik bir tartışma niteliğinde oldu. Sol cepheden bu gelen muhalefet, ülkenin sosyalizme ulaşmasında esas olarak gerçekleştirmesi gerektiği ilk aşamanın Milli Demokratik Devrim aşaması olduğunu savundu.

Türk siyasal yaşamında Milli Demokratik Devrim hareketinin tam olarak neyi ifade ettiği ve neyi amaçladığı asıl, çalışmanın üçüncü bölümünün konusu olduğundan bu bölümde Milli Demokratik Devrim hareketinin genel olarak savunduğu görüşlere yer verilecek, sosyalist devrim ve Milli Demokratik Devrim arasındaki temel anlaşmazlık noktalarının altı çizilmeye çalışılacaktır.

TİP içerisindeki ilk ideolojik ayrılık, 1964 İzmir Büyük Kongresi öncesinde oluşturulan bilim kurulunun çalışmaları esnasında ortaya çıktı. Tartışılan konu işçi

---

³¹ Ünsal, age, s. 170- 171

sınıfının öncülüğü üzerine oldu. Behice Boran ve diğer TİP üst düzey yöneticileri klasik Marksist tezi savunurken, yani işçi sınıfının tarihsel ağırlığını ve öncülüğünü kabul ederken, karşılarında Milli Demokratik Devrim tezini savunan muhalif bir kesim buldular.

1964 yılında işçi sınıfının öncülüğü üzerine ortaya çıkan bu anlaşmazlık, aslında TİP içerisinde, daha sonraki yıllarda meydana gelecek parti- içi muhalefetin ilk sinyallerini vermektedir. Kaldı ki; 1965 yılını takip eden süreçte parti-içi muhalefet giderek güç kazanmaya başladı.

Aren, parti-içi muhalefetin özellikle 1965 yılı sonrasında gelişmesini aynı yıl Türkiye’de gerçekleşen genel seçimlere ve bu genel seçimlerde TİP’in Meclis’e 15 milletvekili sokmasına bağlamış ve bu düşüncesini şöyle özetlemiştir:

“Seçimlere gelinceye kadar, Partililer Parti önderlerini sosyalizmin özverili savaşçıları olarak görüyor ve onlara bir de bu nedenden ötürü sevgi ve saygı duyuyorlardı. Seçimlerden sonra bu durum değişti. Partililer, artık onları çalışmalarını karşılığında milletvekilliği ve senatör maaşı alan ve parlamenterliğin diğer olanaklarından da yararlanan kişiler olarak görmeye başladılar. Bunun doğal bir sonucu olarak genel merkez ve artık onun önemli bir bölümünü oluşturan milletvekillerinin çalışmaları büyük bir titizlikle izlenir ve eleştirilir oldu. Böylece daha baştan beri, Aybar’a ve Parti merkez Yönetimine karşı olanlar bu karşıtlıklarını (muhalefetlerin) geliştirebilecekleri bir ortam buldular. Nitekim parti-içi muhalefet bu tarihten itibaren güç kazanmış ve kendini belli etmeye başlamıştır.”³²

Aren’in bu değerlendirmesi, Milli Demokratik Devrimcilerden Vahap Erdoğan’ın şu sözleri ile gerçeklik kazanmaktadır:

“Seçim arifesinde Genel Başkanın çevresindeki, üst kademe İşçi Partililer arasında bir milletvekili olma yarışına tanık olduk. Bu üzücü bir görünüştü. Hele milletvekillerinin en yüksek maaşı aldıkları ve son banka kredisi örneğindeki gibi zaman zaman ek maddi avantajların da söz konusu olduğu göz önünde tutulunca görünüş karşısında duyulan üzüntü artıyordu. Öteki partilerden bambaşka bir hava içinde olması gereken bir sosyalist parti olarak TİP’den beklenen bunun tam tersi bir tutumdu.”³³

---

³² Aren, age, s. 105

³³ Vahap Erdoğan, “TİP Nereye Gidiyor? Önümüzdeki Devrimci Adım ve TİP’in Tarihsel Görevi”, **Yön**, 11 Kasım 1966, s. 10

TİP merkez Yönetiminin her fırsatta TİP'in Türkiye'nin geçmişindeki diğer komünist hareketlerle hiçbir bağlantısının olmadığını dile getirmesi ve böylece Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı gibi eski tüfek sosyalistlerin 1965 seçimlerindeki sosyalist başarının dışında bırakılması da, TİP' e karşı 1965 sonrası gelişen muhalefetin bir diğer önemli nedenini oluşturdu. Aybar'ın Türkiye'nin geçmişindeki diğer komünist partilere nasıl bir bakış açısıyla yaklaştığı şu sözlerle son derece net bir şekilde ifade edilmiştir:

“Türkiye İşçi Partisi, kuruluşu, programı ve tüzüğü ve bugüne kadar izlediği politika ile bağımsız kişilikte yepyeni bir partidir. Bu noktayı ısrarla belirtmek isterim. Eski sosyalist partiler, başka şartlar altında kurulmuş, başka şartlarda çalışmışlardır. Bize göre bunlar, başarı ve başarısızlıkları ile artık tarihe mal olmuşlardır. Şüphesiz bu partileri yeniden kurmakta herkes serbesttir. Fakat herhalde tarihe mal olmuş bu hareketleri yeniden denemek için TİP'in elverişli bir ortam olduğunu düşünmek kesin olarak yanlıştır. Bu gibi heveslere kapılanlar varsa, hevesleri kursaklarında kalacaktır. Bunun böyle bilinmesini isterim.”³⁴

1965 sonrası parti merkezine karşı artık iyiden iyiye kendini gösteren hoşnutsuzluk, özellikle 1966 yılında en açık şekli ile ortaya çıktı. Önce 22- 23 Ekim 1966 tarihleri arasında gerçekleştirilen TİP İstanbul İl Kongresinde, sonrasında daha da örgütlenmiş olarak 20- 24 Kasım 1966 tarihleri arasında yapılan Malatya Kongresi'nde bu net olarak görülmektedir.

Özellikle muhalefetin İstanbul'da ve Ankara'da yoğunlaşmasından dolayı parti merkez Yöneticileri tarafından Malatya'da gerçekleştirilmesine karar verilen TİP II. Büyük Kongresi, TİP dışındaki ve içindeki muhalefetin iyice su yüzüne çıkmasının ilk adımı oldu. Bu düşüncesini Aybar şöyle dile getirmiştir:

“Daha önce ‘dogmacı’ muhalefet, emekçilerin ağırlıklı olarak iktidara gelmelerini öngören ilkeye karşı çıkmak için dolambaçlı bir yol izleyerek iki sandıkta seçime karşı çıkmakla yetinmişti.”³⁵

Aybar' göre, 53. maddenin iki seçim listesi halinde uygulanmasına karşı çıkıp partiden istifa edenlerle, 1966 kongresinde TİP'e ve onun sosyalist devrim görüşüne muhalefet edenler aynı kişilerdi.

³⁴ Aybar'ın TİP II. Büyük Kongresi'nde yaptığı açış konuşması, **Yön**, Yıl 5, Sayı 191, 25 Kasım 1966

³⁵ Aybar, Türkiye İşçi Partisi Tarihi, s. 58

TİP’i eleştiren sol muhalefetin asıl amacının ise partiyi ele geçirmek olduğunu belirten Aybar, buna en iyi örneğin de Malatya Kongresi olduğunu söylemiştir.³⁶

TİP’in, “*Eli Nasırlılar Meclise*” sloganını uygulamaması, Marksist teoriyi küçümsemesi ve kitaplara dudak bükmesi, Amerika’ya karşı yaptığı eleştirileri giderek yumuşatması yolundaki iddialar, Malatya Kongresi’nde muhalefetin TİP’e karşı yönelttiği eleştirilerin başında gelmektedir. Ancak muhalefetin savunduğu temel görüşü belirtmek gerekirse; bunu “*Milli Demokratik Devrim*“ başlığı altında özetlemek mümkündür. Örneğin; Malatya Kongresi’nde söz alan, Vahap Erdoğan, kendisinin de bulunduğu muhalefetin temel görüşünü şöyle açıklamaktadır: “*Anti-emperyalist savaşımla sosyalizmle eş anlamlı saymak hatalıdır. Önümüzdeki ilk adım Milli Demokratik Devrimdir.*”³⁷

TİP ise, en genel tanımıyla, sosyalizme varmada uygulanması gereken tek yolun, sosyalist devrim yolu olduğunu savundu.

TİP’e göre, Türkiye, Batı ile aynı gelişmişlik düzeyinde olmasa da, Batılılaşma yolunda ilerleyen ve Batı’nın sınıflı yapısına benzer bir toplum yapısına sahiptir. Ülkenin kapitalistleşmesi sonucu oluşan bir burjuva sınıfı ve bu sınıfla çıkarları çatışan bir işçi sınıfı bulunmaktadır.

TİP’e göre; Türkiye, özellikle Kurtuluş Savaşı’ndan sonraki süreç içinde demokratik devrimlerini büyük ölçüde tamamladı. Laikliğin, genel oy hakkının ve Batı Avrupa kökenli birçok yasanın kabul edilmesi ve kapitalist gelişme, dinin ve feodal mütegalibenin halk üzerindeki baskı ve sömürsünü geniş ölçüde kırdı, azalttı. Kapitalizm gelişerek egemen üretim biçimi oldu. Böylece siyasal iktidarda önderlik kapitalist sınıfa geçti ve buna koşut olarak hatırı sayılır nicelikte bir işçi sınıfı doğdu. Diğer yandan emperyalizm Türkiye’ye zorla girmedi, ekonomik olduğu kadar askeri

---

³⁶ Aybar; Türkiye İşçi Partisi Tarihi, s.63

³⁷ Erdoğan, a.g.m, s.11

yönüyle de hükümetlerimiz (egemen sınıflarımız) tarafından davet edildi. Onun için emperyalizmi egemen sınıflardan soyutlayarak ona karşı ayrı bir savaşım vermek olanağı yoktur. Bu nedenle anti-emperyalist ve anti-kapitalist savaşım bir ve aynı savaşımdır. Bunlar birbirinden ayrılamaz.³⁸

Özet olarak; TİP'e göre; Türkiye zaten bağımsız ve demokratik bir ülkedir. Özellikle cumhuriyetin ilanından bu yana demokratik devrimlerin çoğu tamamlanmış, emperyalizm tüm unsurları ile birlikte Türkiye'den kovulmuştur. Tüm bunlara rağmen, Türkiye'de sosyalizmin kurulamamasının nedeni, Türkiye'ye hâkim olan burjuva sınıfının emperyalizmi kendi çıkarları doğrultusunda tekrar yurda sokmasıdır. Zaten, burjuva sınıfının hâkim olduğu bir düzende bunun aksi de beklenemezdi. Çünkü sosyalizm proletarya sınıfının düzeniydi ve ancak onun öncülüğünde kurulabilirdi.

TİP, özellikle Aybar'ın genel başkanlığa gelişinden partinin kapanışına kadar kararlı bir şekilde sosyalist devrim görüşünü savundu. Türkiye'nin önündeki aşamanın sosyalist devrim aşaması olduğunu her fırsatta vurguladı, Milli Demokratik Devrim Hareketi savunucularına karşı çıktı. Örnek olarak Kenan Somer'in sosyalist devrim anlayışı ile ilgili söylediği şu sözler anlamlıdır:

“...feodal devlet, feodal toprak sahiplerinin diktatoryasıdır; burjuva devlet kapitalist burjuvazinin diktatorya aracıdır; sosyalist devlet de, proletaryanın diktatorya aracıdır. Böyle olduğuna göre, eğer ülkede kapitalist üretim tarzı egemen üretim tarzı durumunda ise ve bu ülkede burjuvazi iktidarda ise bu ülkenin önündeki devrimci aşama sosyalist devrim aşamasıdır.

...Türkiye'de egemen üretim biçimi kapitalist üretim biçimi olduğu için, bir; Türk devletinin sınıf yapısı son tahlilde Türk burjuvazisinin egemenlik aracı şeklinde belirleneceği için, iki; Türkiye'nin önündeki devrimci aşama, sosyalist devrim aşamasıdır.

Bu düşüncenin temelinde yatan şey şudur: Bir ülkenin önündeki devrimci aşamayı, ülkenin egemen üretim biçimi ve devletin sınıf yapısı tayin eder.”³⁹

---

³⁸ Aren, age, s.220–221

³⁹ Çetin Yetkin, **12 Mart 1971 Öncesinde Türkiye'de Soldaki Bölünmeler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998, s. 194

Sosyalist devrim görüşü, bu temel düşünceler üzerinde tezini savunurken, ona karşı geliştirilen Milli Demokratik Devrim görüşü ise şunları savunuyordu:

“Türkiye henüz demokratik devrimini gerçekleştirerek feodal kalıntılardan arınmış bir ülke değildir. Türkiye bugün emperyalizmin sömürdüğü geri bir tarım ülkesidir, sanayi gelişmemiştir. Nüfusun büyük çoğunluğunu köylülük teşkil eder. Türkiye işçi sınıfının bilinç ve örgütlenme düzeyi düşüktür. Türkiye’de bilinçli ve örgütlü bir işçi sınıfı henüz tarihi gelişmemize Yön verecek bir ağırlığa sahip değildir. Türkiye’de bugün egemen sınıflar, asker-sivil aydın zümreyi ikini plana itme yolunu bulmuş olan, emperyalizmin desteklediği işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibe sınıflarıdır.

...Türkiye’de devrim demek, yalnız işçi sınıfının değil, yalnız şehir ve köy proletaryasının değil, proletaryasıyla, şehir ve köy küçük burjuvazisi ile asker- sivil aydın zümresi ile hatta bir ölçüde sermayedar sınıfın milli nitelik taşıyan koluyla, bir avuç asalak dışında tüm Türk ulusunun ulusal devrimi, Türkiye’yi “gerçekten tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir ülke” durumuna yükseltecek olan Milli Demokratik Devrim demektir.”⁴⁰

Milli Demokratik Devrim görüşüne göre; Türkiye, güçlü bir proletarya sınıfına sahip gelişmiş bir sanayi ülkesi olmak şöyle dursun, hala emperyalizmin sömürü alanı, geri bir tarım ülkesi durumundaydı. Dolayısıyla; Türkiye’nin önündeki devrimin sosyalist devrim değil, demokratik devrim olduğu tamamen ortada idi.⁴¹

Sosyalizme gitmede kestirme yol olmadığını, sosyalizme varmak isteyen herkesin Milli Demokratik Devrim aşamasından geçmesi gerektiğini savunan Milli Demokratik Devrimciler, vatanını seven herkesin Milli Demokratik Devrim saflarına katılmasını istiyordu. Dolayısıyla, sosyalizme varmak istemeyen ama vatanının seven, Türkiye’yi gerçekten tam anlamıyla bağımsız ve demokratik bir ülke olarak görmek isteyen her vatandaş bu milli cephe saflarına katılmalıydı. Zaten, Milli Demokratik Devrim aşamasından sonra sosyalizmin geleceği de yüzde yüz kesin olan bir şey değildi, kim bunu net olarak söyleyebiliyorsa yaptığı şey kadercilikten başka bir şey olamazdı. Dolayısıyla, Milli Demokratik Devrim görüşüne destek vermek her türlü siyasal düşüncenin ötesinde bir vatan borcu idi.

---

⁴⁰ Belli, age, s. 512

⁴¹ Belli, age, s.513

Murat Belge, TİP'in ve TİP'i eleştiren kesimin teorilerinin altındaki örtük varsayımı şöyle özetlemektedir:

“TİP'in ülke ile ilgili analiz ve teşhislerinin altında yatan örtük varsayımına göre, Türkiye tamamen değilse de yeterince Batılılaşmış bir toplumdur. Azımsanmayacak sayıda bir işçi kitlesi oluşmuştu. Bunlara dayanan bir parti, proletaryayı kendine inandırmayı ve bağlamayı başarır ise iktidara gelmesine yetecek oyu sağlardı. Bu amaçla politik baskı altında bilinçlenememiş proletaryayı politize etmek için yurt ve dünya sorunlarını sınıf açısından koymak ve parti propagandasını bunun üzerine kurmak gerekiyordu. Böylece başından beri 'legalist' bir tavrı benimseyen TİP, Batı'nın sınıf partilerini kendine model aldı.

TİP'i eleştiren kesimin teorilerinin altındaki örtük varsayım ise Türkiye'nin Batılı değil, Asya bir toplum olduğu tespiti ile belirleniyordu. Türkiye halen büyük ölçüde feodaldı. Ve ciddi bir kapitalizm kuramamış, emperyalizmin etkisi altında dışa bağlı bir komprador sınıfı yaratmanın ötesine geçememişti. Bu yapıda sınıfsal bir yaklaşım lükstü, koşullara uygun değildi.

...Ülke henüz, anti-emperyalist ve anti-feodal bir 'Milli Demokratik Devrim' aşamasındaydı. Bu mücadele öncülüğü 'asker-sivil aydın zümrenin' üstlenmesi gerekiyordu. Bir sınıf partisi, ancak bu devrim başarıya ulaştıktan sonra kurulabilirdi.”⁴²

2.4. SOSYALİST DEVRİM ve MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM GÖRÜŞÜNÜN TEMEL ANLAŞMAZLIK NOKTALARI

2.4.1. İhtilal Sorunu:

TİP'in tüm liderleri partinin kurulduğu ilk günden itibaren demokratik ve parlamenter savaşımdan yana olduklarını söylediler, legaliteden yana tavırlarını içtenlikle ortaya koydular.⁴³ Bunda 1965 seçimleri ile gelen başarının ve bu başarının iktidara gelmek yolunda umut vermesinin etkisi çok büyüktür. TİP, seçimle işbaşına geldiği gibi, halk onunla olmazsa seçimle işbaşından gideceğini söylemiştir.

Türkiye'de sosyalizme giden yolun, ancak demokratik düzen içerisinde, demokratik düzenin bütün koşullarına uyarak, halkı eğiterek, onu politik faaliyet

⁴² Murat Belge, “Türkiye Cumhuriyeti'nde Sosyalizm (1960'dan sonra)”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983, s. 1956

⁴³ Sadun Aren, “Dernek ve Sosyalizm Meseleleri”, **Yön**, Sayı 60, 6 Şubat 1963

sahasına sokarak ilerleyebileceğini savunan TİP, halkın eğitilmesini esas almayan, askeri müdahalelerle küçük bir azınlığın kuracağı diktatoryal idarelerin hiçbir zaman sosyalizmi uygulayamayacağını önemle belirtti.⁴⁴

Kitlelerin eğitimine ve bilinçli hale getirilmesine önem veren TİP, bu meseleyi çoğu zaman seçim başarısının önünde tuttuğunu dile getirmekte idi. Seçimlerin, kitlelerin eğitilmesi meselesinin sadece bir parçası olduğunu ileri süren TİP, halkın eğitilmesinin zaman alabileceğini ama bundan başka yolun da olmadığını söylemiştir.⁴⁵

TİP'e göre; Türkiye'de parlamenter rejim çıkmazdır. Bu çıkmazdan kurtulmanın yolu ise, Anayasanın eksiksiz ve tam olarak uygulanmasıdır. Eğer bu mesele gerçekleşirse, hayatlarını emekleri ile kazanan kitleler, örgütlenecek siyasi haklarını ellerinde tutabilirler ve istikrarlı bir parlamenter rejimin teminatı olurlar.⁴⁶

TİP'in her koşulda legaliteden yana olan bu tavrı, onun 1968 yılında gerçekleşen devrimci gençlik işgallerine karşı uzak kalması ile sonuçlandı, bu da TİP'i destekleyen ve yüreği devrim ateşi ile tutuşan gençliğin olası bir askeri darbeye göz kırpan Milli Demokratik Devrim görüşüne daha yakın durmasına yol açtı.

TİP ileri gelenleri parlamentarizme ve seçimlere olan bağlılıklarını, 1969 genel seçim sonuçlarındaki düşüşe rağmen kaybetmediler. Parti üst düzey yöneticileri bu seçimde yaşadıkları büyük orandaki oy kaybının tarihi gelişme içinde geçici duraklamalar olduğunu belirttiler.⁴⁷

Milli Demokratik Devrimciler, TİP'in her koşulda bağlı kaldığı bu parlamentarist yaklaşımı hep eleştirmiş, onu devrim yolunda pasif ve revizyonist bir tavır almakla suçlamışlardır.

---

⁴⁴ Tark Ziya Ekinci, "Az gelişmiş Ülkelerde Kalkınma Yolu", **Sosyal Adalet**, 18 Haziran 1963, s. 8

⁴⁵ "Sorumlu Halk Değil Aydındır", **Sosyal Adalet**, Yıl 1, Sayı 10, 21 Mayıs 1963, s. 5

⁴⁶ Sadun Aren, "Hangi Yol?", **Sosyal Adalet**, 4 Haziran 1963, s.3; Behice Boran; "Halk Yararına Olan Demokrasi Bütün Güçlükleri Çözecektir.", **Sosyal Adalet**, 11 Haziran 1963, s.8

⁴⁷ Yetkin, age, s.136

TİP ve demokratik devrim görüşünün, silahlı mücadele ve parlamentarizm konulu tartışmalarına örnek olması bakımından Mihri Belli'nin anılarında anlattığı şu olay anlamlıdır:

“1967 güzünde İstanbul'da Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) salonunda bir açıkoturum düzenlendi. Açıkoturuma ben de katıldım. Öteki katılanlar Behice Boran ile İlhan Selçuk'tu. Konu: 'Türkiye Devriminin Stratejisi'. Sıramız geldiğinde konuştuk. Ben kendim ajitatif bir dil kullanmaktan kaçındım. Görüşlerimi olabildiğince ılımlı bir dille ifade etmeye çalıştım. Önlere iki sırayı işgal eden TİP'in alkışçı takımı dışında, dinleyicilerin büyük çoğunluğu seviyeli, ağırbaşlı ve bir politik tartışma dinlemeye gelmişlerdi. Pek tezahüratta bulunmuyorlardı. Ama polemik kızışmaya başlayınca büyük çoğunluk bizim dediklerimizi alkışlamaya başladı. Boran sinirlendi ve Selçuk ile beni kastederek, ' onların devrim sözcüğü ile kastettikleri silahlı mücadeledir, ihtilaldir. Biz TİP olarak, parlamenter yoldan, seçimle iktidara geleceğiz ve sosyalizmi kuracağız ' anlamında şeyler söyledi.”

2.4.2.Öncü Sınıf Sorunu:

TİP'e göre; sosyalizm işçi sınıfının ideolojisidir ve bu nedenle sosyalist devrimi gerçekleştirecek olan işçilerdir.

Türkiye'de işçilerin sosyalizmi kurmada öncü rol oynaması kapitalist ülkelerdeki taklitçiliğin sonucu değil, ülke gerçeklerinin bir sonucudur. Sosyalizm bir emekçi sınıfı davasıdır. Türkiye'de üretimde en büyük payı olduğu halde en büyük oranda sömürülen sınıf yine işçi sınıfıdır. Teknik ilerledikçe bu sömürülme oranı daha da yükselmektedir. Türkiye'de emekçi kadrolar içinde en erken sınıfsal bilince varan, yasal yollardan hak aramada en önde giden, çalışma koşulları bakımından en örgütlü, en bilinçli sınıf yine işçiler olmuştur.⁴⁸

Milli Demokratik Devrimci görüşe göre ise; Türkiye'de işçi sınıfı henüz yeterince olgunlaşmamıştır. Bu nedenle devrim aşamasında öncü rol; asker- sivil aydın zümrenin olmalıdır. Savaşım işçi sınıfının tekeline değildir. Bütün öteki “milli” güçler de bu savaşıma katılmalıdır.

---

⁴⁸ Aziz Nesin, “Türkiye'de Toplumculuğun Öncülüğünü Kimler Yapacak?”, **Sosyal Adalet**, 9 Temmuz 1963

TİP Yöneticileri, işçi sınıfının öncülüğünü vurgularken, aynı zamanda sosyalizmin bir bilimsel gerçeklik olmasından dolayı aydınların da bu doğrultuda sosyalizme bağlandıklarını söylemişlerdir. Aydın kesime öncü rolü daha çok ideolojik öncülük boyutunda verilmiştir.

2.4.3. Burjuvazi Sorunu:

TİP, burjuvazinin tüm kesimlerinin emperyalizmle işbirliği içinde olduğunu ve sosyalizm mücadelesinde karşı safta yer aldığını savundu, aksine Milli Demokratik Devrimci görüş ise burjuvazinin milli nitelik taşıyan kolunun var olduğunu iddia etti ve milli burjuvazinin devrimci güç birliği saflarına katılması zorunluluğunu ileri sürdü.⁴⁹

Milli Demokratik Devrimcilere göre bir avuç zümre dışında Milli Demokratik Devrim herkesin lehine olan bir süreçtir ve bu sürece her sınıf kendi çıkarı için katılacaktır. Tabi bahsedilen ‘*herkes*’ içinde milli bir nitelik taşısa da burjuvazi sınıfı da bulunmaktaydı. Ancak, milli ya da bir başka deyişle ulusal burjuvazinin, Milli Demokratik Devrim aşamasındaki çıkarının ulusal kapitalizmi geliştirmek olduğu düşünülecek olursa bu bir çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Bu çelişki ise Milli Demokratik Devrimciler tarafından şu şekilde açıklanmaktadır:

“Uzun bir süre kapitalizmin, yani halk üzerinde burjuvazinin hâkimiyet kuramayacağı ölçüde devam etmesi, Türkiye’nin yararına olabilir belli bir süre. Çünkü bizim kapitalizmimiz, son derece az gelişmiş bir kapitalizmdir, bunun gelişmesinde proletaryanın da yararı vardır. Fakat bu gelişme sınırlı olmak durumundadır. Burjuvazinin iktidarı ele geçirmesine el verecek ölçüde olmaması lazımdır.

Sosyalist devrim aşamasına kadar kapitalizmin sınırlı gelişmesi doğaldır ve gelişecektir, gelişir.”⁵⁰

⁴⁹ Aybar’ın bu konudaki görüşleri için, bkz. Aybar, **Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 642–653

⁵⁰ Çetin Yetkin’in Bora Gözen ile yaptığı görüşme, Yetkin, age, s.212

Milli Demokratik Devrimcilere göre siyasal iktidar burjuvazinin eline geçmediği sürece kapitalizmin sınırlı olarak gelişmesi proletaryanın da gelişmesini sağlayacak, proletaryanın gelişip güçlenmesi de sosyalizme geçişi kolaylaştıracaktır.

Ulusal burjuvazi milli cephe saflarına katılmalıydı ve bu nedenle ortaya atılan sloganlara da dikkat edilmeliydi. Anti-kapitalist yerine anti- emperyalist sloganının ortaya atılması daha uygundu. Doğu Perinçek bunun gerekliliğini Çetin Yetkin ile yaptığı görüşmede şu şekilde ifade etmektedir: “...*anti-kapitalist mücadele demek, kapitaliste karşı yapılan mücadele değil, kapitalizmin o toplumdaki sistem olarak kökünden kaldırmağa Yönelen ve sosyalizmi kurmak için mücadele etmektir. Hâlbuki Türkiye’de biz, önümüzde hemen özel mülkiyeti kaldırma, burjuvaziyi tamamen tasfiye programını görmüyoruz; çünkü özel mülkiyete dayanan burjuvaziyi tasfiye aynı zamanda küçük burjuvazi ve milli burjuvazinin de tasfiyesini kapsar. Sosyalizmi kurmak bunu gerektirir. Biz onun için önümüzdeki mücadeleyi anti- emperyalist ve demokratik mücadele görüyoruz.*”⁵¹

Devrimin işçi sınıfının tekelinde kalmaması gerektiğini savunan Milli Demokratik Devrimci görüşe göre, Türkiye’de çoğunlukla Atatürkçü kesimin oluşturduğu küçük burjuva bürokrasisini sosyalist devrim sloganı ile korkutmak ve kaçırmak yerine Milli Demokratik Devrim sloganı ile devrim saflarına katmak olası bir seçenek olmuştur.

Aybar’a göre ise; Milli Demokratik Devrim tezini savunanlar gerçekçi olgulardan uzaklaşmışlardı. Aybar, “*Türkiye’de komprador adı verilen dışa bağlı burjuvaziden başka bir ‘milli’ (!) burjuvazi var mıydı? Nerede idi ‘milli burjuvazi’ ? Ama bizim dogmacı solcularımızın ayağı pek yere basmaz. Biz işçilerin köylülerin gerçekler sabırla anlatılırsa, sosyalizmi benimseyeceklerine inanıyorduk. Onlarsa dogmaların duvarları arasına kendilerini hapsetmişlerdi.*”⁵² diyordu.

Yerasimos da, “*milli burjuvazi*” nin hep sözü edildiği halde kendisinin hiçbir zaman ortada bulunmadığını söyleyerek, bu konuda TİP görüşünden yana bir düşünce belirtmektedir.⁵³

⁵¹ Çetin Yetkin’in Doğu Perinçek ile yaptığı görüşme, Yetkin, age, s. 215

⁵² Aybar, Türkiye İşçi Partisi Tarihi, s. 54

⁵³ Yerasimos, age, s. 473

2.4.4.Egemen Üretim Biçimi Hakkındaki Sorun:

Milli Demokratik Devrim görüşüne göre; Türkiye, emperyalizmin sömürdüğü, geri bir tarım ülkesidir, kendisini feodal kalınlılardan hâlâ temizleyememiş, yarı- feodal bir yapıya sahip bulunmaktadır. TİP Yöneticilerine göre ise; Türkiye'deki hâkim üretim tarzı, feodalite değil kapitalizmdir. Evet, Türkiye'de hala bazı feodal öğeler vardır. Ancak bunlar son derece zayıftır. Dolayısıyla da Marks'ın batı toplumları için öngördüğü evrim teorisine göre, bundan sonraki aşama kapitalizm değil, sosyalizmdir.

Milli Demokratik Devrim hareketi ve TİP arasındaki anlaşmazlıkların temel noktası Türkiye'deki ana çelişkinin ne olduğu, yani emperyalizmle mi yoksa sınıflar arası bir çelişki mi olduğu üzerine idi. Artun Ünsal'a göre; bu anlaşmazlığın temelinde; ülkenin sosyo-ekonomik yapısının sağlıklı bir biçimde çözümlenmesi gereği yatmaktadır. Yani, yapı eğer kapitalist ise, sol hareket sosyalist devrim üzerinde odaklanmalı, eğer feodal ya da yarı- feodal ise demokratik bir mücadelenin gerçekleştirilmesine öncelik verilmeliydi. Yani sosyalist devrimden önce demokratik devrim hedef alınmalıydı.⁵⁴

2.4.5.Enternasyonalist Sol- Millici Sol Sorunu:

TİP, kendisinin hiçbir milletler arası sol örgüte bağlı olmadığını, hiçbir enternasyonal ile ilişkisi olmadığını savunmakta, Milli Demokratik Devrimciler ise uluslar arası proleter devrimci hareket ile Türkiye'deki işçi sınıfı hareketi arasında tam bir uyum ve menfaat birlikteliği olduğunu savunmaktaydılar.

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki, Türkiye'de sosyalizm mücadelesinde sosyalist devrim- Milli Demokratik Devrim tartışmaları bağlamında TİP sosyalist devrimi, başını Mihri Belli'nin çektiği bir kesim de Milli Demokratik Devrimi savunmuştur. 1960'lardaki sol gündeme bu iki tartışma damgasını vurmuştur.

---

⁵⁴ Ünsal, age, s.320–321

Anti-emperyalist olduğu için **milli**, anti- feodal olduğu için **demokratik**, iktidarın kurduğu düzene karşı çıktığı için **devrim** olarak tanımlanan, Milli Demokratik Devrim hareketi önce Yön'ün sütunlarında kendini göstermiş daha sonra kendi kanatlarıyla uçmaya başlamıştır.⁵⁵ Türkiye'nin yarı-feodal ve emperyalist güçler tarafından sömürülen geri bir tarım ülkesi olduğunu savunmuş, sosyalizme varmada sivil- asker aydın kesimin öncülüğünde gerçekleştirilecek olan Milli Demokratik Devrim aşamasını şart koşturmuştur.

TİP yöneticileri, Milli Demokratik Devrim tezini savunanların aksine Türk toplumunun feodal aşamayı Cumhuriyetin burjuva kökenli devrimleri ile birlikte geride bıraktığını, toplumda devrimci bir işleve sahip burjuva sınıfının da tarihsel fonksiyonunu tamamladığını, Türkiye'nin önündeki aşamanın işçi sınıfının oyları ile demokratik ilkelere bağlı kalarak batılı bir sosyalist devrim gerçekleştirme aşaması olduğunu söylemişlerdir. Bu aşamanın işçi sınıfının yasal temsilcisi ve siyasal örgütü İşçi Partisinin önderliğinde hep birlikte gerçekleşeceğini ve yine iktidar olma veya iktidardan muhalefete geçmenin sandıktan çıkacak sonuçlara dayandırılacağını, sosyalizmin insancıl ve hürriyetçi özelliklerinin uygulanarak sosyalist partilerle sosyalist olmayan partiler arasında bir ayırım yapılmayacağını belirtmişlerdir.

TİP yöneticileri, Milli Demokratik Devrim görüşünün, sırf TİP'i yıpratmaya yönelik içi boş bir görüş olduğunu savunmuşlar ve bu görüşü kabul etmenin hiçbir imkânının olmadığını söylemişlerdir.

Milli Demokratik Devrim görüşünün 1970'li yıllardan sonra tüm etkinliğini yitirdiğini ifade eden Aren'e göre, bu hareketin tek yararı Marksist literatürün daha yoğun bir biçimde okunmasını ve ülkenin ekonomik ve sosyal yapısının daha dikkatli bir biçimde incelenmesini sağlamak olmuştur.⁵⁶ Milli Demokratik Devrim görüşünün asla sosyalist bir akım olarak nitelendirilemeyeceğini söyleyen Sadun Aren bu düşüncesini şu nedenlere bağlayarak açıklamaktadır:

---

⁵⁵ Yerasimos, age, s. 481-482

⁵⁶ Aren, age, s.212

“Milli Demokratik Devrim görüşünün taraftarlarının iki delili vardır- iki temel hareket noktaları-Bunlardan bir tanesi, Türkiye’de yarı-feodal kalıntıların baskın olduğu meselesidir, diğeri de emperyalizmin mevcut olduğu meselesidir.

Türkiye’de elbette ki feodal kalıntılar vardır. Fakat bunlar son derece azdır. Uzun sürelerden beri devam eden Türkiye’deki gelişme feodalizmi Türkiye’de büyük ölçüde tasfiye etmiştir. Feodalizmin kalıntısı denebilecek şeyler, belki ancak güneydoğu ve doğu kısımlarında ve onun da ancak pek küçük bir kısmında mevcuttur. Onun için Türkiye’yi feodal kalıntıların hâkim olduğu ya da çok önemli olduğu bir memleket telakki etmeye imkân yoktur.

Kaldı ki, feodalizmin yahut herhangi bir geri ekonomik ve sosyal düzenin tasfiyesi uzun bir süreç alır. Ve literatürde de anti-feodal mücadele, feodalizmin tasfiyesi manası alınmaz. Çünkü feodalizmi tarihte kapitalizm tasfiye etmiştir. Ve feodalizmin tasfiyesi, sadece feodalizmin tasfiyesi olarak düşünülürse Türkiye’de kapitalizmin teşvik edilmesi anlamına gelebilir bu. Bu yolla, kapitalizmin teşvik edilmesi dünyada ve Türkiye’de devrimci bir yol sayılamaz. Çünkü onu zaten memleketteki hâkim sınıflar yapmak istemektedirler. Bugün mesela A.P.’nin yaptığı zaten budur. Büyük toprak sahiplerinin kapitalist çiftçiye dönüşmesi olayı budur ve bunu biraz daha hızlandırmak herhalde dünyanın bugünkü ortamında devrimci bir hareket olmaz.

...İddialarının bir kanadı da, yani Türkiye yarı- sömürge bir memlekettir iddiası da geçerli bir iddia değildir. Türkiye’de emperyalizmin mevcudiyetinde şüphe yoktur. Onun askerleri, sermayesi vardır Türkiye’de. Yalnız bu haliyle emperyalizm Türkiye’de klasik görünümünde değildir. Yani emperyalizm Türkiye’ye silah zoru ile girmiş değildir.

Türkiye’ye emperyalizm hâkim sınıfların daveti üzerine gelmiştir. Türkiye’de hâkim sınıflarla yabancı memleketlerin hâkim sınıfları adeta işbirliği halindedir. Türkiye’de hakim sınıflar ile yabancı hakim sınıflar entegre olmuşlardır ve Türkiye’de bir cephe teşkil etmişlerdir.

Böyle olunca, emperyalizme karşı mücadeleyi sosyalizm için mücadeleden ayırmaya imkân kalmamaktadır.”⁵⁷

Milli Demokratik Devrim görüşünü savunan İbrahim Kaypakkaya, oportünist olarak nitelediği, TİP üst yönetimi ile kendi aralarındaki görüş anlaşmazlıklarını şu şekilde değerlendirmektedir:

“...oportünizmle proleter sosyalizmi çelişmesi başlıca şu noktalarda kendini göstermektedir:

---

⁵⁷ Yetkin, age, s. 221–228

- a- sosyalizmin bilimi konusunda ideolojik çatışma
b- Devrimci strateji konusunda
c- Örgütlenme ve eylem alanında
d- Uluslar arası meselelerde
e- Türkiye’de demokratik mücadele konusundaki tutum.”

TİP üst düzey yöneticilerinin, partide sosyalizmin devrimci ideolojisi yerine küçük burjuva görüşlerini yaymaya çalıştığını, Türkiye’nin önündeki devrimci adımı Milli Demokratik Devrim yerine sosyalist devrim olarak empoze ettiklerini, tek mücadele yolu olarak parlamentarizmi gördükleri, kendi solundaki unsurları gayri-meşru olarak gösterdiğini ve bu tutumun tamamen oportünist bir tutum olduğunu söylemektedir.⁵⁸

Milli Demokratik Devrim hareketi, Parti kongrelerini de baltalamaya başlamıştı. TİP kongreleri, Milli Demokratik Devrimci gençliğin ve partililerin yoğun bir muhalefeti ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktaydı. Boran, partinin genel sekreterliğini yaptığı günlerde kongrelerdeki durumu şöyle anlatmaktadır:

“Kongrelerde muhalefet olarak hep Milli Demokratik Devrimciler çıkıyordu. Aybar yanlıları hiç görünmüyordu, ya yoktular, ya varlardı da sesleri çıkmıyordu., bilemiyorum. İl Yönetimi Aybar yanlısı olan İstanbul’da bile Aybar muhalefeti kongrede yoktu. Milli Demokratik Devrimci gençlik⁵⁹ ise, daha il Yönetimi, salonu açıp düzenlemeye gelmeden ordaydı.”⁶⁰

Partiye bu derece rahatsızlık veren Milli Demokratik Devrim görüşü, TİP 4. Büyük Kongresi’nde (1970) partiden tamamen tasfiye edildi. Bu kongre, hem Milli Demokratik Devrimci görüşün tamamen partiden tasfiyesi, hem de Aybar- Boran tartışmalarının Boran lehine çözümlenerek Boran’ın Aybar yerine genel başkanlığa gelmesi açısından anlamlıdır.

⁵⁸ İbrahim Kaypakkaya, “TİP’in Taksim Mitingi Oportünizmin İhanet Belgesidir.”, **Türk Solu**, Yıl 2, Sayı 100, 14 Ekim 1969

⁵⁹ Gençlik ve Milli Demokratik Devrim ilişkisi III. Bölümde ayrıntılı olarak işleneceği için burada daha fazla bir bilgiye yer verilmeyecektir.

⁶⁰ Mumcu, Bir Uzun Yürüyüş, s. 68

"1966 yılında Milli Demokratik Devrimcilerin TİP yönetimine karşı başlattığı siyasi mücadele, TİP içinde 1968- 1969'a kadar sürmüş ve TİP Yönetimi ele geçirilemediğinden, Milli Demokratik Devrimciler TİP'den tamamen koparak 1969'da yasal olmayan TİİKP'yi kurmuşlardır. Aslında Milli Demokratik Devrimciler TİİKP'yi kurmakla kendi aralarında bir bütünlük oluşturamamış ve çeşitli gruplara ayrılmışlardır."⁶¹

Milli Demokratik Devrim ile sosyalist devrimin farklı stratejisi şu şekilde özetlenebilir:⁶²

"Milli Demokratik Devrimde: devrimin temel gücü, proletarya, dolaysız ihtiyat gücü, bütün köylü ve diğer yarı proleter unsurlar, şehir-küçük burjuvazisidir. Tarafsızlaştırılacak güçler: mahalli burjuvazinin milli kesimi. Karşıya alınacak güçler: emperyalizmin ve onun yerli organları ile emperyalizmle işbirliği halinde bulunan ağa sınıfıdır. Amaç, emperyalist sömürüye ve feodal sömürüye son vermek.

Sosyalist devrimde: devrimin temel gücü, proletarya dolaysız ihtiyat gücü yoksul köylü ve toplumun diğer yarı proleter unsurlarıdır. Şehir ve köy küçük burjuvazisinin sol ve orta kanadını devrim saflarına kazanmak, devrim saflarına kazanılmayacak unsurları, burjuvazinin desteği olmalarını önlemek maksadıyla, tarafsızlaştırmak. Karşıya alınacak güçler: şehir ve köy burjuvazisi. Amaç, kapitalist sömürüye son vermek. Görülüyor ki, emperyalizm ve onun mahalli organları ile feodal sınıf sosyalist devrim döneminde yoktur."

2.5. YÖNCÜLERLE OLAN ANLAŞMAZLIK

Yön ilk sayısı 20 Aralık 1961 tarihinde çıkartılmaya başlanan ve yayımlandığı dönemde sol düşüncenin çok büyük oranda tartışma alanını oluşturan bir gazetedir.⁶³

Yön gazetesi etrafında toplananlar, yayınladıkları ilk sayıda, inandıkları ve savunacakları fikirleri ortak bir bildiri ile okuyucularına açıkladılar. 531 kişinin imzaladığı bu bildiri de⁶⁴; Atatürk devrimleri ile amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temellere oturtmanın, ancak iktisadi

⁶¹ H. Bayram Kaçmazoğlu, **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1995, s.109

⁶² Muzaffer Erdost, "Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm", **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 43, 10 Eylül 1968

⁶³ Genelde Yön dergisi denmekle birlikte Yön haftalık bir gazetedir.

⁶⁴ Yerasimos, age, s. 464

alandaki hızla kalkınmada gösterilecek başarıya bağlı olduğu belirtilmiş, iktisadi kalkınmanın ise, kara dayanan özel teşebbüsün ağırlıkta olduğu bir düzende, gerçekleşmesinin mümkün olmadığını altı çizilmektedir. Hızlı kalkınmanın ancak ve ancak günümüze uygun yeni bir devletçilik anlayışı ile gerçekleştirilebileceğini savunan Yön bildirisi, bu yeni devletçiliği; şuurlu devlet müdahalesi olarak tanımlamaktadır. Planlı bir eğitim seferberliğine katılmanın, köy enstitüleri ile açılan yolu genişletmenin, milyonlarca köylü ve işçi çocuğunu eğitim alanında ve memleket idaresinde herkesle eşit imkânlarla kavuşturmanın, yetişkinlerin eğitimi yoluyla kütlelere yükselme fırsatı hazırlamanın, sendikaların kuvvetlendirilmesinin, toprak ağalarının yerini teşkilatlanmış çiftçinin ve kooperatifin almasının ancak şuurlu devletçilikle mümkün olabileceğini belirten Yön bildirisi, devletçiliği de demokratik rejimin bir şekilden ibaret kalmasını önlemede temel müdahale vasıtası olarak tanımlamaktadır.⁶⁵

Bu bildiriye imza atan kişilerin başında şu isimler gelmektedir: Sadun Aren, Çetin Altan, Fethi Naci, Abdi İpekçi, İlhami Soysal, İlhan Selçuk, Kemal Tahir, Necati Cumalı, Mahmut Makal, Arif Payaslıoğlu, Bahri Savcı, İbrahim Yasa, Türkkaya Ataöv, Mümtaz Soysal, Turan Güneş.⁶⁶

Ne bu bildiriye imza atanlar arasında, ne de Yön'de çeşitli yazıları yayınlanan kişiler arasında tam bir siyasal görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Bu nedenle, gazete ilk sayılarında tutarlı bir çizgiyi savunmanın ötesinde çeşitli sol düşüncelerin tartışılabilindiği bir alan yaratmakta, statükoya karşı çıkan herkese sayfalarında yer vermektedir. Ancak Yön'ün çizgisi, TİP'in de gelişmeye başlaması ile daha da açıklığa kavuşmakta, bu çizgiyi özümsemeyenler teker teker dergiden kopmaktadırlar. Yön dergisinin başyazarı olan Doğan Avcıoğlu'nun önderlik ettiği Yöncü akım, 21 Ekim 1969'da çıkarılmaya başlanan "*Devrim*" gazetesi ile daha da belirginleşmektedir.⁶⁷ Belirginleşen bu görüş şöyle özetlenebilir:

---

⁶⁵ "Bildiri", **Yön**, Yıl 1, Sayı 1, 20 Aralık 1961

⁶⁶ Landau, age, s. 78; **Yön**, 27 Aralık 1961, s.8; Hikmet Özdemir, **Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: YÖN Hareketi**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986

⁶⁷ Yetkin, age, s. 19

“Türkiye az gelişmiş bir ülkedir, bu nedenle de işçi sınıfı hem sayıca azdır ve hem de bilinçsizdir. İçinde bulunduğu bu koşullar işçi sınıfının devrimci eyleme öncülük etmesini olanaksızlaştırmıştır. Oysa Türkiye’deki ara tabakaların, asker-sivil aydın zümrenin, kökeni tarihimizde bulunan devrimci bir geleneği vardır. Öncülük bu kesimlerdedir ve onlarda olmalıdır. Öte yandan, Türkiye’de solun seçim kazanma olanağı yoktur, çünkü toplumumuz ters bir biçimde koşullandırılmıştır ve kapitalistlerin, ağaların, tefecilerin ördüğü bir ağ içinde tutsaktır. Parlamentoda çoğunluğu sağlayarak iktidara geçmek sol için bir düştür. Olanaklı olsa bile, bu çok uzun bir süreyi gerektirir ki, Türkiye’nin bu süreye dayanma gücü yoktur. Ne var ki, devrimci bir yönetim toplumdaki yana olursa, toplum onu kendiliğinden destekleyecektir.”⁶⁸

Çetin Yetkin, 1961’de Yön ile başlayan ve 1969’da Devrim ile devam eden bu görüşü “*Sol Kemalizm*” olarak tanımlamıştır.⁶⁹

Doğan Avcıoğlu, “1960’larda, tutkulu bir anti- emperyalizm ve tam bağımsızlıkçılık temelinde hızlı kalkınma ile az gelişmişlikten kurtulma yöntemi olarak anlaşılan bir sosyalizm yorumuyla bağdaştırdığı Sol Kemalizm’in öncü ideologu olmuştur.”⁷⁰

Avcıoğlu’nun sosyalizm anlayışı ise, Yön’de yayınlanan “*Sosyalizm Anlayışımız*” adlı bir makalesinde net olarak şöyle belirtilmektedir:

“Sosyalizm tektir ve bütün sosyalist akımlar kaynağını aynı sosyalist idealden alırlar. Bu ideal, en geniş şekli ile bütün insanların hürriyet, eşitlik ve kardeşlik ilkelerinin ışığı altında, en iyi şekilde yaşamalarına ve gelişmelerine imkân veren bir toplum düzenine ulaşma çabası şeklinde özetlenebilir.”⁷¹

Çok özet olarak yapılan bu tanımlamada esas olarak sosyalizmin tek ve evrensel olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır. Ancak, Avcıoğlu, sosyalizme ulaşmada tek bir yol değil, 3 ana yolun bulunduğunu belirtmiştir. Bunları da;

1. Doğu Sosyalizmi

2. Batı Sosyalizmi

---

⁶⁸ Yetkin, age, s. 20

⁶⁹ Yetkin, age, s. 20

⁷⁰ Elçin Macar, “Doğan Avcıoğlu”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Kemalizm**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s.162

⁷¹ Doğan Avcıoğlu, “Sosyalizm Anlayışımız”, **Yön**, Yıl 1, Sayı 36, 22 Ağustos 1962

3. Az gelişmiş ülkeler sosyalizmi olarak sınıflandırmıştır.

Doğu ve Batı sosyalizminin, Türkiye’ye örnek teşkil edemeyeceğini söyleyen Doğan Avcıoğlu’na göre, az gelişmiş bir ülke olan Türkiye’de sosyalizm radikal olacak, kısa zamanda yeni bir toplum düzeni kurmaya yönelecektir.⁷²

Sosyalizmi, halkçılık, devletçilik, devrimcilik, laiklik, cumhuriyetçilik ve milliyetçilik ilkelerine dayanan Atatürkçülüğün en tabii sonucu ve devamı sayan Avcıoğlu, Türkiye’nin kalkınması için halkçı, devrimci, devletçi ve milliyetçi bir kalkınma yolunu benimsemektedir.⁷³

Milli – devrimci kalkınma yolunu, Avcıoğlu, Türkiye’nin Düzeni adlı eserinde de ayrıntılı olarak incelemektedir. Kalkınma yollarını, Amerikan tipi kalkınma, Komünist kalkınma ve milli- devrimci kalkınma olarak üç grupta inceleyen Avcıoğlu, Türkiye’nin kalkınması için gerekli olan yolun “*milli – devrimci*” kalkınma yolunu olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

*“Milli devrimci kalkınma yolu ile ülkemizin 20- 25 yıl içinde kalkınması, tam bağımsızlığını sağlaması ve çağdaş uygarlık düzeyindeki şerefli yerini alması mümkündür.”*⁷⁴ diyen Avcıoğlu’na göre; ilk ve önemli sorun bütün milliyetçi güçlerin birleşmeleri ve bağımsız bir milli ekonomi kurmak için elbirliği yapmaları idi. Dolayısıyla savaşım, TİP’in öne sürdüğü gibi emekçiler ile burjuvazi arasında değil, fakat milliyetçi olanlar ile olmayanlar arasında olmalıydı.⁷⁵

Kalkınma yolu, milli –devrimci bir yol olmalıydı ve bunu gerçekleştirebilmek için Türkiye’nin önündeki biri dış, diğeri iç, iki engel ortadan kaldırılmalıydı. İç engeli, tüccar, endüstrici, ağa, tefecilerden oluşan bir koalisyon, dış engeli de emperyalizmin baskısı olarak nitelendiren Avcıoğlu bu iki engeli önlemenin yollarını şu şekilde sıralandırmaktadır:⁷⁶

---

⁷² Avcıoğlu, agm

⁷³ Doğan Avcıoğlu, “Halkçı, Devletçi, Devrimci ve Milliyetçi Kalkınma Yolu” , **Yön**, Yıl 4, Sayı 11, 14 Mayıs 1965, s.8–9

⁷⁴ Doğan Avcıoğlu, **Türkiye’nin Düzeni: Dün, Bugün, Yarın**, Cilt 4, Bilgi Yayınevi, Anlara, 1968, s.526

⁷⁵ Yetkin, age, s.120

⁷⁶ Nurettin Şazi Kösemihal, “Türkiye’nin Düzeni Üzerine”, **Sosyoloji Dergisi**, Sayı 21–22, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1970

İç engeli önlemenin yolları:

1. Amerikan tipi kalkınmadan sıyrılıp milli-devrimci, ya da devletçi kalkınma yoluna gidilmelidir.

2. İktidara gelen devrimci bir parti, ilk iş olarak tarımda feodal ve kapitalist düzeni yıkmalıdır. Toprak reformunun gerçekleşmesinde amaç da büyük tarım işletmelerinin kurulması olmalıdır.

3. Tarım reformu ancak endüstrileşmeyle yürütülebilir. Endüstrileşmede üç kesim göz önünde tutulmalıdır: a. Makine yapan makineler ve kimya kesimi b. Traktör, dokuma tezgâhı gibi üretim araçları yapan kesim c. Tüketim malları yapan kesim. Bu üç kesimden ilk ikisini hemen millileştirmek, endüstrileşmeye bu kesimlerden başlamak gerekir.

4. Petrol üretimi, tasfiyesi, dağıtımı, ilaç, şeker, çimento endüstrileri millileştirilmeli.

5. Devlet, ticareti ofislerle yürütmeli, bankacılık, sigortacılık, dış ticaret devletleştirilmeli. Böylece, kalkınmanın iç engeli olan tutucular koalisyonu kökünden kazınmış olur.

Dış engeli önlemenin yolları:

1. Emperyalizm baskısından sıyrılarak, bağımsızlık içinde kalkınma yoluna girmek,

2. İhracat gelirini arttırmak için, ilkin geleneksel mallarımızın ihracatını arttırmak, sonra meyve, sebze, kereste vb. gibi yeni ihracat malları bulmak,

3. Yeni pazarlar aramak, örneğin komünist ve üçüncü dünya ülkeleri ile ticareti geliştirme çareleri aramak

4. Turizm ve dış memleketlerden sağlanan işçi dövizleri doğrudan doğruya kalkınmayı sağlayamaz, ama bu kaynaklardan sağlanacak dövizler endüstrileşme yolunda kullanıldığı ölçüde, dolaylı yoldan kalkınmaya yararlı olabilir.

Doğan Avcıoğlu'nun bu temel düşünceler etrafında öncülük ettiği Yön'cü akımın temel hareket noktası, tekrar belirtmek gerekirse, ülkenin ekonomik kalkınmasının hızlandırılması gereği üzerinde odaklanmaktadır.

Sosyalizm, bu kalkınmayı en hızlı şekilde gerçekleştirebilecek bir yoldur. Bu yola ulaşmada gösterilecek mücadelede ise, esas gücü ara tabakalar, vurucu gücü de vatansever subaylar oluşturacaktır. Teorik gücü aydınların oluşturacağı bu hareketin müttefikleri arasında milli burjuvazi de olabilirdi, işçi ve köylüler ise bu akımı ancak destekleyebilirlerdi.⁷⁷

Kalkınma sorununda, asker- bürokrat- aydın sınıfına büyük bir rol veren Yön'ün, işçi ve köylü sınıfını arka planda bırakması, O'nun işçi sınıfının gelişmişlik düzeyini yeterli bulmamasından ileri geliyordu.

Yön'e göre; ülkemizde halk hareketi yeterince güçlü değildi ve bu güçleri temel alacak bir çizgi ancak çok uzun erimde çözüme ulaşabilirdi. Bu zaman kaybına ülkenin tahammülü yoktu.⁷⁸

Yön'ün işçi sınıfı ile ilgili yapmış olduğu bu değerlendirmeler, TİP ve Yön arasında gelişecek ilk ayrılıkların tohumunu attı. İşçi sınıfına, sosyalizme ulaşmada öncü bir rol veren TİP, Yön'ün işçi sınıfının henüz yeterince gelişmediği, dolayısıyla mücadelede aktif bir rol alamayacağı yönündeki savını eleştirdi. Ayrıca, Yön'ün milli burjuvaziyi ve askeri bu işin içine çekme çabaları dolayısıyla söylemine

---

⁷⁷ Barış Ünlü, **Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.171–172

⁷⁸Abdurrahman Atalay, "1961–1969 Türkiye İşçi Partisi", **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, No 63, Cilt 7, 12 Şubat 1990, s. 2142

“sosyalist mücadele” etiketini değil de, “anti- emperyalist ve anti- feodal mücadele” etiketini yapıştırması TİP ile Yön’ü karşı karşıya getiren bir diğer önemli neden oldu.

Yön çevresi, ilk kurulduğu zamanlarda olumlu yaklaştığı TİP’i daha sonra, dar bir bakış açısına sahip olduğu ve radikalleşen ara tabakaları ihmal ettiği ithamı ile şiddetle eleştirmeye başladı.⁷⁹

Aybar’ın milli cephe söyleminden vazgeçmesi, TİP tüzüğünde yer alan 53. madde,⁸⁰ TİP programının Batı aktarmacılığında başka bir şey olmadığı Yön’ün ve Avcıoğlu’nun partiye karşı yönelttiği eleştirilerin başında geldi.

Aybar ise, Avcıoğlu’nun, işçi ve köylüyü küçümseyen bir tepeden inmece ve kestirmeci olduğunu ileri sürerek, hemen hemen aynı görüşleri paylaşan, Mihri Belli ve Doğan Avcıoğlu’nun TİP’e karşı işbirliği içerisinde olduklarını söylemekteydi.

Öncülüğünü Mihri Belli’nin yaptığı Milli Demokratik Devrim hareketinin temel tezleri, aslında “geniş cephe” ya da “milli kurtuluş cephesi” adıyla ilk olarak, Avcıoğlu tarafından ortaya atıldı. Yön sayfalarında özellikle 1965’lerden sonra, Mihri Belli’nin yazılarına da yer verildi, “Milli Demokratik Devrim” görüşü, Mihri Belli’nin kaleminden E.Tüfekçi imzasıyla burada yoğun olarak işlendi. Her iki görüşün birbirlerini tam olarak benimsedikleri söylenemezse de, aslında savundukları şey temelde çok büyük bir benzerlik göstermekteydi: İkisi de, Türkiye’deki ana çelişkinin proletarya ve burjuva sınıfı arasında olduğunu savunan TİP görüşünün aksine, çelişkinin emperyalizm ve onun yerli işbirlikçileri ile Türkiye’nin ilerlemesinden yana olan tüm ilericiler arasında olduğunu savunuyorlar, bu anlamda, TİP’i anti-emperyalist mücadeleye destek verecek kesimi ikiye bölmekle suçluyorlardı.

---

⁷⁹ Macar, agm, s.164

⁸⁰ Avcıoğlu’nun TİP’e karşı Yönelttiği eleştirilerden biri de, 53. madde ile ilgili idi. İşçi ve köylü olmanın parti Yönetiminde bir ayrıcalık getirmemesi gerektiğini savunan Avcıoğlu’na göre, üye olmanın yegâne belirleyiciliğinin, sosyalist olmak olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, Avcıoğlu’nun yersiz bulduğu bir diğer unsur da “Nasırlı Eller Meclise” sloganı olmuştur.

TİP yöneticilerinden Sadun Aren ise, TİP'in Yön ile çatışmasının temel noktasını, Yön'ün sosyalist bir hareket olmaması ile açıklıyordu. Aren'e göre; Yön, sosyalizmi hızlı kalkınma yolunda sadece bir araç olarak görmekte idi. Sosyalizmi sadece bir ekonomik kalkınma yöntemi olarak görmek, onu sosyal bir sistem olarak bütünlüğünden ve canlılığından yoksunlaştırmak olacaktı. Bu da Yön hareketini sosyalist bir hareket olarak nitelendirmeyi olanaksızlaştırmaktaydı.⁸¹

Yön gazetesi 30 Haziran 1967 tarihinde kapandı. Yöncüler, 1969 yılında çıkarmaya başladıkları Devrim gazetesi ile görüşlerini burada sürdürmeye devam ettiler. Devrim gazetesi, Ekim 1969 yılında yayınladığı 1. sayısında bir bildiri yazarak görüşlerini Türk kamuoyuna duyurdu.⁸² Bu bildiride yazarlar, aslında Yön gazetesinin ilk sayısında yer alan bildiriden çok büyük bir farklılık göstermemektedir. Türkiye'nin karanlık bir gidiş içinde olduğu, kalkınma davasının milli geliri israf eden tutucular koalisyonu tarafından baltalandığı, ülkenin hızla kalkınması ve ağırlaşan toplumsal sorunları çözmesi gerektiği, bunun için de öncelikle israf edilen kaynakların topluma mal edilmesi gerektiği belirtilmektedir. **Sosyal adalet içinde tam bağımsız** bir düzen değişikliği için, banka, sigorta, dış ticaret ve montajcı sanayinin millileştirilmesi, büyük kooperatif çiftlikler kurma yolunda toprak reformunun yapılması, yatırılabilir kaynakların arttırılması ve bunların zorunlu bir plan çerçevesinde toplum yararına en verimli şekilde kullanılması gereği üzerinde durulmaktadır. Kemalist devrime olan bağlılık bu bildiride de net olarak ifade edilmiş, yine Kemalist devrimin 1945 sonrası yarıda bırakıldığı, buna bir dur demenin gerektiği üzerinde durulmuştur. Cumhuriyetin iç politikada ve dış politikada tamamen Atatürkçülükten uzaklaştırıldığını savunan Devrim, bundan kurtulabilmenin tek yolunun ulusal bir ordunun varlığı ile mümkün olabileceğini söylemiştir. Ulusal orduya böylesine bir rol biçen, Devrim gazetesi, 1971 askeri müdahalesini de "*Ordu Anti Kemalist Gidişe Dur Dedi*" başlığı ile yorumlamıştır.⁸³ Devrim gazetesi yayın hayatına 1971 yılında son vermiştir.

---

⁸¹ Aren, age, s.211

⁸² "Devrim Bildirisi", **Devrim**, Sayı 1, 21 Ekim 1969

⁸³ "Ordu Antikemalist Gidişe Dur Dedi", **Devrim**, 16 Mart 1971

2.6. TİP ÖNDERLERİ ARASINDAKİ ÇEKİŞMELER:

TİP önderleri arasında özellikle 1968 yılı sonlarına doğru baş gösteren anlaşmazlıklar, partinin gittikçe kan kaybetmesine neden oldu. Ayrılıkların merkezinde Aybar ve Aybar'ın dile getirdiği bazı temel görüşler mevcuttur.

2.6.1. Aybar'ın Temel Görüşleri:

Aybar'ın sosyalizmin niteliğine dair yaptığı açıklamalar, hem TİP içerisindeki üyeler hem de parti dışındaki sol çevreler tarafından şiddetli bir biçimde eleştirildi.

2.6.1.1. Gerçek Bir Türkiye Sosyalizmi:

Türkiye'ye özgü sosyalizm tanımının en önemli gerekçesi, Türkiye'nin kendine özgü tarihsel ve sosyal nitelikleridir. Türkiye'ye özgü şartlar, Türkiye'deki temel çelişki ile Batı toplumları arasındaki temel çelişkinin farklılık göstermesine yol açtı. Türkiye'deki temel çelişki, Amerikan emperyalizmi ve Türkiye'deki ortakları ile tüm emekçi kesim arasındaki çelişkidir. Oysaki Batı toplumlarındaki temel çelişki, burjuvazi ve proletarya arasındaki temel çelişkidir.

Bunun da ötesinde, Türkiye'ye özgü sosyalizm savına göre; sosyalizm kapitalizmden sonraki aşamanın adıdır ve tektir. Sosyalizmin dayandığı bilimsel metot da tektir. Ancak her ülkenin kendine özgü şartları olduğundan bu ülkelerin pratikte uygulayacakları sosyalizm modeli farklıdır. Yani; sosyalizm tektir, ancak, tek bir modeli yoktur.

Sol ideolojinin dışarıdan ithal edilmiş bir meta olarak değerlendirilmesine karşı çıkan Aybar, sol kuramın kendini Türk toplumunun özelliklerine uydurmak zorunda olduğunu, Marksizmin temel ilkelerinin Türkiye'ye özgü toplumsal koşullar içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini savundu.

Aybar; Türkiye’ye özgü sosyalizm deyimini kullanmasının başlıca iki nedeni de şöyle açıklamaktadır:⁸⁴

“Birincisi; TİP’i dolayısıyla sosyalizmimizi, Kurtuluş Savaşımızın gerçek mirasçısı olarak görmemizdi.

Özellikle, Türkiye’de bağımsızlığa dört elle sarılmadıkça, bağımsızlığı, sosyalizmi gerçekleştirmenin vazgeçilmez koşulu saymadıkça, sosyalizmin kurulamayacağı bilincini taşıyorduk.

Marksizm’den hareket ettiği halde TİP’in, bize özgü bir sosyalizm savunmasının ikinci nedeni ise, bürokrasi çıkmazına girmemektir. Aşağıdan yukarı, yani emekçilerin kuracağı bir sosyalizm öngörüydük. Bürokrasiyi, işçilerin ve köylülerin, parti ve devlet Yönetiminden dışlanmış olmalarının doğurduğuna inanıyorduk.”

Aybar, TİP’in sosyalizm anlayışının Marksizm’den yola çıktığını savunuyor ancak Leninizm’e karşı bir duruş sergiliyordu. Bunun temel nedenini ise, Lenin’in “parti” hakkındaki görüşleri olarak yorumlayabiliriz. Çünkü Lenin, partinin profesyonel devrimcilerin yeri olduğunu söylüyor, işçilerin yerini sendikalar olarak görüyordu.

2.6.1.2. Sosyalizm Halkçı Bir Hareketir, Sosyalizmi Halk Kuracaktır:

Aybar, Türkiye’de sosyalizmin kestirme yollardan, tepeden inmeci bir yöntemle gerçekleştirilemeyeceğini savundu, daha önce de belirtildiği gibi seçime ve parlamentarizme sıkı sıkıya bağlı kaldı. Türkiye’de sosyalizmin bir halk hareketi ile aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşmesi gerektiğini savunan Aybar, kendisini bu nedenle eleştirenlere şu yanıtı verdi:

“Halk bizden memnun değilse, oyları ile bunu belli ediyorsa biz orada direnemezdik. Nedeni şuydu, akılcı nedeni, halk bizimle beraber olmadıkça sosyalizm kurulamaz. Sosyalizmin tepeden inme Yöntemlerle kurulamayacağını sanıyorum artık kanıtlamaya gerek yok.”⁸⁵

---

⁸⁴ Aybar, Türkiye İşçi Partisi Tarihi, Cilt 3, s.132

⁸⁵ Mumcu, Aybar ile., s. 61

“İşçi Partisi iktidar alacak kadar güçlendi mi, mutlaka bir yolunu bulur ve burjuvaziyi tasfiye eder.”⁸⁶

Sosyalist düzeninin emekçi sınıf ve tabakaların düzeni olduğunu söyleyen Aybar, birikimin onlarda olduğunu ve devrimi onların yapacağını savundu. Yoksa onların adına, onlarda birikim olmadan birtakım şahısların, halktan kopuk grupların devlet gücünü ele geçirmesinin sosyalist anlamda bir devrim olmadığını söyledi.⁸⁷

Aybar’a göre, sosyalizme ulaşmada sadece üretim araçlarının kamulaştırılması yöntemi yetmemekteydi. İşçi, kamulaştırılmış üretim araçları ile de artık değer yaratabildiği için, bu artık değerın sömürülmesini önlemek ancak işçinin söz ve karar sahibi olması ile sağlanabilirdi. Artık değerın, nereye kullanılacağı, milli gelirin nereye harcanacağı emekçilerin oylarıyla belirlenmeliydi o sistem varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilsin.⁸⁸

Sonuç olarak, sosyalizmin, işçilerin, köylülerin, emekçilerin egemenliğinde gerçekleşeceğini savunan Aybar, sosyalizmin onların düzeni olduğunu, bu düzeni bilim ışığında emekçilerin kuracağını savunmaktaydı.

2.6.1.3. Güler Yüzlü Ve İnsancıl Sosyalizm:

Hürriyetçi, güler yüzlü, insancıl sosyalizm savını Aybar, Çekoslovakya’nın Varşova Paktı üyesi devletler tarafından işgal edilmesi üzerine savundu.

Varşova Paktı’nın 5 üyesi olan Polonya, Doğu Almanya, Macaristan ve Bulgaristan davet edildikleri gerekçesi ile Çekoslovakya’yı 1968 yılında işgal ettiler.⁸⁹ Bu işgale dünyanın her tarafındaki sol partiler kadar Türkiye’deki sol parti ve liderlerinden de şiddetli tepkiler geldi.⁹⁰ Mehmet Ali Aybar, Sadun Aren, Behice Boran Sovyetleri eleştiren demeçler verip, yazılar yayınladılar. Ancak, olayın üzerinden zaman geçmesine rağmen, Aybar, yaptığı konuşmalarda bu işgale duyduğu

⁸⁶ Abdi İpekçi, “Seçime doğru partili liderleri ne düşünüyor?”, **Milliyet**, 8 Ekim 1969

⁸⁷ İpekçi, agm

⁸⁸ Mumcu, Aybar ile..., s.61

⁸⁹ “Olmaz Böyle Şey”, **Milliyet**, 22 Ağustos 1968

⁹⁰ “Kavganın Sebebi”, **Yarın**, 25 Aralık 1968, s.7

tepkiiyi hatırlatmaya devam etti, Sovyetlere yönelttiği tenkitleri hedefleri arasına aldı ve sıkça güler yüzlü, hürriyetçi bir sosyalizmden bahsetti. Aybar'ın bu kavramlardan sıkça bahsetmesi sosyalizmin güler yüzlü olanı ve olmayanı gibi bir ayrımı kabul etmek istemeyen bazı TİP üyelerinden ve yöneticilerinden tepkilerin gelmesine sebep oldu.⁹¹

Özellikle, Sadun Aren, Behice Boran ve, Nihat Sargın, bu hususta Aybar'ı sert bir biçimde eleştirdiler.

*“Aybar, hürriyetçi sosyalizm, güler yüzlü sosyalizm derken bir de güler yüzlü ve hürriyetçi olmayan bir sosyalizm vardır demeye getiriyor, ve bu yüzden bilimsel sosyalizmden sapmaktadır.”*⁹²

Aybar'ın sürekli olarak güler yüzlü ve hürriyetçi sosyalizm kavramlarına vurgu yapması nedeni ile parti içerisinde ve özellikle gençler arasında bir huzursuzluğun baş gösterdiğini belirten TİP yöneticileri, kendisinin bu kavramları artık kullanmaması gerektiğini söylemişlerse de, Aybar, üzerinde durduğu terimlerin sosyalizmin özüne ters düşmediğini, sosyalizmin amacının zaten insana hizmet etmek olduğunu, güler yüzlü, özgürlükçü bir dünya yaratmak olduğunu söyleyerek eleştirilere karşılık vermiştir.⁹³

“Bugün Türkiye’de hürriyetçi sosyalizm sözünü etmenin ne gereği vardır? Büyük gereği vardır.”

Temel yapı değiştirildiği zaman hürriyetler gelecektir diyorlar. Kendiliğinden gelmez hürriyetler. Bunu söylemek bilimsel değildir. Sosyalizm kurulduktan yarım yüzyıl sonra da hürriyet olmayabilir. Onun da tedbirini almak lazımdır. Hürriyetçi bir yoldan kurmak lazımdır sosyalizmi.

*Genç kardeşlerimiz de alerjiler yaratmış olsa da, bu hürriyetçilik probleminin bizim için büyük bir problem olduğunu belirtmek isterim.”*⁹⁴

Aybar, bu kavramalara sıklıkla yer vermesinin diğer bir nedenini de Cumhuriyet Halk Partisinin o dönemde “Ortanın Solu“ politikasını benimsemiş

⁹¹ “Soldaki Kavga”, **Yarın**, 30 Ekim 1968, s.8-9

⁹² “TİP Yeni Meseleler Çıkıyor.”, **Yarın**, Ocak 1969, s.7

⁹³ “Behice Boran – Sadun Aren İhtilafın Seyrini Açıklıyor”, **Ant**, Sayı 99, 19 Kasım 1968, s.10

⁹⁴ “M. Ali Aybar Suçlamalara Cevap Veriyor”, **Ant**, 19 Kasım 1968, s.11

olmasıyla açıklamaktadır. Aybar'a göre; Cumhuriyet Halk Partisi TİP'in solu ile Ortanın Solu arasındaki farkı belirtmek için TİP'in savunduğu sosyalizmin SSCB'nin sosyalizmi olduğunu ima etmiştir. Aybar da, kendini TİP'in sosyalizminin SSCB'deki uygulama ile herhangi bir ilişkisi bulunmadığını vurgulamak zorunda hissettiği için bu kavramları kullandığını belirtmiştir.⁹⁵

2.6.1.4. Tam Bağımsızlık- Anti- emperyalist Mücadele

Türkiye'nin özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında, dışa bağımlı bir ülke haline geldiğini söyleyen Aybar, emperyalist dünya güçlerine karşı milliyetçi çizgisini hep koruyarak Türkiye'nin tam bağımsızlığına ancak sosyalist bir düzen ile kavuşabileceğini savundu.

Aybar'a göre; Türkiye Atatürk döneminde Kurtuluş savaşı veren bir Türkiye'ye yakışır bir dış politika sürdürdü, tam bağımsızlığı her alanda kendine ilke edindi. Kurtuluş Savaşı zaferinden sonra 15 yıl, Türk dış politikası ve milli savunma işleri, Kurtuluş Savaşı felsefesi ışığında belirlenip uygulandı. Ancak, zaferden sonra derebeylik kalıntısı toprak ağalığı ve kökü uluslar arası finans dünyasında olan veya olmaya hazırlanan yerli sermayecilik tohumları zararsız hale getirilemedi. Özellikle, II. Dünya Savaşı sonrası yıllarda, Türk siyaset sahnesinde beliren DP'nin, iktidarda olduğu 1950'li yıllarda ise Türkiye özellikle Amerika'dan aldığı dış borçlar ve kredilerle son derece bağımlı bir ülke haline geldi ve Atatürk devrinin dış politikasını tamamen terk etti.

Genel olarak söylemek gerekirse, Aybar'ın sosyalizm anlayışı şu şekilde özetlenebilir: *“TİP'in programında da belirtildiği üzere, aşağıdan yukarı yani, yani demokratik ve bağımsız sosyalizm yolu.”* Aybar'a göre; bu yol, yurt ve dünya gerçekleri, bilim ışığında değerlendirilerek çizildiği için hem tek geçerli olan yoldur hem de en devrimci yoldur. Emekçi sınıfların eliyle sosyalizme ulaşmak, emekçilerin her işte söz sahibi olmaları ve sosyalizmin bağımsız olarak gelişmesi yani yabancı

---

⁹⁵ Uğur Mumcu; Aybar ile..., s.52

herhangi bir merkezden tavsiye yolu da olsa direktif almaması Aybar'ın savunduğu sosyalizm düşüncesinin temel ilkeleridir.⁹⁶

Aybar'ın bu düşünceleri doğrultusunda, TİP de, dış politikasında Kurtuluş Savaşı Türkiye'sine yaraşır bir biçimde bağımsızlığına kıskançlıkla bağlanarak, emperyalizme ve sömürgeciliğe tamamen karşı bir duruş sergilemekte idi.

Aybar ile uzun yıllar uyum içerisinde, omuz omuza çalışan Behice Boran ve Sadun Aren gibi TİP içerisinde üst düzey yöneticilik yapan bazı isimler, Aybar'ın yukarıda belirtilen görüşlerine tamamen karşı çıktılar, Aybar'ın karşısında bir tutum sergileyerek partinin üst düzey yöneticileri arasında anlaşmazlıkların belirginleşmesine neden oldular. Özellikle, Türkiye'ye özgü sosyalizm kavramında iki tarafında çok farklı düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin, Aybar, Türkiye'de kendine özgü bir sosyalizm kurulması gerektiğini Türkiye'nin tarihi gerçekleriyle bağdaştırıp savunurken, sosyalizmde evrensellik ve özgünlüğün bir bütün arz ettiğini savunan Behice Boran, her somut sosyalist sistemin ulusal, tarihsel koşullarından doğan kendine has özelliklerinin olduğunu yadsımamakla birlikte, bu özgünlüğün mutlak olmadığını öte yandan bu özgün sistemlerin hepsine sosyalizm niteliği veren, ortak özgünlüğü aşan evrensel tarafları olduğunu belirtmektedir.⁹⁷ Aybar'la arasındaki düşünce farklılığını ise aynen şöyle izah etmiştir:

“Belki, baştan beri esas anlayışlarda fark vardı, fakat hadiseler bu farkları meydana çıkarmadı. Mesela, Aybar daima şunu demiştir- ben de demişimdir- “ Türkiye'nin şartlarına özgü sosyalizm.” Bugün de derim. Türkiye'de kurulacak olan sosyalizm, başka memleketlerin taklidi olarak, aktarma olarak yapılmaz derim. Ama giderek Türkiye'ye özgü sosyalizm, dünyada hiçbir sosyalizme benzemeyen, dünyada ilk defa meydana gelecek yani şahsına münhasır bir sosyalizm, İşte bunu deyince ben karşı çıktım. Buraya götürdü işi. Demek ki, biz vaktiyle aynı kelimeleri konuştuğumuz halde, aynı şeyi kastetmiyorduk.”⁹⁸

Aybar ile Boran grubu arasındaki ayrılıklar 1968 yılının sonlarına doğru, Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgal etmesi ile iyice açığa çıktı. Ancak, burada altı

⁹⁶ “TİP Dış Saldırlara Nasıl Göğüs Germişse, İç Çalkantıların da üstesinden gelecektir.”, **Milliyet**, 29 Ekim 1969,s.5

⁹⁷ Mumcu, Uzun Bir Yürüyüş, s. 95-96-97

⁹⁸ Yetkin, age, s. 42

çizilmesi gereken nokta şudur ki, Boran da Aybar gibi Sovyet işgalini eleştirmiş ve kınamıştır. Ancak, Boran kendisinin yapmış olduğu bu eleştirinin ve kınamanın sadece bir durum değerlendirmesi olduğunu söylemiş, Aybar'ın tavrının ise “*anti-sovyetizm*” olduğunu, bunu da Sovyetler Birliği'ne karşı bütününde hasım kalıcı bir tutum olduğunu, aradaki farkın buradan kaynaklandığını söylemiştir.⁹⁹

1968 yılının sonuna doğru başlayan ayrılıkların temel sebebi, Sovyetlerin Çekoslovakya'yı işgali olmasa bile Aybar'ın bu olaydan sonra ortaya attığı – güler yüzlü sosyalizm- kavramının parti içinde tartışmalara yol açtığı son derece açıktır. Sosyalizmin özünün zaten özgürlükçü olduğunu savunan ve Aybar'a karşı cephe oluşturan Sadun Aren ve Behice Boran öncülüğündeki bazı partililer, parti üst yönetimi içerisindeki bu hizipleşmeyi, 1968 yılının Ekim ayında tamamen belirginleştirecek ve Aybar'ı bilime karşı olmakla, üst yapıya fazla ağırlık vermekle ve kişisel yönetime yönelmekle eleştireceklerdir.

“*Biz sosyalizmin insancıl yanı yoktur demedik, elbette vardır ve bunlar bilimsel sosyalizmin içindedir*” diyen Aren- Boran grubu, Aybar'ın, kendisinin eleştirilmesini demokrasiye aykırı bulduğunu ileri sürmektedirler.¹⁰⁰ Sonrasında, Aybar'ın sosyalizm hakkındaki yorumlarını tüm eleştirilere rağmen devam ettirmede ısrarcı ve kararlı tavır sergilemesi, bu durumun kişisel yönetime doğru gittiğini savunan Merkez Yürütme kurulu üyesi olan Behice Boran, Nihat Sargın, Şaban Erik, Minnetullah Haydaroğlu ve Sadun Aren beşli önerge olarak tarihe geçen bildiriye imzalarını atmışlardır. Bu önergedeki temel amaç, Aybar'ın kişisel Yönetime doğru giden tavırlarına son vermek ve sosyalizmin özellikleri konusunda zihinlerde oluşan tereddütlere kesin olarak son vermektir. Bu ayrılıklar, 1968 yılında gerçekleştirilen 3. Büyük Olağan Kongre'ye damgasını vurmuş, kongre sonunda yapılan seçimlerde Aybar büyük bir başarı kazanmıştır.

1968 yılında yaşanan bu gelişmelerden sonra parti bütünlüğünü iyiden iyiye kaybetmeye başladı. Partinin merkezindeki bu huzursuzluk ve bölünmeler TİP'e karşı olan iç ve dış muhalefetin de yüzünü güldürdü. Partinin bu şekilde varlığını

⁹⁹ Mumcu, Bir Uzun Yürüyüş, s. 64

¹⁰⁰ “Tip'te Kavga Zor Önlendi” , **Milliyet**, 30 Aralık 1969,s.7

sürdürmesi olanaksız olduğundan Boran- Aren muhalif grubu olağanüstü bir kongre toplayarak Aybar'ın genel başkanlıktan uzaklaştırılması kararını aldılar.

Olağanüstü kongrenin toplanmasına öncülük eden Ali Karcı, Çetin Altan, Sadun Aren, Adil Kurtel, Fatma Hikmet İşmen, Yunus Koçak, Şaban Erik, Behice Boran ve Yusuf Ziya Bahadınlı'nın, partililere yaptıkları çağrının son paragrafında şu cümleler yer almaktadır:¹⁰¹

“...tüm bu nedenlerin ışığında, Partiyi bu kararsız ve huzursuz durumdan, giderek çözülme ve bölünmeden kurtarmanın tek yolunun Aybar'ın genel başkanlıktan ayrılması olduğu açıktır.”

Bu çağrı sonrası toplanan olağanüstü kongreye de Aybar'ın başarısı damgasını vurdu. Ne var ki, parti yöneticileri arasındaki uyuşmazlık ve bu uyuşmazlığın kamuoyuna yansımaları, çok yakında gerçekleşecek olan 1969 seçimlerinde *“başına güreşeceğiz”*¹⁰² diyen TİP yöneticilerini ve özellikle Aybar'ı hayal kırıklığına uğrattı, TİP bu seçimlerde büyük bir oy kaybına uğradı. Oy kaybının diğer bir nedeni 1965 seçimlerinde uygulanan milli bakiye seçim sisteminin 1969 seçimlerinde kaldırılması oldu.

1969 yılının Kasım ayında Aybar, seçimlerdeki başarısızlığın da etkisiyle, parti genel başkanlığından istifa etti. Aybar'ın istifasının ardından yerine genel başkanlığa önce yine Aybarcı olarak bilinen Mehmet Ali Arslan, sonra ise Şaban Yıldız seçildi.

Aybar'ın istifasından sonra, TİP Yönetim kurulunun yeni başkanlığına Mehmet Ali Arslan'ın geçmesi, gazete sütunlarına *“Arenciler Yine Mağlup”* başlığıyla geçti.¹⁰³

1970 yılında genel sekreterliğe seçilen Boran, 1970 yılının Ekim ayında düzenlenen TİP 4. Büyük Kongresi'nde genel başkan seçildi. TİP'in Ankara'da

---

¹⁰¹ Aren, age, s. 132

¹⁰² İpekçi, agm

¹⁰³ *“Arenciler Yine Mağlup”*, **Milliyet**, 17 Kasım 1969, s.1

gerçekleştirmiş olduğu 4. Büyük Kongre'nin bir diğer önemi de TİP bünyesinde hala taraf bulabilen Milli Demokratik Devrimci kanadın kesin tasfiyesinin gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Hem Aybarcı düşüncenin hem de Milli Demokratik Devrim görüşünün kesin yenilgiye uğradığını ve artık TİP'in yeniden toparlanma sürecine girdiğini belirten yöneticiler, çok kısa bir süre sonra, 12 Mart ara dönemi içerisinde, 20 Temmuz 1971 tarihinde Anayasa mahkemesinin kararı ile partilerinin kapatılmasına tanıklık ettiler.

BÖLÜM 3: TÜRK SİYASAL YAŞAMINDA MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM DÜŞÜNCEİ

Türk siyasal yaşamında Milli Demokratik Devrim hareketi ve düşüncesinin kökenini, 22 Eylül 1919 yılında Şefik Hüsnü Değmer önderliğinde İstanbul'da kurulan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'na (TİÇSF), daha sonra ise 1920 yılında Bakü'de kurulan Türkiye Komünist Fırkası'na (TKP) kadar götürmek mümkündür. O dönemde TKP'nin ve TİÇSF'nin başında bulunan Şefik Hüsnü Değmer'in, özellikle 1923 yılında Aydınlık dergisinde yayınladığı yazılar da dönemin sınıfsal farklılıklarına ışık tutan yazılar olması açısından anlamlıdır.¹

TKP'nin 1926 yılında hazırladığı program da Milli Demokratik Devrimin benimsendiği ve savunulduğu bir program olmuştur. Bu program iki aşamalı devrimi savunan, Türkiye'nin önündeki devrimi Milli Demokratik Devrim olarak gören bir program niteliğindedir.²

1919 yılında kurulan TİÇF'den itibaren, Türkiye'nin önündeki devrim, Milli Demokratik Devrim olarak belirlendi. Ancak bu devrim gerçekleşirse sonrasında sosyalist devrime geçilebileceği düşüncesi savunuldu.

Türkiye'nin sosyalistleri Atatürk devrimlerinin tamamlanmadığı düşüncesi ile 1940'lardan itibaren tekrar emperyalizme bağımlı hale düştüğünü öne sürerek 1950'lerden sonra da Türkiye'nin öncelikli meselesi olarak Milli Demokratik Devrimin gerçekleştirilmesini öngördüler.³

Bu çalışma, 1960 ve 1971 yılları arasında Türkiye'de yaşanan Milli Demokratik Devrim hareketini kapsadığı için 1960 yılı sonrası gelişmelere daha ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Zaten dikkatli incelendiğinde de, bu konunun Türk siyasal hayatında, daha ağırlıklı olarak 1960 sonrası dönemde kendini hissettirdiğini

---

¹ Şefik Hüsnü (Değmer), **Türkiye'de Sosyal Sınıflar**, Kaynak Yayınları, Çevrimyazı: Memet Türkan, Nisan 1997

² Yalçın Büyükdaglı, "Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihi (III)", **Teori**, Kasım 1993, Sayı 47, s. 31

³ Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme

söylemek mümkündür. 1961 Anayasası'nın Türkiye'ye getirmiş olduğu görece özgür ortam, TİP'in kurulması, Türk Solu, Yön gibi sosyalist dergilerin varlığı ve yarattıkları tartışma ortamları hiç şüphesiz bunda önemli bir etkidir.

Türkiye'de Milli Demokratik Devrim düşüncesi, 1960 sonrasında ilk defa Yön dergisinde Mihri Belli'nin bir okuyucu mektubuna verdiği cevap yazısında ortaya atıldı.⁴ Mehmet Doğu takma adıyla, okuyucu mektubuna cevap veren Mihri Belli “*Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Bir Türkiye*” için Milli Demokratik Devrimin esaslarını ilk kez bu yazısında ortaya koydu.⁵

Türkiye'de Milli Demokratik Devrim hareketi denildiği zaman akla ilk olarak Mihri Belli'nin gelmesinin temel nedeni, bu düşüncüyü 1960 sonrasında en çok vurgulayan ve en önce dile getirenin kendisi olmasıdır. O nedenle, Milli Demokratik Devrim hareketinin temel tezi anlatılırken Mihri Belli'nin ve Türkiye'de bu hareketin teorisyenliği yapmış olan Muzaffer Erdost'un görüşlerinden çoğunlukla yararlanılacaktır.

Muzaffer Erdost ve Mihri Belli, 1961'den 12 Mart 1971'e kadar Erdost'un kurmuş olduğu Sol Yayınları'nda birlikte çalışarak, Milli Demokratik Devrim düşüncesini Erdost'un deyimleriyle daha çok burada “*kotardılar*.”⁶

3.1. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM DÜŞÜNCESİNİN TEMEL TEZİ

Bilimsel sosyalist hareketin bir stratejisi olarak tanımlanabilecek Milli Demokratik Devrim düşüncesinin ilk tohumları az önce belirtildiği gibi 1960 sonrası dönemde Mihri Belli tarafından ortaya atıldı.⁷

Belli, Milli Demokratik Devrim düşüncesindeki temel tezi ve izlenmesi gereken stratejiyi açıklamadan önce, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu gözler

---

⁴ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

⁵ Mehmet Doğu, “Okuyucudan YÖN'e”, *Yön*, Sayı 40, 14.11.1962

⁶ Muzaffer Erdost ile 11 Mart 2006 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme

⁷ Doğu Perinçek ile 03 Mart 2006 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme

önüne seren Belli, Türkiye’yi emperyalist dünya sistemi içerisinde, sömürülen ülkeler tarafında yer alan geri kalmış bir tarım ülkesi olarak tanımlamakta, emperyalizmi de aynen şöyle nitelemektedir:

“Emperyalizm, gelişmiş kapitalist ülkelerin tekellerinin ekonomide egemen duruma gelmesiyle, banka sermayesinin sanayi sermayesi ile kaynaşıp finans-kapitalin ve mali oligarşinin tam tahakkümünü kurmasıyla, sermaye ihracının artması ve zamanla emtia ihracından daha büyük önem kazanmasıyla, ulusal sınırlar aşılıp, dünyayı sömürü alanları olarak bölüşen uluslar arası teknelci kapitalist birliklerin ortaya çıkması ve böylece dünyanın emperyalist devletler tarafından paylaşılmasıyla meydana gelen dünya sistemidir.”⁸

Belli, Türkiye’yi de bu dünya sisteminin içerisinde sömürülen ve ekonomik çıkmazda olan bir ülke olarak belirtmekte, bir Türk vatandaşının giydiği ayakkabıdan kullandığı otomobile kadar her şeyinin dış sömürüye kaynaklık ettiğini söylemektedir.

Milli Demokratik Devrimciler, Türkiye’nin bağımsız ve demokratik bir ülke olmasının önündeki baş engelin iki süper devlet (ABD ve SSCB) olduğunu Türkiye’nin bu iki süper devletin rekabet ettikleri ve hegemonya mücadelesi verdikleri alanlardan biri haline geldiğini öne sürmektedirler.

“Ülkemizin bir yandan Avrupa ile ilişkisi olması, öte yandan bir Orta Doğu ülkesi olması ve Akdeniz’de yer alması bu rekabeti şiddetlendiren en önemli etkidir. Bugün ülkemizde ABD emperyalistlerinin hegemonyası daha güçlüdür.”⁹

Türkiye’nin iç politikası, emekçi halka karşı ve sömürücü sınıflardan yana bir politikadır. Dolayısıyla dış politikası da buna bağlı olarak özünde milli kurtuluş savaşı veren ve sosyalizm yolunu tutmuş bulunan halklara karşı başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, emperyalist bloktan yana, bu bloğun kuyruğunda bir dış politikadır. Böyle bir dış politika da Mustafa Kemal’in milliyetçi politikası ile çelişmektedir.

---

⁸ Mihri Belli, **Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970, s. 7-8

⁹ “Milli Bağımsızlık ile Halk Devrimini Birleştirelim”, **Aydınlık**, Aralık 1975, Sayı 58, s.1

Politikanın ve ekonominin bağımlı bir seyir içerisinde ilerlediğini ve her geçen gün de bu bağımlılığın arttığını söyleyen Milli Demokratik Devrimciler, Türkiye'deki egemen kültürün de tüm bu bağımlılığın bir yansıması olarak emperyalizmin ve feodal kültürün damgasını taşıdığını, emperyalist batı kültürü ürünlerinin ülkemiz yerli kültürünü gerileterek egemenliğini kırdığını belirtmektedirler.

Sonuç olarak, gerek Belli gerekse diğer Milli Demokratik Devrim savunucuları, Türkiye'nin ekonomisi, siyaseti, kültürü ve eğitimi ile tamamen emperyalist dünya sistemi içerisinde sömürülen bağımlı bir ülkenin tüm özelliklerini taşıdığını söyleyerek, bundan kurtulmanın yolunun ise ancak milli ve demokratik bir devrim hareketi ile mümkün olacağını savunmuşlardır.

3.2.MİLLİ VE DEMOKRATİK BİR DEVRİM

Milli Demokratik Devrim tezine göre; burjuva sınıfı 20. yüzyılda, artık devrimci niteliğini kaybetmiştir. Batıda, 17. 18. ve 19. yüzyıllarda burjuvazinin devrimci bir sınıf olarak başta köylülük olmak üzere tüm güçlerin başına geçtiği ve onları feodalizme ve onun tüm unsurlarına karşı devrime Yönlendirdiği, böylece Batı'ya kapitalist gelişme yolunu açtığı bir gerçektir. Çağımızda ise burjuvazi emperyalist güçlerle işbirliği içerisinde bulunan ve dolayısıyla devrimci niteliğini kaybeden bir sınıftır. Bu nedenle çağımız demokratik devrimleri burjuva demokratik devrimi olarak nitelenemez.

Geri kalmış ve sömürülen bir ülkede gerici sınıflara karşı yürütülecek devrim Milli Demokratik Devrimdir. Devrim; millidir, çünkü emperyalizme ve onun işbirlikçilerine karşı verilecektir,¹⁰ devrim demokratiktir, çünkü feodal sömürüyü gerçekleştiren feodal mütegalibe denilen tefecilere ve ağalara karşı verilecektir.

---

¹⁰ Türkiye'deki sol hareketin içinde hep bir "milli" yanın olması, Türkiye'nin her zaman emperyalizmin hedefi olmasıyla açıklanmıştır.

Milli Demokratik Devrim; emperyalizmin Türkiye'deki vesayetine son vermektir. Bu devrimin milli hedefi, Türkiye'deki emperyalist vesayetın baş dayanağı olan yabancı sermayenin, ekonomi ve dolayısıyla politika üzerindeki baskıcı egemenliğine son vermektir. Ülkenin bağımsızlığını gerçekleştirmek amacıyla dış ticaretin, işbirlikçi sermayenin denetiminde olan bankacılığın ve sigortacılığın millileştirilmesi bu devrimin kapsamına girer.

“Millileştirmeler bir sosyalizasyon unsuru taşımakla birlikte, güdülen asıl amaç milli bağımsızlıkla çelişen ekonomi kollarının milli niteliğe kavuşturulmasıdır. Amaç, henüz sosyalizm değildir, emperyalist tekellerin ve işbirlikçi sermayenin kal'alarının milli güçler tarafından zaptedilmesidir.”¹¹

Milli Demokratik Devrimin demokratik hedefi ise; feodal ilişkileri tamamen ortadan kaldırmak, büyük toprak sahiplerinin, tefecilerin, ağaların emekçi köy halkı üzerindeki baskısını ve sömürü olanaklarını yok etmektir. Milli Demokratik Devrimin diğer demokratik hedefi; topraksız ya da az topraklı köylüleri toprak sahibi yapmak, devletin denetimindeki kredi kurumlarını köylü emekçilerinin yararına işleyecek kurumlar haline getirmektir.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; bir ülkede feodal ilişkilere son vermek demek, o ülkedeki uluslaşma sürecini hızlandırmak, yine o ülkedeki halkların bütün ulusal ve demokratik hak ve özgürlüklere sahip vatandaşlar topluluğu olmasını sağlamak demektir.

Türkiye'nin önündeki devrimci adımın, milli ve demokratik bir devrim olmasının temel nedeni; Türkiye'nin içinde bulunduğu temel çelişki ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; Türkiye'deki temel çelişki, emperyalizm ve onun ortakları ile Türkiye toplumunun ulusal güçleri arasındaki çelişkidir. Bu nedenle savunulan görüş Milli Demokratik Devrimdir. Eğer, Türkiye'deki temel çelişki, proleter-kapitalist bir çelişki olsaydı, devrimci aşama

---

¹¹ Belli, age, s. 30

Milli Demokratik Devrim değil sosyalist devrim olurdu. Dolayısıyla, Türkiye'nin içerisinde bulunduğu özgün şartları göz önüne alan Belli, kültür, ekonomi ve politika alanında “*Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Bir Türkiye*“ için Milli Demokratik Devrimi savunmaktadır.¹²

3.3.MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE SINIFLAR

Milli Demokratik Devrim, bir strateji ise, bu stratejiyi uygulayacak ve bu stratejinin karşısında bulunacak sınıflar, ya da diğer bir ifade ile devrimin kime karşı ve kiminle birlikte yapılacağı sorunsalı, Türkiye’de bu işin teorisyenliğine soyunmuş kişiler tarafından şu şekilde belirtilmektedir:

- Devrim Karşısında Yer Alacak Sınıflar:

1. İşbirlikçi Sermaye: “*İthalat, ihracat alanında; ithalatın daha kurnazca bir şekli olan montaj ve ambalaj sanayinde, bankacılık ve sigortacılıkta, yabancılarla ortaklıklar, ya da Türkiye'nin kayda değer bütün zenginliklerini ele geçirmiş olan ya da geçirme çabasında bulunan emperyalizmin baş dayanağı büyük yabancı firmaların ajanlığı alanında doğrudan doğruya egemendir ve iktisadi hayatımızın bu kilit noktalarına dayanarak Türkiye'nin tüm ekonomisini tahakkümü altında tutmaktadır.*”¹³

2- Feodal Müttegallibe: “*Feodal müttegallibe, sadece derebeyi - toprak kölesi ilişkileri içinde tarım-emekçisini sömüren **feodal ağadan** ibaret bir kategori değildir. Kapitalist tarım işletmesi görünüşü altında derin feodal izler taşıyan bir tahakkümü sürdüren **büyük toprak sahipleri** de geniş ölçüde bu kategori içinde ele alınmalıdır. Zamanımızda feodal düzen kanalıyla intikal ettiğinden ve varlığı taşrada feodal ilişkilerin devam etmesine bağlı bulunduğundan, **tefeci** sermayesi gibi kapitalizm-öncesi bir kurumu da bu sınıflandırmaya sokmak gerekir.*”

— *Devrimi Gerçekleştirecek Sınıflar (Devrimci Güçler)*:

Emperyalist güçlerle işbirliği yapan sermaye sınıfı ile feodal müttegallibe dışında kalan tüm Türkiye halkı devrimci güç birliğinin (milli cephenin) içerisinde yer alacaktır.

¹² Türk Solu, “Anti-Emperyalist Mücadele Mi, Sosyalist Mücadele Mi?”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 8, 9 Ocak 1968

¹³ Belli, age, s. 34

Bu sınıfların belirlenmesine temel ölçüt sınıfın; mülkiyet ilişkilerindeki yeri ile sömürü, yoksulluk gibi etkenlerdir.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; Türkiye’de egemen olan güçler emperyalizm ve onun işbirlikçileri ile feodal unsurlardır. Egemen sınıflar ile milli sınıf ve zümreler arasındaki çelişki Türkiye’deki baş çelişkidir. Bunu ortadan kaldırmanın diğer bir karşılığı ise, **Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Bir Türkiye**’dir. Türkiye’nin bugün bağımsız ve demokratik olmasından en çok çıkarı olan sınıf **proletaryadır**. Bu yüzden de devrim de öncü sınıf o’dur.

Devrim, proletaryanın partisi öncülüğünde yoksul köylülüğün, yarı-proleterlerin, yarı-proleterleşmiş olan küçük burjuvazinin ve proleter ideolojiyi özümsemiş aydınların işbirliği ile gerçekleşecektir.

Yukarıda bahsi geçen sınıfların özellikleri daha ayrıntılı olarak şu şekilde açıklanabilir:

Milli Demokratik Devrim tezine göre; devrimcinin önündeki hedef, Türkiye’yi emperyalizmin sömürü alanı olmaktan kurtarmak, milli bağımsızlıkla bağdaşmayan her türlü bağı koparmak, emperyalizmin işbirlikçisi olan sermaye çevrelerinin sömürü alanlarını millileştirmek, bunlarla ittifak halinde olan feodal kalıntıları köklü dönüşümlerle saf dışı etmek yani “*Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye*”yi gerçekleştirmektir. Bu dönüşümü sağlayacak sınıflar Türkiye’nin bağımsızlığına demokratikliğine karşı olan tüm iç ve dış etkenlere, yani; feodalizm ve emperyalizme karşı bir mücadele içerisine girecektir.¹⁴

Devrimin temel kuvvetleri; şehir ve köy proletaryası, şehirlerin ve köylerin yarı-proleter unsurları, yoksul köylülük, şehir ve köy küçük burjuvazisi (asker-sivil aydın zümre de bu sınıfın içerisinde ele alınmaktadır.) ile milli burjuvazidir.

---

¹⁴ Emperyalizm ve Türkiye’deki işbirlikçilerinin anti-sosyalizm tutumları hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz: Suphi Karaman, “Gafletin İçinde Olanlar”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 39, 13 Ağustos 1968

Toplumun en üretken sınıfı kabul edilen proletarya, modern sanayide ya da küçük sanayide olsun, ticarete ya da tarımda olsun işgücünü satarak geçimini sağlayan bir sınıftır. Bunlar, üretim araçlarından ve topraktan yoksun şehir ve köy proletaryasıdır. Üretkenliğine karşı en çok sömürülen sınıftır. Üretimin yoğunlaştığı alanlarda çalıştığı için, birlik disiplinine, dayanışma ruhuna sahiptir. Üretici güçlerin en çok geliştiği sınıf, işçi sınıfıdır. Bu nedenlerden dolayı, Milli Demokratik Devrim tezine göre en devrimci sınıf sanayi ordusu olan işçi sınıfıdır. İşçi sınıfının tarihi görevi ise:

“Yığınsal bilinçlenme sürecini, kendisinden bu bakımdan çok daha elverişsiz durumda olan öteki devrimci güçlere kıyasla, daha önce tamamlamak, mesleki ve siyasi örgütlenmede başı çekmek, yığınlarla en sıkı bağları bulunan bir proleter devrimci partiyi kurma yolunda mücadelesini başarıya ulaştırmak, bu partinin çatısı altında yalnız işçi sınıfının değil, yarı-proleter kitlelerin de, yoksul köylülerin de öncü vasfını taşıyan en bilinçli, en yiğit, en devrimci partiyi şehir ve köy proletaryasının ve yoksul köylünün mücadele örgütü durumuna getirmek, bütün devrimci sınıf ve zümreler arasında işçi-köylü ittifakı temeli üzerine kurulu bir Devrimci Güç birliğini gerçekleştirmek, bu güç birliğinde önderliğini sağlamak, bütün devrimci güçlerin mücadeleye katılmasıyla ilk önce Milli Demokratik Devrimi yapmak, bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye’yi gerçekleştirmek ve ardından sosyalist devrimin gerçekleşmesinde başı çeken Türkiye insanının gerçek mutluluğu tadacağı, insanın insan tarafından sömürülmediği, sınıfsız ileri toplum biçimini yaratmak.” olarak ifade edilmektedir.¹⁵

Ancak ne var ki; Türkiye’nin tarihinde Batılı toplumların yaşadığı anlamıyla bir kapitalist gelişmenin olmaması, feodal ilişkilerle bağdaştırılmaya çalışılmış olan bağımlı, kısır bir kapitalist ekonomide işçilerin ve tüm proleterlerin yerinin iğretiliği, sanayi işçilerinin büyük çoğunluğunun köyle bağlarını sürdürmeleri, yani işçinin yarı-köylü vasfını sürdürmesi, Türkiye’nin proleterlerinin bilinçlenmesini ve bu tarihi görevi yerine getirmesini geciktiren etkenler olarak öngörülmektedir.

Yarı-proleter sınıflar ise, önemsiz miktarda toprağa ve üretim aracına ya da bu ikisinden sadece birine sahip olan, ailesinin geçimini sağlayabilmek için zaman zaman başkasının yanında işgücünü satarak çalışmak zorunda kalan sınıftır.

---

¹⁵ Belli, age,s. 44

Yarı-proleter sınıf içerisinde yer alan bir kısım köylülük ya da diğer bir tanımla köy emekçisi aynı zamanda kendi içinde de sınıflara ayrılmaktadır.¹⁶

- Yarı- köylülük: Kendisine yetecek kadar toprağı olmayan, geçimini sağlamak için aynı zamanda iş gücünü de satmak zorunda kalan köylüdür.
- Küçük köylülük: Ekip biçeceği kadar toprağı olan, ne işgücü satan ne de yabancı işgücü satın alan köylüdür.

Köylülük içerisinde yarı-proleter unsur taşımayan bir alt sınıf vardır. Bu sınıf yoksul köylülüktür ve devrimin yarı-proleter unsurlarından ayrı olarak ele alınmaktadır.

- Yoksul köylülük: Ailesinin geçimine yetmeyen miktarda toprağı ve tarım araçlarına sahip olan ancak genellikle iş bulamadığı için proleter ya da yarı-proleter statüsüne dahi ulaşamayan sınıftır.

Yoksul köylülük, Türkiye toplumunun en yoksul, en büyük mahrumiyetlere göğüs geren sınıfıdır. Bu özelliğı onun devrimci niteliğini tayin eden bir etkidir.

Şehir ve köy küçük burjuvazisi ise; bir miktar üretim aracına ve toprağı ya da ikisinden birine sahip olmakla birlikte, başkalarını sömürerek değil emeğı ile yaşayan ve kurulu sömürü düzeni içinde sömürülenler safında yer alan şehirlerdeki küçük burjuvazi ve tarım bölgelerinin orta köylüsünü içermektedir.¹⁷

- Orta köylülük, iyi mahsul yıllarında, ertesi yıla kapitalist düzende sermaye olarak devreden bir fazla biriktirebilen ve çoğı kere bir-iki yabancı iş gücü satın alan köylüdür.

---

¹⁶ Muzaffer Erdost, **Türkiye Üzerine Notlar**, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Mart 1971, s. 51

¹⁷ Belli, age,s. 54

Belli'ye göre; “Türkiye’de bir karış toprağı olan, birkaç tavuğı olan, üretim araçlarına sahip, ama yoksul bir hayat sürdüren adam proleter değil, küçük burjuvadır kelimenin bilimsel anlamıyla. Küçük burjuvazi de biz de çok kalabalık bir sınıftır. Asker-sivil aydın zümre, küçük burjuvazinin en bilinçli kesimidir. Köken bakımından şehir esnafı ve köylüden gelmedir bu zümrenin büyük çoğunluğu.”¹⁸

Küçük burjuvazinin, bir miktar sermayeye sahip olmasından dolayı aslında bir yüzü burjuvaziye ve onun düzeni olan emperyalist düzene dönüktür. Ancak kendi emeğı ile ürettiğı için diğeri yüzü de proletaryaya dönüktür. Bu nedenle kararlı bir tavır sergileyemez ve bocalar. Onun bu kararsızlığı devrimde öncü rol oynamasını engellese de devrimci sınıfın müttefiki olmasını engellemez.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; yukarıda da değinildiğı gibi, asker sivil aydın zümre de küçük burjuvazi içerisinde yer almaktadır. Asker-sivil aydınların devrimci sınıfların arasında yer almasının hem maddi hem de manevi Yönü mevcuttur:

Meselenin maddi yanı; asker-sivil aydın zümre ile işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibe arasında herhangi bir uzlaşmanın mümkün olamayacağında saklıdır. Çünkü böyle bir uzlaşmayı sağlayacak maddi temel Türkiye şartlarında yoktur. Türkiye’nin nimetleri sayılıdır. Emperyalizmin sömürüldüğü bir ülkede, kendi halinde bir ticari faaliyette bulunan kimsenin geliri dahi, bürokrasinin en üst kademesinde görev yapan bir yetkilinin gelirinden üstün durumdadır.

Meselenin manevi yanı ise; asker-sivil zümrenin temsil ettiğı geçmişte saklıdır. O geçmişte, örneğın bir Çanakkale vardır, bir Kurtuluş Savaşı vardır. (Milli Demokratik Devrim düşüncesini savunanların askere ve orduya bakış açıları ayrıca değerlendirileceğinden burada bu konu ile ilgili fazla bir ayrıntıya yer verilmeyecektir.)

Devrimin yedek kuvvetleri ise; milli burjuvazidir.

---

¹⁸ Mihri Belli, **Yazılar (1965 -1970)**, Sol Yayınları, Ankara, Haziran, 1970, s. 91

Milli Demokratik Devrim tezinde, küçük burjuvazi devrimci sınıflar içerisinde ele alınırken, milli burjuvazi küçük burjuvaziden ayrı, devrimin sadece yedek gücünü oluşturacak bir sınıf olarak değerlendirilmiştir. Bunun temel nedeni ise, milli burjuvazinin varlığının kapitalist sömürü düzeninin varlığına koşul olması ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Muzaffer Erdost, milli burjuvazinin tanımını aynen şöyle yapmaktadır: *“Faaliyeti ile ülkenin ekonomisinin emperyalizme bağımlılığını bir ölçüde sınırlayan, dış ticaret bilançosu üzerinde olumlu etkide bulunan ve dolayısıyla emperyalist sömürüye bir ölçüde engel olabilen yerli sanayi sermayesinin oluşturduğu burjuvazidir ve bu burjuvazinin sahasında yer alan ticaret burjuvazisidir.”*¹⁹

Milli Demokratik Devrimler çağında, yani dünyanın sosyalist dünya sistemi ve kapitalist dünya sistemi olarak ikiye bölündüğü ve kapitalist dünya sistemi içinde sömürülen ve ezilen ülkelerin, emperyalist sömürüye karşı başkaldırdığı devrimler çağında, yerli burjuvazinin milli kesiminin, yani milli bağımsızlıktan çıkarı olan kesiminin, tekelci burjuvazi, kapitalizm-öncesi üretim ilişkileri ve gericilik ve proletarya ile çeliştiğini söylemiştir. Milli burjuvazi, tekelci sermaye ile çelişir, çünkü tekelci sermaye kozmopolit sermayeyi temsil eder. Kapitalizm öncesi üretim ilişkileri ve gericilikle çelişir çünkü tüm bu unsurlar kapitalizmin gelişmesini ve pazarların açılıp yoğunlaşmasını istemezler. Proletarya ile çelişir, çünkü proletarya, kapitalist üretim ilişkilerinin bağrında sosyalist üretim ilişkilerinin habercisi durumundadır.²⁰

Milli burjuvaziyi ve çeliştiği unsurları bu şekilde açıklayan, Erdost, Türkiye sorununa gelince, Türkiye’de milli burjuvazi olduğunu fakat bu sınıfın henüz kendi sınıfının siyasi bilincine varmadığını ve tarihinde bu doğrultuda siyasi bir mücadele vermediğini savunmuştur. Bugün de bu sınıfın gericilikten çok devrimci yığınların mücadelesini, tekelci burjuvaziden çok proletaryanın ideolojisini tehlikeli bulduğunu söylemiştir. Yerli burjuvazinin mili olan bu kesiminin ancak büyük bir devrimci

---

¹⁹ Erdost, age, s. 30

²⁰ Erdost, age, s.31

atılım anında milliliğini hatırlayacağını ve işbirlikçi burjuvazinin kaderine uğramamak için ondan ayrılacağını da vurgulamıştır.²¹

Erdost'a göre; Türkiye'de mili burjuvazi olarak tanımlanacak geniş bir sınıf vardır, ancak bunlar siyasi iktidarda ağırlığı olmakla birlikte egemen güç değillerdir.

Milli burjuvazinin çıkarları ülkenin bağımsız olmasıyla örtüşmektedir. Ama 20. yüzyılda burjuvazi artık devrimci niteliğini yitirmiştir. Devrimde öncü rol oynayamaz bir niteliğe bürünmüştür. Ama yine de devrimci saflara az da olsa kazandırılabilir. En azından emperyalizme ve feodalizme karşı verilecek devrimci mücadelede tarafsızlaştırılmalıdır.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; proletarya ve milli burjuvazinin temel çelişkisi, ekonomide buldukları konumdan kaynaklanmaktadır. Çünkü *“bir toplumda her sınıf ya da zümrenin devirme karşı tutumunu tayin eden şey, son tahlilde, o sınıfa da zümrenin toplum ekonomisindeki yeridir.”*²²

Proletarya, daha da özgüleştirecek olursa Türkiye proletaryası ekonomideki durumu gereği kendi sınıf çıkarına en çok sosyalizmi uygun görecektir. Çünkü sosyalizm herkesten önce onun öz toplumsal düzenidir. Proletarya, bilinçlendiği ölçüde bu tutumunu pekiştirecektir. Bu açıdan, hem milli ve demokratik devrim aşamasında hem de onu izleyecek olan sosyalist devrim aşamasında devrimci çizginin sonuna kadar takipçisi olacak, bu tarihi gelişmeye damgasını vuracaktır.

Oysaki burjuvazinin milli kanadı, yukarıda bahsedilen kararsız ve çekimser tutumu dolayısıyla, değil sosyalist devrim aşamasında, demokratik devrim aşamasında dahi saf değiştirebilecek ve devrimci saflardan karşı devrimci saflara geçebilecektir. Bu da ona güvenilmemesi gerektiğinin en önemli nedenidir. Ancak yine de devrimci güç birliği için milli burjuvazi de devrimci saflara katılmaya çalışılmalıdır. Hiç olmazsa tarafsızlaştırılmalıdır.

---

²¹ Erdost, age, s.31

²² E.Tüfekçi, “Demokratik Devrim Kime Karşı Kimle Birlikte”, **Yön**, Sayı 175, 5 Ağustos 1966

Karşıya alınması ve tasfiye edilmesi gereken sınıflar ise; emperyalizmin dayanağı işbirlikçi sınıflar ve onunla ittifak durumunda olan feodal kalıntılardır.

Milli Demokratik Devrimcilere göre; emperyalizmin değişmez özelliği, sömürdüğü geri kalmış ülkede en geri toplum biçiminin temsilcileri ile ittifak kurmasıdır. Türkiye'nin özgüllüğü içerisinde en geri toplum biçiminin feodal düzen olduğunu söyleyen Milli Demokratik Devrimciler, bu toplum biçiminin temsilcileri olan feodal mütegalibenin emperyalizmle işbirliği içerisinde olduğunu vurgulamışlardır. Onlara göre, feodal ağalar, emperyalizmle işbirliği içerisinde, çünkü çıkarları bunu gerektirmektedir. Gerçekten bağımsız ve demokratik bir Türkiye'de ağaların, tefecilerin yeri olamayacağını bu sınıf gayet iyi bilmektedir ve bu nedenle devrimin karşısında yer alan işbirlikçi bir sınıftır.

*“Böylece bir yanda emperyalizm ve işbirlikçiler kliği, öte yanda da milli çıkarları savunan ulusal bağımsızlıktan yana milli ve demokratik bir devrim uğruna savaşıyor bütün bir ulus. İşte çağımızda dünya halklarının kurtuluşu bu savaşın sonucuna bağlıdır.”*²³

Sonuç olarak, Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Bir Türkiye için Türkiye'nin önündeki devrimci aşamanın “*Milli Demokratik Devrim*” aşaması olduğunu söyleyenler, bu devrimden en fazla çıkarı olan ve nihai devrimin temel gücü olan sınıf ve zümreleri, demokratik devrimin öncüleri, bu devrimden çıkarı olan sınıf ve zümreleri ise, bu devrimin öncü sınıflarının müttefikleri olarak tanımlamışlar, meselenin bu kadar basit ve bu kadar açık olduğunu altını çizmişlerdir.²⁴

Devrim aşamasında izlenecek strateji ise, tüm devrimci sınıfların bir araya getirileceği; DEV- GÜÇ' tür. Şehir ve köy proletaryası ile bunların yarı-proleter unsurlarının, şehir ve köy küçük burjuvazisinin, asker-sivil aydın zümrenin (küçük burjuva bürokrasisi) ittifakını temsil eden Devrimci Güç Birliği.²⁵ Diğer bir adıyla;

²³ Münir Aktolga, “Milli Demokratik Devrim” , **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 7, 29 Aralık 1967

²⁴ Muzaffer Erdost, “Türkiye’de Feodalizm Var mı?”, **Türk Solu**, , Yıl 2, Sayı 80, 27 Mayıs 1969

²⁵ “Devrim Stratejisi Üzerine Açık Oturum” , **Ant**, 23 Ocak 1968, Sayı 56, s.10–11

tüm emekçi Türkiye halkının yer aldığı milli cephe, bu devrimi emperyalizmin tüm işbirlikçi güçlerine karşı gerçekleştirecektir. Bu güç birliğinin içerisinde ise, öncü ve esas devrimci sınıf proletaryadır. Milli Demokratik Devrim yolunda başarıya ulaşmanın anahtarı bu milli cepheyi oluşturmakta, devrimden yana olan tüm güçleri devrimci saflara kazandırmakta gizlidir. O nedenle, şiar “*sosyalist devrim*“ değil, “*Milli Demokratik Devrim*”dir. Eğer şiar, sosyalist devrim olursa sosyalizmin gerçekleşmesinde tutarsız ve kararsız olan milli burjuvazi ya da küçük burjuvaziden bir kesim devrim yolunda karşı tarafa geçebilir.²⁶ Bunu önlemek adına, bilinçli bir şekilde davranmak ve devrimci güç birliğini oluşturmada sosyalistler olarak öncü rol oynamak gerekmektedir.

Bu yapılmadan, “*sadece sosyalizmin iyi şey, kapitalizmin kötü şey olduğunu söylemek boş sol gevezelikten öte bir değer taşımaz.*”²⁷

3.4.MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE ÖRGÜT:

Örgüt sorunsalı Türk sol düşüncesinde her zaman tartışılan ve çözüme ulaşmasında zorluk yaşanan bir konudur. Bu konuya Milli Demokratik Devrimciler arasında bile farklı bakış açıları ile yaklaşan kesimler bulunmaktadır. Bu anlayış farklılıklarına daha sonra ayrıntılı bir şekilde değinileceği için, burada genel olarak Milli Demokratik Devrim ve örgüt ilişkisi, hareketin örgütlenme konusunda ne kadar başarıya ulaşabildiği konularına açıklık getirilmeye çalışılacaktır.

Öncelikle, örgüt denildiği zaman, proletaryanın siyasi örgütünden bahsedildiğini belirtmek gerekir.

Aslında, 1960 sonrası kurulan TİP her ne kadar sosyalist parti olarak gün yüzüne çıktıysa ve 1965 seçimlerinde 15 milletvekilini meclise sokarak Türkiye'nin sosyalizm tarihinde bir ilke imza attıysa da onun bu öncülüğü Milli Demokratik Devrimciler tarafından farklı değerlendirilmektedir.

---

²⁶ Mihri Belli, “Devrimci Şiar Meselesi”, **Türk Solu**, Sayı 5, 15 Aralık 1967

²⁷ E. Tüfekçi, a.g.m

Onlara göre, proleter hareketin başarılı olmasının en önemli koşulu, bu hareketi benimseyecek bir proleter örgütün oluşturulmasıydı. Proleter devrimci ideolojiyi hayata uygulamak, gerçekleştirmek isteyen mücadeleci proleter devrimci örgüt, düzeni, proleter devrimci ideoloji doğrultusunda değiştirecek, yeni ve daha üstün bir üretim ilişkisine geçebilmek için mücadeleyi yürütecek örgüttür. Proleter devrimci örgütün, bu düzeni değiştirecek bir vasfa sahip olması TİP’i devrimci proleter örgüt olmaktan ayıran en somut delildi. Çünkü onlara göre; TİP oportünizmin sosyalist kılığa girmiş bir örgütüydü. Şekilde proleter devrimci bir örgüttü, ancak özünde düzeni korumak isteyen, düzeni değiştirmek için mücadele etmeyen bir örgüttü.

“...herhangi bir işçi örgütünün devrimci niteliğinin garantisi yalnızca Yönetiminin % 51’inde işçilerin olması demek değildir. Proletaryanın siyasi örgütünün devrimci niteliğinin garantisi proleter merkezîyetçi bir örgüt olması ve proletarya ile organik bağlar kurmasıdır.”²⁸

“Türk Solu hiçbir ilerici örgüt karşısında değildir. Hiçbir sosyalist örgüt karşısında olamaz. Gerçek devrimci, örgütün elde bulunan tek silah olduğunu bilir. Ancak, devrimci şunu da bilmelidir. Örgüt soyut bir kavram değildir. Örgüt temsil ettiği sınıfın gerçek ideolojisine ve o ideolojinin öngördüğü eylemi kabul ettiği ölçüde önem kazanır. Örgüt hâkim sınıfların çizdiği alan içinde ve asıl eylemi bu gösteri alanında oynayan bir kuruluş haline getirilmek isteniyorsa, örgüt geriye tepen ve kendi saflarını bölen ve yaralayan bir silah haline getiriliyorsa devrimciye düşen görev bu silahı ileri ateş eden bir silah haline getirmektir.”²⁹

Dolayısıyla, Milli Demokratik Devrimcilere göre, TİP’in kurulması işçilerin kendi öz siyasi örgütlerini kurdukları anlamına gelmiyordu, onlara göre TİP zaten mevcut olan sömürü düzenini korumakla görevli organların desteği ile hazırlanmış, bir icazetli sosyalizm oyunu olmaktan öteye geçemeyen bir partiydi.

Milli Demokratik Devrimcilerin, özellikle Mihri Belli gibi 141. ve 142. maddeden yargılanan eski sosyalistlerin TİP içerisine alınmak istenmemesi veya alınamaması, sosyalizm uğruna hayatının çoğunluğunu hapislerde ve sürgünlerde geçiren eski tüfeklerin 1960 sonrası hızlanan sosyalist gelişmenin dışında tutulmak istenmesi ve

²⁸ Türk Solu, “Mihri Belli Arkadaşımızın Açıklaması: Proletarya Partisi Ancak Gerçek Demokraside Kurulur”, **Türk Solu**, Yıl 2, Sayı 96, 16 Eylül 1969

²⁹ Türk Solu, “Türk Solu Örgütten Yanadır”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 10, 23 Ocak 1968

Milli Demokratik Devrim düşüncesini savunanların 1970 yılında partiden tamamen ihraç edilmesi onların TİP'e karşı daha sert bir tavır almalarına neden oldu.

Eğer TİP, kapılarını eski tüfek sosyalistlere kapatmamış olsaydı, TİP'in bu denli sert eleştirilere maruz kalmayacağı da şüphesizdi.

Mihri Belli ve çevresi TİP'i ele geçirememişlerdi, fakat kendi siyasi partilerini kurma yolunda herhangi bir adım da atmış değillerdi. Bunu Mihri Belli bir pişmanlığını da dile getirerek şöyle açıklamaktadır:³⁰

“TİP kurulduğu zaman bir sosyalist, bir Marksist olarak bunu sevinçle karşılamıştım. Ancak, TİP bize, hayatını sosyalizm uğruna feda eden insanlara karşı bir tavır aldı. Geçmişte sosyalizmin çok zor ve çok çetin bir yol olduğu yıllarda bu davaya sahip çıkmış insanlara başta Aybar olmak üzere TİP üst düzey Yöneticileri, sen artık bu işe karışma diyordu. Böyle bir şey kabul edilebilir mi?

Benim TİP'i ele geçirme yolunda çalıştığım ve partiyi dışarıdan Yönettiğim gibi aslı olmayan görüşler de Aybar'ın daha sert tutumlar içerisine girmesine yol açtı. Hâlbuki bu iddialar asılsızdı.

Yine de, Aybar'a ve diğerlerine göre biz artık eski tüfeklerdir. Eski Tüfek deyimi, Osmanlı Devleti'nde yaşanıp da artık savaşa gitmeyen ve ocağı bekleyen yeniçeriler için kullanılmış. Bu lakattan dolayı hiç kırılmadım. Aksine onur duydum.³¹

Ama yine de 1960 sonrasında büyük bir gelişmeye sahne olan Türk sosyalist harekette, bu hareketin buralara kadar gelmesinde emeği olan biri olarak bizim de söz söyleme hakkımız vardı. Eğer, TİP bize şans verseydi, tutumumuz şüphesiz çok başka olurdu.

Aslında biz TİP ile boşuna zaman harcadık. Bir an evvel kendi siyasal partimizi kurmalıydık. Tabi, 141. ve 142. maddeleri tanımadığımızı ilan ederek.”

Mihri Belli'nin o dönemde yayınlanan bazı yazıları incelendiğinde ise, neden parti kurma girişiminde bulunmadığı sorusu farklı yanıtlar bulmaktadır.

“Bizim yani, ‘Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye’ sloganı altında birleşen proleter devrimcilerinin, Türkiye emekçilerinin gerçek sosyalist örgütünü kurmamız demek Filipin tipi demokrasicilik sınırlarının aşılması ve Türkiye toplumunda bütün sınıf ve zümrelerin kendi öz örgütleri ile güçleri oranında tarihi gelişmemizi

³⁰ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

³¹ Mihri Belli'nin 28 Şubat 2006 tarihinde CNN Türk'te yayınlanan röportajı

etkilemeleri yolunda, gerçek demokrasi yolunda önemli bir adım atılması demektir. Bunu başarmak da anti-demokratik engellere karşı çetin bir mücadeleyi gerektirir. Bu mücadelede ilerlemeler kaydetmeden, Türkiye'nin ileri kamuoyu (sosyalistler ve namuslu demokratlar) bu yolda hazırlanmadan, bütün devrimci çevrelerin nabzı yoklanmadan 'tepeden inme' yeni bir parti kurulması söz konusu olamaz.”³²

Bir yandan devrimin başarıya ulaşması için örgütün varlığını zorunlu kılan, Mihri Belli bir yandan da Türkiye'nin demokratik olmayan koşullarında bunu gerçekleştirmeye çalışmanın sakıncalarını ortaya koymaya çalışırken bir çelişki içerisine düşmektedir. Yine de Milli Demokratik Devrim düşüncesinde, örgütün önemi birçok kez vurgulanmakta, devrimci gençlik kuruluşlarının, devrimci sendikaların, devrimci derneklerin, proleter devrimci hareketin temel örgütleri değil, yan örgütleri olduğu, bunların proleter devrimci örgütün öncülüğünde, bir arada devrimci doğrultuya doğru yönlendirilmezlerse dağınık, kendi başına buyruk örgütler haline gelecekleri söylenmektedir. Bunu yapacak olan tek siyasi örgüt de proleter devrimci örgüt olarak belirtilmiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; TİP'in, Türk Ceza Kanununun 141. ve 142. maddelerinden³³ hüküm giymiş olanları partiye almaması ve parti içinde kendisine muhalif düşünceleri olan kişileri ihraç etmesi, hem bu çevrelerce partinin yoğun bir biçimde eleştirilip yıpratılmasına hem de bazı bağımsız sol hareketlerin parti dışında gelişmesine ortam yaratmıştır.

Parti dışına itilen devrimciler TİP'in böyle davranmakla sosyalist hareketin bütünlüğünü bozduğunu savunmuşlardır.³⁴

Öncelikle TİP ve TİP'e bağlı il ve ilçe merkezlerinde faaliyet göstermeye çalışan Milli Demokratik Devrimciler 1970 yılında partiden tamamen ihraç edilmeleri ile bu amaçlarında başarısızlığa uğradılar. Daha önce de belirtildiği gibi Türkiye'deki Milli Demokratik Devrim hareketinin baş savunucularından olan Mihri Belli, ancak 1974 affından sonra, 1975 yılında kendi öz siyasi örgütü olan Türkiye Emekçi Partisi'ni

³² “Mihri Belli Arkadaşımızın Açıklaması”, Türk Solu, Yıl 2, Sayı 96, 16 Eylül 1969

³³ 141. ve 142. maddeler hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz; Suphi Karaman, “Faşizmin Dayanağı 141. ve 142. maddeler”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 22, 16 Nisan 1968

³⁴ **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 59, 31 Aralık 1968 (imzasız yayınlanmıştır)

kuracaktır. Daha kurulur kurulmaz da, programında ana dillerinde eğitim ve kültürünü geliştirme hakkını yasalaştırmayı hedeflediği için, ayrıca parti program ve tüzüğünde “*Kürt*“ sözcüğünün geçmesi gerekçe gösterilerek bölücülük suçlamasıyla devlet güvenlik mahkemesi (DGM) harekete geçirilecek, parti defterlerini teslim etmeyi reddeden Mihri Belli tutuklanacak ve altı ay tutuklu kalacaktır.1980 başlarında ise TEP Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacaktır.³⁵

3.5.MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE KARŞI- DEVRİM

Milli Demokratik Devrimcilerin karşı-devrim tezi ve bu tez etrafında geliştirdikleri düşünceler, onların bir anlamda Kurtuluş Savaşı Türkiye’si ve Kemalizm ile bağ kurmaya çalışmalarının bir çabasını göstermektedir.

Türkiye’de karşı devrim sürecinin dönüm noktasını 1942 Şükrü Saraçoğlu hükümetinin iktidara geldiği tarihle bağdaştıran Milli Demokratik Devrimciler II. Dünya Savaşı koşullarında, Saraçoğlu hükümetini serbest ticaret politikası ve en kötü vergilendirme usullerini uygulamakla suçladılar, bu dönemde uygulanan varlık vergisi yöntemini yoğun bir biçimde eleştirdiler.³⁶

Ayrıca II. Dünya Savaşı yıllarının konjonktürünün, karşı devrim şartlarının hazırlanması sürecini hızlandırdığını, savaştan sonra uygulanan “Filipin tipi demokrasiciliğinin“ karşı devrimci sınıfların ağır basmasının siyasi yansıması olduğunu belirttiler. Onlara göre; Filipin tipi demokrasicilik hem karşı devrim sürecini hazırlayan hem de onu pekiştiren bir araç oldu.

Yani; 1940’lardaki gelişmelerin 1950 ve 1960 yılları arasında DP iktidarı döneminde iyiden iyiye perçinleştiğini ifade ettiler, DP’nin iktidara gelişi ile karşı-devrim sürecinin hızlandığını savundular. 27 Mayıs askeri müdahalesini de bu kötü gidişe Atatürkçü asker-sivil aydın zümrenin dur deyişi olarak yorumladılar, Türkiye’nin

³⁵ Daha ayrıntılı bilgi için bkz: Berat Günçikan (hazırlayan) “Yoldaşım Mihri Belli”, **Cumhuriyet Pazar**, Yıl 20, Sayı 1040, 26 Şubat 2006, s. 4-5

³⁶ II. Dünya Savaşı koşullarında Türkiye’nin ve özellikle Saraçoğlu hükümetinin uyguladığı iktisadi politikalar için bkz: Tefik Çavdar, **Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900-1960)**, İmge Kitabevi, 2003, s. 297-340

gidişinin, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini izleyen kısa bir süre hariç, hep bir karşı devrim Yönünde ilerlediğinin altını önemle çizdiler.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; Türkiye, Kurtuluş savaşı sonrasında ve onu izleyen dönemde siyasi bağımsızlığını kazandığı halde, emperyalizmin iktisadi tahakkümünün ve sömürsünün kökünden kazılmaması, emperyalizmin müttefiklerinden olan feodal güçlerin tasfiyesinin tam olarak gerçekleştirilmemesi yüzünden Kemalist devrime karşı anti-Kemalist karşı-devrim sürecinin fırsat bulduğu ilk anda ortaya çıkışına sahne oldu.

Kemalist devrimin silahlı mücadele dönemi olan Ulusal Kurtuluş Savaşı tamamlanmamış bir Milli Demokratik Devrimdir.

“Küçük burjuvazinin uluslaşma, bağımsızlık ve demokratik özgürlük gibi ideolojik ve politik özelemlerini gerçekleştirecek olan bu devrim yarım kalmıştır. Kemalist devrimin yarım kalmış olması, yani temelde, üretim ilişkilerinde devrimin tamamlanmamış olması, karşı-devrimin iktisadi temelinin kökünden kazanılmaması, karşı-devrimci güçlerin gelişerek siyasi iktidarı ele geçirmesine ve ülkenin iktisadi ve siyasi hayatında egemen güçler olarak yerlerini almalarına imkan hazırlayacaktır.”³⁷

Milli Demokratik Devrimcilere göre Kemalist devrimin başarıları ve başarısızlıkları şunlardır:

- 1. Ülkeyi sömürgeleştirmek için işgal etmiş bulunan düşman, silahlı mücadele ile Misak-ı milli sınırları dışına atılmış*
- 2. Feodal devlet yıkılmış, Cumhuriyet kurulmuş*
- 3. Feodal devletin ideolojik kaynağı olan tarikat, tekke vb. kapatılmış, yobaz sindirilmiş*
- 4. Yabancı sermaye sahibi işletmeler millileştirilmiştir.*

Kemalist devrim, Milli Demokratik Devrimi tamamlamadı, çünkü:

- 1. Feodal mütegalibenin iktisadi kaynağını ve dayanağını teşkil eden büyük toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması yolu tutulmadı*

---

³⁷ Erdost, Türkiye Üzerine Notlar, s.14

2. *Emperyalizmin ayaklarını bastığı ihracat ve ithalat millileştirilmedi*

3. *Emperyalizm çağında milli burjuvazi yaratmaya gayret edilerek kapitalist kalkınma yolu tutuldu.*”³⁸

Dolayısıyla, demokratik devrimin cumhuriyetle ve özellikle çok partili yaşamla birlikte tamamlandığı düşüncesini yanlış bulan Milli Demokratik Devrimciler, ne cumhuriyetin ilk yıllarında ne de daha sonrasında, demokratik devrimin birinci görevi olan, büyük toprak mülkiyetine son verilmesi olayının gerçekleştirilmediğini söylediler. Çünkü onlara göre, zaten Milli Demokratik Devrimin özü toprak reformudur.

Feodal güçlerin siyasi iktidar üzerindeki egemenliğinin özellikle 1950’yi izleyen yıllarda arttığını ve Türkiye’nin sağa açık, sola kapalı bir, çok partili hayat içerisine girdiğini, oy depolarının kilit noktalarını teşkil eden büyük toprak sahipleri, tefeciler, aşiret reisleri, şeyhlerin siyasi partileri etkileri altına aldığını savunmuşlar, emperyalizmin de ülkede bu yıllardan itibaren egemenliğini daha çok hissettirdiğini, dış borçlanmanın ve yabancı sermaye ile kurulan şirketlerin sayısının hızla arttığını ifade ettiler.

Karşı-devrim sürecini yenilgiye uğratacak olan, ilk olarak siyasal rejim sorunu, sonra sosyal bir sorun daha sonra da ekonomik bir sorun olarak ele alınan ancak nihayetinde her üç durumda da demokratikleşme sorunu olarak gündeme geldiği savunulan “*Toprak reformu*” yani toprağın yeniden biçimlendirilmesi olayı, demokratikleşmeye koşut olarak kırsal emekçinin topraklandırılması amacını taşımaktadır.

Milli Demokratik Devrim tezinde toprak reformu başlıca üç açıdan ele alınmaktadır:³⁹

1. Feodal ve yarı-feodal toprak mülkiyetine son vermek, yani toprakta mülkiyetin feodal niteliğinden arındırılması amacıyla yapılan yeniden düzenlemedir.

---

³⁸ Erdost, age, s. 15

³⁹ Muzaffer Erdost, *Sosyalizmi Seviyorum*, Onur Yayınları, Ankara 2006, s. 125

2. Genel olarak büyük toprak mülkiyetine son vermek, yani mülkiyetin niceliği açısından yapılan yeniden düzenlemedir.

3. Topraksız ve az topraklı köylüyü yeterli toprağa kavuşturmak için yapılan yeniden düzenlemedir.

Belli'ye göre; toprak reformunun esas amacı, gericiğin ana kuvvet kaynağı olan zirai bölgelerde feodalite artıklarının, çiftlik bey ve ağalarının hâkimiyetinin ortadan kaldırılmasıdır. Şimdiye kadar çok defa bu gerici unsurların etkisi altında kalmış olan fakir ve orta köylüyü bu tahakkümcü zümreye karşı bir safta, demokratik inkılâp safında toplamak devrimci güçlerin nihai hedefi olarak ifade edilmiştir. Burada Milli Demokratik Devrimcilerin köylüyü devrimci saflara katmadaki kararlığı da ortaya çıkmaktadır, demokratik devrimin başarıya ulaşmasında köylüyü devrim saflarına katmanın önemini vurgulayan Belli bunun aynen şöyle ifade etmektedir:

“...köylülük tarih boyunca hiçbir zaman müstakil bir inkılâpçı kuvvet olmamıştır. Fakat hiçbir inkılâp da köylüyü kendi safına kazanmadıkça muzaffer olamamıştır.”⁴⁰

Milli Demokratik Devrim tezinin karşı-devrim görüşü, onun orduya bakış açısını da ortaya çıkaran düşünceler içermektedir. Burada yine Kemalist devrimle bağ kurmaya çalışma ve asker-sivil aydın kesimi devrim saflarına katabilme çabalarını görmek mümkündür. Örneğin; egemen çevrelerin orduya bakış açılarının ve ordu karşısındaki tavırlarının birbirinden farklı olduğunu anlatan Milli Demokratik Devrimciler, gerici güçlerin, saltanata, hilafete son veren, tarikat ve tekkeleri kapatan Kemalist devrimcilere ve özellikle subaylara karşı olduğunu söylemişlerdir. Emperyalizmin ise, ordunun kendi çıkarları nedeni ile emperyalist amaçları için bir vurucu güç olabileceği düşüncesinde olduğunu söyleyerek, bunun

---

⁴⁰ Mihri Belli, “Toprak Reformu”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 22, 16 Nisan 1968

yanı sıra ordunun tüm devrimci güçlerinin de irticanın ve feodal unsurların ezilmesinden yana olduğunu belirtmişlerdir.

Milli Demokratik Devrim tezine göre; ordunun geniş kitlesi emperyalizm, işbirlikçi burjuvazi ve feodal mütegalibe ile çelişki halindedir.

Onlara göre, ordu Kemalist devrim geleneğinden gelmektedir. Bu nedenle, ordu emperyalizm ve ülkedeki diğer gerici unsurlarla çelişmektedir. Milli Demokratik Devrimcilerle, Kemalist devrimciler arasında bir amaç birliği de vardır. Bu amaç birliği, Türkiye'nin bağımsız ve demokratik bir ülke olması özleminden kaynaklanmaktadır. Emperyalist güçler orduyu proleter devrimcilerin karşısına dikmek çabasındadırlar.⁴¹

Sonuç olarak, Milli Demokratik Devrim tezine göre, iki dünya savaşı arasındaki dönemde kapitalist dünya pazarı içerisinde siyasi bakımdan bağımsız bir ülke olan Türkiye, 1970'li yılların başlarında emperyalizm ve işbirlikçi ortaklığının tahakkümü altında emperyalist dünya sistemi içinde sömürülen bağımlı geri ülkelerin bütün özelliklerini taşımaktadır. Karşı-devrim, küçük burjuva radikallerinin egemenliğine son vermiştir. Çünkü Kemalist devrim işbirlikçi burjuvazi, emperyalizm ve feodal güçleri tam olarak tasfiye edememiş, aksine içinde barındırmaya devam etmiştir. Ülke, bu şekilde yarı-bağımlı bir hale gelmiştir. Geçen çeyrek yüzyıl içerisinde Türkiye ileri gitmek şöyle dursun, başta milli bağımsızlık olmak üzere, Atatürk devriminin sağladığı belli başlı kazançları dahi koruyamamıştır. Yani, Türkiye karşı devrim yolunu tutmuştur. 27 Mayıs askeri müdahalesi karşı devrim yolundaki bu gidişi kısa bir süre için durdurmuş olsa bile tamamen önleyememiştir.⁴²

---

⁴¹ Erdost, Türkiye Üzerine Notlar, s.51

⁴² Mihri Belli, "Türkiye'de Karşı Devrim", **Türk Solu**, Yıl 2, Sayı 64, 4 Şubat 1969, s.12-19

3.6.MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM VE MİLLİYETÇİLİK:

“Mihri Belli'nin Milli Demokratik Devrim teziyle dile gelen düşüncelerini, öncelikle ulusçuluk ile Marksizmi Türkiye bağlamında bağdaştırmaya çalışan bir figür olarak değerlendirme konusu yapmak gerekmektedir.”⁴³

Milli Demokratik Devrimin milli niteliği ve Türkiye'nin özgüllüğü, Belli'nin milliyetçilik kavramına yaptığı vurguyu daha da pekiştirmesine neden oldu.

Demokratik devrimin siyasi bakımdan eşit vatandaşlar topluluğu olarak, ulusun varlığına engel olan feodal kalıntı olarak, emperyalist müdahale olarak ne varsa onların yok edilmesi olarak ele alınması devrimin milli yönünü ve millet gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Çünkü demokratik devrim aynı zamanda *“ulusun yaşadığı toprak parçasında egemen kılınması”* olarak tanımlanmaktaydı.⁴⁴

Milli ve demokratik devrimin Türkiye'de iki önemli görevi vardır. Birincisi feodaliteye, ikincisi emperyalizme son vermektir. Dolayısıyla Türkiye, tam anlamıyla bağımsız bir ülke değildir. Türkiye'nin bu özgünlüğü, demokratik devrim hareketinin milliyetçi bir özellik taşımasına neden olmaktadır. Bağımsız bir Türkiye için, gerçek bir sosyalist aynı zamanda gerçek bir milliyetçi niteliği taşımalıdır. Çünkü o, dış sömürüye ve onun işbirlikçileri olan feodal unsurlara son verecek, milletin tam bağımsızlığını sağlayacaktır.

Türkiye'de Milli Demokratik Devrimin sorunları ve izleyeceği yol ülkenin ve Türk toplumunun içinde bulunduğu gerçeklerden çıkarılacaktır. Türk toplumunun ilerlemesine ve gelişmesine engel olan nedenlerin tarihsel niteliği ve jeopolitik unsurlar devrime milli bir nitelik kazandırmaktadır. Demokratik devrim için gerçekleştirilecek strateji Türk halkının yaşantısı ve ülkenin gerçeklerinden ilham alacaktır.

---

⁴³ Gökhan Karsan, “Eski Tüfek Bir Sosyalistte Milliyetçilik Sosyalizm İkilemi: MDD ve Mihri Belli”, **Doğu-Batı**, Yıl 8, Sayı 31, Şubat-Mart-Nisan 2005, s. 234–238

⁴⁴ **Türk Solu**, Sayı 103–104–105, 4–11–18 Kasım 1969; Belli, Yazılar, s.31

“...yarım milyon köylü ailesinin topraksızlığı, bir buçuk milyon çiftçi ailesinin toprak yetersizliği vardır. Hızla artan nüfus, büyük şehirlere doğru gittikçe çoğalan göç, bu şehirlere çevreleyen gecekondu sorunu, artan işsizlik vardır. Dış ticaretin sınırlı sayıda komprador tüccarının elinde bulunması, bu yüzden ve yabancı sermayeden ötürü milli sanayin kurulamaması, dış ticaret dengesinin gittikçe bozulması, dış borçlanmaların hızla artması, tefecilik ve tarım kesimindeki sömürü düzeni durumu ağırlaştırmaktadır. Yapılmakta olan işler halkın mutluluğunu sağlayacak dengeli bir gelir dağılımı yerine zengini daha çok zengin etmeye yaramaktadır.

Milli Demokratik Devrimin amacı, bu bozuk düzeni değiştirip ulusal kalkınmanın yollarını açmak ve halkı mutluluğa ulaştırmaktır. Demokratik özgürlükleri ve Anayasanın tanıdığı hakları sonuna kadar emekçi halkların yararına kullanmak ilk demokratik eylemdir. Emperyalizme ve işbirlikçi sermaye çevrelerine karşı dış ticaretin, bankacılığın sigorta şirketlerinin millileştirilmesi, feodalitenin yıkılması, toprak reformu Milli Demokratik Devrimin şiarlarından. Bunlar elde edilince tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye kurulacak, toplum yararı emperyalizm-işbirlikçi sermaye-feodal ağa üçlüsünün saldırısından kurtulacaktır.”⁴⁵

Tam bağımsız olmayan bir ülkede asla sosyalizm kurulamaz düşüncesinden yola çıkan Milli Demokratik Devrimciler, demokratik devrimin Türkiye'nin gerçekleştirmesi gereken ilk aşama olduğunu söylediler.

Kurtuluş Savaşı ve Kemalizm'e bir adım daha yaklaşmak ve onunla bir bağ kurma amacı da Milli Demokratik Devrim tezinin 'milliyetçilik' kavramına yaptığı vurguyu pekiştirmesine neden oldu.

“Çağımızın en büyük gerçeği millet gerçeğidir. Millet kavramı dün olduğu gibi bugün de devrimcilerin ideolojik dayanağıdır. Bugünün devrimleri ya sosyalist nitelik taşır, ya da emperyalizme ve yerli feodal- kapitalist ittifakına karşı milli bağımsızlık uğruna girilen sosyalizme Yönelmiş devrimlerdir. İşte bu yüzden çağımızda milliyetçilik bayrağı bugünün devrimcilerinin, yani sosyalistlerin eline geçmiştir.

...gerçek Türk milliyetçisi Türkiye'nin bugünkü geri, bağımlı durumuna isyan eden ve tek çözüm yolu olan sosyalizm yolunu tutma kavrayış ve cesaretini gösterendir.”⁴⁶

Belli'nin milliyetçilik ve Türk sosyalizmi kavramlarına yaptığı vurgu, sol içerisinde bazı görüş ayrılıklarının doğmasına neden oldu. Milliyetçiliğin

⁴⁵ Suphi Karaman, “Türk Solu ve Milli Demokratik Devrim”, **Türk Solu**, Sayı 53, Yıl 2, 19 Kasım 1968

⁴⁶ “Türk Milliyetçiliğine Sesleniş”, **Yön**, Sayı 110, Yıl 4, Mayıs 1965, s.8- 9

enternasyonalizm ile zıt kavramlar olduğunu belirten ve olması gerekenin milliyetçilik değil enternasyonalizm olduğunu savunan bazı sol çevreler başta Belli'nin olmak üzere bazı Milli Demokratik Devrimcilerin, bu görüşlerini yoğun bir biçimde eleştirdiler, hatta bunu sosyalizmden sapma olarak değerlendirdiler.

Belli'nin kendisine yöneltilen eleştirilere cevabı ise şöyle oldu:

“Sosyalist aynı zamanda enternasyonalisttir. İkisi birbirinden ayrılmaz. Enternasyonalizm ile yurtseverliğin birbirinin zıddı kavramlar olduğu sanılır. Öyle değildir. Tam tersine bu iki kavram birbirini tamamlar. Ünlü Fransız sosyalisti Jean Jaurés'in benim de sık sık tekrarladığım bir sözü var. Şöyle diyor: ‘Yurtseverliğin azı seni enternasyonalizmden uzaklaştırır, çoğu ona yaklaştırır. Öte yandan enternasyonalizmin azı seni yurtseverlikten uzaklaştırır, derin bir yurtseverlik seni enternasyonalizme götürür’ Doğru söz, ben de öyle oldu.”⁴⁷

Belli'nin düşüncesine göre, devrimcinin kendi ülkesinde sosyalizm yolunda gerçekleştireceği başarı, tüm ezilen dünya halklarının bu yoldaki mücadelesini destekleyecektir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Belli'ye ve bazı diğer devrimcilere göre; her ülkenin kendi sosyalizm yolu vardır. Türkiye'nin önündeki sosyalizm yolu ise, öncelikle demokratik devrimin başarıya ulaşmasından geçen kendine özgü bir sosyalizmdir:

“Türk sosyalizmi, bilimsel toplumculuğun ışığında, ama her türlü dogmacılıktan, taklitçilikten, tekerlemecilikten kaçınarak, Gaziler çağından ta İstiklal savaşımıza kadar kendi milli tarihinde destek bulan, Türkiye'nin, Doğunun ve Güneyin milli bağımsızlık savaşı içinde sosyalizme Yönelmiş milletleri ile kader birliği durumunda olduğunu kavramış bir sosyalizmdir.”⁴⁸

Türkiye'deki Milli Demokratik Devrim hareketinin içindeki ayrılıkları işlemeden önce genel olarak bu hareketin tam olarak ne ifade etmek istediğini şöyle açıklamak mümkündür:

---

⁴⁷ **Tempo**, Sayı 43/933, 25 Ekim 2005, s.34-37

⁴⁸ “Türk Milliyetçiliğine...” ,agm

Kökleri TKP'nin 1926 yılında hazırlanan programına kadar uzanan Milli Demokratik Devrim hareketi, Türkiye'nin sola açıldığı 1960'lı yıllardan itibaren ilk kez ve yoğun bir şekilde Mihri Belli tarafından dile getirildi.

“Milli Demokratik Devrimin özü, TKP'nin 1920lerde kabul edilen programında da vardır. Biz yeni bir şey söylemiyorduk. Bizim Kurtuluş Savaşı'nda uyguladığımız politika da budur. Kurtuluş Savaşı'nda Bolşevikleri saymazsak Türkiye dünyadaki en sol kesimdi. Emperyalizme karşı savaşıyorduk. Hedefimiz bağımsızlık ve demokrasiydi. Cumhuriyeti kurmak demokrasi yolunda ileri bir adımdır. Biz bunu yaparken, Sovyetler ile ittifak halindeydik. Onlardan para ve silah yardımı alıyorduk. Kürt, Laz, Çerkez omuz omuza verdik. Cumhuriyeti kurduk. Dolayısıyla Milli Demokratik Devrim derken yeni bir şey söylemiyorduk biz.”⁴⁹

Mihri Belli, Milli Demokratik Devrim düşüncesini ve stratejisini ilk olarak Doğan Avcıoğlu'nun önderliğinde yayınlanan Yön dergisinde dile getirdi. Bunu yaparken, Mihri Belli daha çok E. Tüfekçi takma adını kullandı.

Belli, gerçek bir yurtsever olarak tanımladığı Doğan Avcıoğlu'nun o dönemde kendisine Yön'de yazı yazmasına izin vermesinden dolayı hâlâ çok minnettar olduğunu belirtmektedir. Belli'nin bu minnettarlığı daha sonraki yıllarda Belli'nin polis tarafından arandığı bir sırada Avcıoğlu'nun onu saklanması için evine davet etmesiyle daha da arttı. Çünkü Belli'ye göre, o zamanda böyle bir davet yapmak herkesin cesaret edemeyeceği büyük bir vefa örneği oldu.

Belli'ye göre, Doğan Avcıoğlu Marksist değildi. Aralarında köken farkı vardı. Ama, Avcıoğlu gerçek bir yurtseverdi ve onun bu özelliği Belli'nin onunla anlaşması ve birlikte hareket etmesi için yeterli bir sebepti.

“Yurtseverlik yeter bize, yurtsever ile anlaşırız” diyen Belli, Doğan Avcıoğlu ile beraber hareket ederken karşı-devrimcilerin gerilediğini, kendilerinin ilerlediğini, ne zaman ki Avcıoğlu ile ayrıldıklarını işte o zaman karşı-devrimcilerin ilerlediğini kendilerinin ise gerilediğini söylemektedir. Bu düşüncesini de zamanında Avcıoğlu ile şu şekilde paylaşmıştır:

---

⁴⁹ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

“Doğan, biz beraberken onlar geriliyordu, biz ilerliyorduk. Derken sen ayrıldın bizden. Yüksek rütbeli asker ne kadar çok alırsak, iktidara o kadar çabuk geliriz diye düşündün. Yanlış bir düşünceydi o. O gün bugündür onlar ilerliyor. Biz geriliyoruz.”⁵⁰

Avcıoğlu'nun özellikle Devrim gazetesini çıkarmaya başladığı dönemlerde yüksek rütbeli askerlerle ilgili bu düşüncelerinin iyice belirginleştini ifade eden Belli, Milli Demokratik Devrim düşüncesini 17 Kasım 1967'de yayın hayatına başlayan Türk Solu dergisinde yoğun olarak işledi. Türkiye'deki sol geleneğin mirasçısı olduğunu savunan Türk Solu dergisi, Türkiye'nin önündeki devrimci adımın sosyalist devrim değil Milli Demokratik Devrim olduğunu söyledi. Türk soluna yazılarıyla katkıda bulunan başlıca isimler ise; derginin tabi senatörü Suphi Karaman, Hikmet Kıvılcımlı, Aziz Nesin, İlhan Selçuk ve tabi ki Mihri Belli oldu.

Türkiye'deki Milli Demokratik Devrim hareketi, bağımsızlık ve demokrasi olmayan bir ülkede 'sosyalizm' kurulamaz düşüncesinden yola çıkmaktaydı.

“Bir Marksist olarak Türkiye'nin bağımlı ve demokratik olmayan bir ülke olduğunu söyleyebilirim. Kürt sözü yasaktı, 141. maddeden benim gibi sabıkalı birçok insan vardı. Ve ben 141. maddeden sabıkalı olduğum için bırak siyaset yapmayı, bir kahve dükkânı bile açamazdım. Bunun dışında, mesela, herkes Türk deniyordu. Olur mu? Anadolu bu. 82 millet yaşamış. Herkes Türkiyeli dense tamam, ama herkes Türk demek başkadır.

Böyle dayatmalar vardı o dönemde. Biz de Türkiye gerçeğini göz önünde tutarak, Marksist teorinin de yardımıyla Milli Demokratik Devrim görüşünü geliştirdik. Dışarıdan kopya etme durumu, teori ithal etme durumu yoktu. Herhangi bir yeri merkez de ilan etmedik. Ne Moskova'yı ne Pekin'i ne de herhangi bir yeri. Devrimin reçetesi yoktur, her ülke kendi devrimin yapacaktır dedik. Türkiye için Milli Demokratik Devrimi savunduk.”⁵¹

Belli'ye göre; Türkiye'de gerçek bir demokrasi ve özgürlük ortamı olmadığını bir diğer önemli kanıtı ise; milliyetçi bir geleneği temsil eden asker-sivil aydın zümrenin ve milli davalarımızın en bilinçli savunucusu öğrenci gençliğin siyasetle ilgilenmesine kanunla set çekilmesidir. Gerçek amacı, Türkiye emekçilerini kendi öz siyasi örgütlerinden yoksun bırakmak olan ünlü 141. ve 142. maddelerin hala yürürlükte oluşu,

⁵⁰ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

⁵¹ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

fikir ve siyasi eylem hayatımızın üzerinde bir demokles kılıcı gibi sallanışı söz konusu sınırlandırmanın bir başka belirtisidir.⁵²

Milli Demokratik Devrim düşüncesi, Türkiye'nin bu gerçeklerinden yola çıkılarak oluşturuldu. Milli Demokratik Devrim düşüncesinin Türkiye'nin koşulları ile ilgili savları genişletilecek olursa şunları da eklemek mümkündür:

Milli Demokratik Devrimcilere göre; Türkiye halkı Osmanlı merkezi feodal devletinin ve yerel feodallerin sömürsünü yaşamış, 18. yüzyıldan sonra da sanayi devrimi ile birlikte yaşanan gelişmelerle Avrupa kapitalizminin sömürsüne uğramış, Avrupa için açık pazar ve hammadde kaynağı olmuştur. Feodal sömürünün ağırlığı ve yabancı kapitalizm Türkiye'nin gelişmesini engelleyen başlıca etkenler olmuştur. Öncelikle ticaret yoluyla, sonrasında emperyalizm çağında sermaye ihraç ederek yurdumuza giren yabancı kapitalizm, Türk halkının imalat ve el sanatlarını sömürmüş, dolayısıyla milli kapitalizm yolundaki gelişmeyi engellemiştir. Emperyalizm, yurda girdikten sonra ülkedeki gerici güçlerle ittifak haline girmiş, feodal güçlerde belli bir çözülme yaratmasına rağmen bu güçlerle aynı zamanda ittifak yoluna girerek tasfiyesini önlemiştir. Böylece ülke, 19. yüzyılın sonlarından itibaren hem yarı-feodal hem de yarı sömürge durumuna gelmiştir. Toprak ağaları ve tefeciler, emperyalistlerin ve işbirlikçi burjuvazinin köylerdeki işbirlikçileridir. Büyük toprak sahiplerinin küçük bir kesimi kapitalist niteliktedir, önemli bir kesimi ise yarı-feodal sömürü ve baskı Yöntemleri ile geniş köylü yığınlarını ezmektedir.

Dolayısıyla Milli Demokratik Devrimciler tüm bu gerçeklerden yola çıkarak Türkiye'nin önündeki devrimci aşamanın Milli Demokratik Devrim aşaması olduğunu savunmuşlardır.

“Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye” amacını taşıyan Milli Demokratik Devrimin temel görevi, üretimin olduğu kadar siyasal yapının da demokratikleşmesidir. Kastedilen şey; emperyalizmin kuşatmasından tamamen kendini

---

⁵² Mihri Belli, “Seçimlerde Sosyalist Adayları Destekleyeceğiz”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 26, 14 Mayıs 1968

arındırmış bir Türkiye'dir. Bunun için sadece parlamenter sistemin bulunması da yetmemekte, emekçilerin söz sahibi olması gerekmektedir.

Erdost'a göre; 1961 Anayasasıyla birlikte parlamenter sistemde de, toplumsal yapıda da sınıfsal temele dayalı bir siyasi partileşme ağırlık kazandı. Adalet Partisi burjuvazi, CHP küçük burjuvaziye, TİP de işçi sınıfın temsil etti. Yani temsil ettikleri şey, üç temel sınıf oldu. Bu ilerici bir parlamenter sistem olarak adlandırılabilir. Ancak bunun yerini 12 Martla başlayan, 12 Eylülle devam eden ve Sovyetlerin dağılmasıyla daha da ağırlaştırılan başka bir şey aldı. Sınıfsal temele dayandırılan siyasi partileşme yerini etnik temele dayalı siyasi partileşmeye bıraktı. Devletin yapılanmasında bunlar etkili olmaya başladı. Bu da gerici bir demokratikleşme süreci olarak adlandırılabilir. Milli Demokratik Devrimcilerin bahsettiği demokratikleşme süreci ise, sosyalizme giden emekçilerin söz sahibi olduğu ilerici ve gerçekten demokratikleşme çabası oldu.⁵³

Milli Demokratik Devrimin milli yanı; Türkiye'nin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel bağlarını emperyalizmden kurtarmaktır.⁵⁴

Demokratik yanı ise; Türkiye'yi ortaçağ kalıntılarından kurtarmaktır. Türkiye ağalar, şeyhler ve dervişler ülkesi olamaz diyen Atatürk'ün bu sözleri bir Milli Demokratik Devrim programıdır.⁵⁵

Milli Demokratik Devrimin özü, Türkiye'yi feodal kalıntılardan, köy emekçisini feodal mütegalibenin baskısından kurtarmaktır. Dolayısıyla, bu devrimin özü köylü meselesiydi. Köylüleri seferber etmenin yolu ise onları toprak devrimi etrafında mücadeleye sevk etmektir.⁵⁶

Perinçek'e göre ise; Türkiye'de feodal güçler 1960'lı 1970'li yılların Türkiye'sinde de vardı, hala da vardır. Hatta, bu güçler son 10–20 yılda daha da

---

⁵³ Muzaffer Erdost ile 11 Mart 2006 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme

⁵⁴ Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme

⁵⁵ Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme

⁵⁶ "Milli Bağımsızlık ile Halk Devrimini Birleştirelim", **Aydınlık**, Sayı 58, Aralık 1975, s. 4

güçlenmiştir. Ancak, Perinçek, yine de Milli Demokratik Devrimin belirleyici yönünün, milli yönü olduğu görüşündedir. Ona göre; devrimin anti-feodal yönü ikinci plandadır.

Sonuç olarak, *'batı toplumları için kapitalizm ne kadar zorunlu bir aşama ise, Milli Demokratik Devrimin de az gelişmiş ülkeler için o kadar zorunlu bir aşama olduğunu'*⁵⁷savunan Milli Demokratik Devrimciler, sosyalist devrim ile Milli Demokratik Devrimin farklı şeyler olduğunu savundular.

“Sosyalist devrim, insanın insan tarafından sömürülmesinin son biçimi olan, kapitalist düzeni değiştirmek, üretim araçlarını özel mülkiyeti ile üretimin kolektif niteliği arasındaki çelişkiye, mülkiyeti de kolektif mülkiyet haline getirerek son vermeyi amaç bilen, insanın insan tarafından sömürülmesi olanağını ortadan kaldıran, insanın maddi ve manevi Yönden açılıp gelişmesi şartlarını yaratan, gelişmiş toplum biçimidir. Sosyalist devrim, sömürülen yığınların devrimi olduğuna göre, ancak proletaryanın ve yoksul köylülüğün devrime katılması ve bunların devrime damgalarını vurmaıyla gerçekleşebilir. Demokratik devrimin yerine getirdiği görevler, ulusal bağımsızlığın gerçekleştirilmesi ve bu amaçla emperyalizmin işbirlikçisi sermaye çevrelerinin ekonomi ve siyaset alanındaki etkilerinin önlenmesidir. Feodal ilişkilerin ortadan kaldırılması, feodal sömürüye son verilmesi, bütün Türkiyelilerin vatandaşlık hak ve özgürlüklerinden yaralanan, siyasi bakımdan eşit fertleri payesine yükseltilmesidir.”

Milli Demokratik Devrim tezine göre, sosyalizm için kestirme yol yoktur. Sosyalizme gitmek isteyen ancak demokratik devrim yolundan oraya varabilir. Devrimcilerin yönü, sosyalizm olmakla birlikte, Türk sosyalistlerin ülkenin bugünkü koşulları göz önüne alındığında ilk görevi Türkiye'nin tüm ilerici güçleri ile birlikte demokratik devrimi bütünüyle gerçekleştirmektir. Demokratik devrim, ülkenin hukuki yapısında kökten değişiklik gerektirmez. Anayasanın emekçi olan halk açısından yorumlanarak uygulanması, 141 ve 142. maddeler gibi özgürlükleri kısıtlayıcı maddelerin kaldırılması yeterlidir.

Milli Demokratik Devrimde amaç, sosyalizmdir. Ancak, sosyalizme gitmek istemeyen de eğer vatanını gerçekten seviyorsa, eğer Türkiye'yi bağımsız ve demokratik

---

⁵⁷ Mustafa Gürkan, “Devrimci Görev”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 16, 5 Mart 1968

bir ülke olarak görmek istiyorsa, o da Türkiye'nin önündeki bu devrimci aşamaya sahip çıkmalıdır.⁵⁸

Milli Demokratik Devrimcilerin bu düşüncesinde yatan temel amaç, Milli Demokratik Devrim hareketini bir kitle hareketine dönüştürmektir. Halil Berktaş'ın da aynen belirttiği gibi, “*kitlelere dayanarak devrim yapmak, MDD tezinin çıkış noktası, temel varsayımıydı ve kendi emekçi sınıflarının gücünü seferber etme arayışı bu saflarda yaşıyordu.*”⁵⁹

Belli'ye göre, Türkiye'de devrimcinin asıl görevi Milli Demokratik Devrimi gerçekleştirmektir. Ancak bu devrimcinin sosyalizmden vazgeçtiği anlamına gelmiyordu. Çünkü bağımsızlığın sağlandığı, feodal kalıntıların tasfiye edildiği, ülkenin tüm vatandaşlarının eşit haklara sahip özgür vatandaşlar olduğu gün, yani birinci aşamanın gerçekleştirildiği gün, Türkiye'nin ikinci aşamanın yani sosyalist devrimin eşiğine geldiği gün olacaktır.

Sosyalistlerin en tutarlı ve en güvenilir demokrasi savaşçıları olduğunu söyleyen Belli, ancak faşizme ve emperyalizme karşı mücadelenin sadece sosyalistlerin tekellinde olmadığını, aksine toplumdaki tüm ulusal güçlerin ve demokratik güçlerin mücadelesi olduğunu da altını çizdi. TİP Yöneticilerinin geçmişte yapmış olduğu Sosyalist Türkiye sloganını da, bu partinin parlamentarist, pasifist tutumunu maskeleyen için kullandığı bir araç olarak niteledi.

Türkiye'de sosyalist mücadelenin TİP'in verdiği mücadele gibi olmayacağını aynen şöyle belirtti: “*Türkiye'de sosyalist mücadeleyi nasıl verirsin? Faşizme karşı, emperyalizme karşı mücadelenin bize dayattığı acil görevleri bir yana bırakıp, bütün oyunlarını parlamentoculuk oyununa bağlayarak sabahtan akşama 'Sosyalist Türkiye' diye bağırarak değil elbet. Emperyalist sistem içerisinde sömürülen ülke durumunda olan Türkiye'de 'gelin sosyalizmi kuralım' diye ortaya çıkmaya kalksan ancak, gülünç duruma düşersin. Yapılacak şey; bir yandan emperyalizme karşı, faşizme karşı bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin acil görevlerini eksiksiz ve yürekle yerine getirirken, bu mücadele içinde yer alan yığınları, kadroları sosyalist bilince ulaştırmak için gerekeni yapmaktır. Yayın, eğitim, araştırma, bilimsel sosyalsimin temel yapıtlarını*

⁵⁸ **Aydınlık**, Sayı 9, Temmuz 1969

⁵⁹ Halil Berktaş, “Geçmişteki Toplumsal Yapı ve Strateji Tartışmalarından Hareketle Türkiye'nin Özgüllükleri Üzerine Bazı Düşünceler I, **Saçak**, Sayı 41, 10 Haziran 1987

*Türkçe'ye kazandırmak, Marksist düşünceyi işçi mahallelerinden en ücra dağ köylerine kadar iletmeştir.*⁶⁰

Belli, 1968 yılında yazmış olduğu bir yazısında da kendisinin ve diğer Milli Demokratik Devrim görüşünü savunanların, Türkiye için nasıl bir kurtuluş yolu öngördüklerini şu sözleriyle özetlemektedir:

“Biz, bilime ve Türkiye'nin gerçeklerine uygun konuşma, hem oportünizmden hem de sol gevezeliklerden kaçınma çabasındayız. Bir de entelektüel dürüstlükten ayrılmama ve de tutarlı olma çabasındayız. Biz Türkiye'nin çalışan insanının toplumumuzdaki güçler dengesinde ağırlığını hakkıyla koyabilmesi için emekçileri bilinçlendirme ve örgütlendirme ve genç militan kadrolar yetiştirme işini ana görev sayan ve klasik partililik geleneklerinden uzak durmasını bilen, gerçek bir sosyalist örgüt kurmanın şart olduğunu söyleriz. Biz Türk toplumunu doğru yorumlamayı, toplumumuzdaki sınıf, zümre ve kurumları, devrim açısından doğru değerlendirmeyi savunuruz. Sosyalizme başka türlü varılmaz deriz. Buyüzden de Türk toplumunun hemen önündeki devrimci görevi yerine getirebilmemiz için, her şeyden önce emperyalizmin sömürü alanı olmaktan kurtulmamız ve işbirlikçiyi etkisiz durma getirebilmemiz için tüm yurtseverler omuz omuza vermelidirler deriz. Tüm millici güçler, ayrı ayrı kimlikleri ile karşılıklı saygı havası içinde, emperyalizme ve yerli ortaklarına karşı Devrimci Güç birliğini kuralım deriz.

*Karşılık, dostun düşmanın bizi yasadışı bırakmasıdır.”*⁶¹

1960'lardan 2000li yılların yaşandığı günümüze, gerek Belli'nin, gerek Erdost'un ve gerekse Perinçek'in ve diğer Milli Demokratik Devrimcilerin savundukları düşüncelerin genel yapısında çok fazla bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Geçmişte her ne kadar bazı görüş ayrılıkları yaşasalar da, günümüzde bu isimlerin ortak payda da bulunduğu en önemli konu, Türkiye'nin 1960'lardaki bağımlı yapısının günümüzde daha da kötüye gitmiş olduğudur. Türkiye'nin bu yarı-feodal ve bağımlı kapitalist yapısının ortadan kaldırılması için tek geçerli yolun Türkiye'yi tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir yapıya kavuşturacak olan Milli Demokratik Devrim aşaması olduğunu bugün de aynı kararlılıkla yinelemektedirler.⁶²

⁶⁰ Mihri Belli, “Milli Demokratik Devrim”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, No 63, Cilt 7, İletişim Yayınları, s.2144

⁶¹ Mihri Belli, “Biz Eskiler”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 20, 2 Nisan 1968

⁶² Mihri Belli, “Milli Demokratik Devrim”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, s. 2144–2145; **Tempo**, 25 Ekim 2005, Sayı 43/93, s. 34–37; Doğu Perinçek ile 03 Mart 2006 tarihinde

3.7. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM HAREKETİ İÇERİSİNDE GERÇEKLEŞEN AYRILIKLAR

1966 yılında TİP'in II. Büyük Kongresi'nde parti yönetimine karşı gelen ve Millî Demokratik Devrim görüşünü savunanlar, bu kongreden sonra TİP'e karşı yoğun bir muhalefete giriştiler.

Buna karşın TİP Yönetiminin tutumu bu muhalefet odaklarını partiden ihraç etmek oldu. Mihri Belli'nin önderliğindeki muhalif grup, parti dışında partiye karşı bir güç olmayı tercih ettiler. Ancak, 1968 yılının sonlarına doğru Mihri Belli'nin önderliğindeki grup içerisinde de önemli ayrılıklar baş gösterdi, Türk solu bir kez daha bölünme ve parçalanma sürecine girdi.

3.7.1. Kitle Çizgisi ve Maceracı Eğilim

Millî Demokratik Devrim hareketi, 1969 sonrası dönemde bazı önemli konularda görüş ayrılıklarına sahne olmaya başladı. Ayrılık sebebi olan konularından ilki, devrimci hareketin kitle çizgisi mi yoksa darbeci, maceracı bir eğilim mi izlemesi gerektiği ile ilgilidir.

1968 yılında Türkiye'deki gençlik hareketine damgasını vuran Fikir Kulüpleri Federasyonu, 1969 yılında Yusuf Küpeli'nin yönetime gelmesiyle birlikte yasal kitle hareketinden kopmaya başladı. 1969 yılı içerisinde Mahir Çayan ve Yusuf Küpeli'nin gençlik içerisinde başını çektiği bireysel şiddet eylemleri ve bu eylemlerin ideolojik tartışmalara yansımaları ayrılıkların ilk tohumlarının atılmasına yol açtı. İçerisinde, Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Ömer Özerturgut, Cengiz Çandar, Atıl Ant gibi isimlerin bulunduğu ve sonrasında Aydınlıkçılar olarak adlandırılacak olan grup, Yusuf Küpeli'nin ve Mahir Çayan'ın başını çektiği, şiddet eylemlerini 1969'un Ekim ayında yayınladıkları "*Proleter Devrimci Safları Çelikleştirelim*" adlı bildiride yoğun

---

yapılan görüşme; Muzaffer Erdost ile 11 Mart 2006 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme; Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

bir biçimde eleştirdiler.⁶³ Bildiride, kitlelerle birleşmek, kitleleri adım adım ilerletmek ve mücadelede kitlelerden kopmamanın önemi vurgulanırken aynı zamanda Mihri Belli'nin ideolojik mücadeleyi ört bas etmeye çalışan tutumunun yanlış olduğu da açıkça ortaya konuldu.

1970 yılına doğru, maceracı eğilimlerdeki artış devrimci gençlik hareketi içerisinde ayrılıkların daha fazla belirginleşmesine yol açtı. 9–10 Ekim günlerinde Ankara'da yapılan Fikir Kulüpleri Federasyonu (Dev-Genç) 4.Kurultayında bölünme iyiden iyiye su yüzüne çıktı.⁶⁴

Bu kongrede, görüş ayrılıklarının merkezini kitle çizgisi izlemek veya darbe ve macera peşinde koşmak oluşturdu. Kongrede birleşen Mihri Belli ve Mahir Çayan ekibi maceracı ve darbeci bir çizgiyi savundular.

1969 yılının Ekim ayında gerçekleşen bu kongre sonrasında, *Aydınlık* dergisi iki ayrı klişe bölündü. Mihri Belli çevresine yakın olan Münir Aktolga derginin sahiplik belgesinden yararlanarak 15. sayının baskısı bitmek üzereyken *Aydınlık* dergisine el koydu. Dergiyi 14. sayısına kadar çıkaran kurucuların ve yazı kurulunun elinden *Aydınlık*'ın alınması girişimi sonucu dergi Mahir Çayan ve Mihri Belli'nin elinde kaldı.⁶⁵ Bunun üzerine *Aydınlık*'ın 14. sayısına kadar yazı kurulunu oluşturmuş olan grup, derginin birinci formasını değiştirerek kapağına Proleter Devrimci *Aydınlık* başlığını ekledi.

Proleter Devrimci *Aydınlık* dergisi, Ocak 1970 tarihinden itibaren ayrılıkları temel alan yazılarında Mihri Belli ve çevresinin görüşlerini yansıtan *Aydınlık Sosyalist Dergiyi* ve bu dergide yayınlanan teorileri eleştirdiler. Yayınladıkları ilk sayıda da yaşanan gelişmeleri okuyucuya aynen şöyle aktarmaktadırlar:

---

⁶³ “Proleter Devrimci Safları Çelikleştirelim”, *Aydınlık*, Sayı 12, 1 Ekim 1969

⁶⁴ Fikir Kulüpleri Federasyonu 1969 yılında Doğu Perinçek'in önerisiyle Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu diğer bir tanımıyla Dev-Genç adını almıştır.

⁶⁵ İlhan Kırıt, “Kürkçü'nün Anımsadıkları: Türkiye Solunda Darbecilik”, *Saçak*, Sayı 50, Mart 1988, s.10–14 ; “Bilimsel Sosyalizmin Yıkılmaz Temeli Üzerinde Proletarya Partisi”, *Proleter Devrimci Aydınlık*, Eylül 1970, Sayı 9–23, s.377–383; “Proleter Devrimci Birlik İçin İlkesiz Birlik cephesini Açığa Çıkartalım”, *Proleter Devrimci Aydınlık*, Şubat 1970, Sayı 2–16, s. 252

“Yayın hayatımızın 15. ayına girerken, burjuva mülkiyet kurumuna ve burjuva hukuk kurallarına sırtlarını dayayan bazı bölücü unsurlar, AYDINLIK’ı baltalamaya ve yayın hayatına son vermeye yeltenmişlerdir. Elinde Ankara Emniyet Müdürlüğünden aldığı “ Sahiplik Belgesi” ve Noterden çıkarttığı bir takım kâğıtlarla AYDINLIK’in basıldığı matbaaya giden Münir Aktolga, dergini kendi özel mülkü olduğunu söyleyerek polis ve mahkeme tehdidi ile matbaacıdan derginin baskısının durdurulmasını istemiş ve bunu sağlamıştır.

...Proleter Devrimci Aydınlık 15. sayısından itibaren, burjuva özel mülkiyetini proleter devrimci ideoloji üzerinde bir baskı ve denetim vasıtası olarak gören ve AYDINLIK’in proleter devrimci çizgisini saptırmak isteyenlerden temizlenmiş olarak çıkacaktır.”⁶⁶ Aynı yazıda, Mihri Belli ve çevresi “İlkesiz Birlik Cephesi” olarak tanımlanmakta ve bu cephenin çeşitli meselelerle ilgili birbirinden ayrı ve birbirine aykırı görüşleri deşifre edilmektedir. Böylece İlkesiz Birlik Cephesinin kendi içerisinde dahi tutarlı bir klik olmadığını kanıtlamaya, diğer bir ifade ile yakıştırdıkları “ilkesiz” kelimesinin hakkını vermeye çalışmaktadırlar.

“Örgüt konusunda: Bazılarına göre, devrimci mücadelede “Parti olsa da, olmasa da” devrimci mücadele başarı kazanabilir.

Diğer, bazılarına göre, örgüt şarttır ve TİP eğer ele geçirilirse, bu parti proletaryasının öz örgütü olacaktır. Eğer, TİP ele geçirilemezse, bu parti proletaryasının öz örgütü olacaktır.

Proletaryanın Öncülüğü Konusunda: Bazılarına göre, proletarya bugün devrimde öncüdür. Diğer bazılarına göre, “Evet, henüz proletarya bilinçlenmemiştir, ama esas olan ideolojik öncülüktür olduğuna göre, öncü sayılabilir. Yine bazılarına göre, eğer proletarya öz örgütüne kavuşursa, derhal o an öncülüğü kazanacaktır”⁶⁷

Mihri Belli’nin ve Mahir Çayan’ın çıkarmış oldukları Aydınlık Sosyalist Dergi de, yayınladığı çeşitli yazılarında Proleter Devrimci Aydınların yapmaya çalıştıklarını, küçük burjuva radikalizmi kuyrukçuluğuna tutunarak icazetli sosyalizm savunuculuğu olarak yorumlamaktadır. Örneğin, Aydınlık Sosyalist Dergi 1970 yılında yayımlandığı bir yazısında, Türkiye gibi, işçi sınıfı ve emekçi halkı çifte sömürüye uğrayan bir ülkede gerçek bir burjuva parlamentarizminin bulunmadığını ve bulunamayacağını savunmuş, Aybar ve Aren oportünizmi olarak tanımladıkları Türkiye toplumunda yaşatılmaya çalışılan Batı ülkelerine özgü oportünizmin yenilgiye uğramasının kaçınılmaz olduğunu söylemiştir. Egemen çevrelerin, oportünizmin bu türünün yenilgisinden ders çıkardığını belirten Aydınlık

⁶⁶ “Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlık!”, **Proleter Devrimci Aydınlık**, Sayı 1-15, Ocak 1970

⁶⁷ “Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlık!”, **Proleter Devrimci Aydınlık**, Sayı 1-15, Ocak 1970

Sosyalistler, yeni oportünizmin daha inandırıcı olabilmek için proleter devrimci hareketin terminolojisine ve birçok sloganına sahip çıkar görüldüğünü iddia etmişlerdir.⁶⁸

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; TİP yönetimine ve diğer muhalif güçlere karşı mücadelenin nasıl yürütüleceği konusu Milli Demokratik Devrim görüşünü savunanlar arasında önemli görüş ayrılıklarına neden oldu.

Milli Demokratik Devrim içerisinde, Aydınlık dergisine ve Fikir Kulüpleri Federasyonu'na önderlik eden, daha sonra Proleter Devrimci Aydınlık dergisi etrafında toplanan grup (Aydınlıkçılar) TİP Yönetimine karşı açık ve kararlı bir ideolojik mücadele verilmesi gerektiğini savundu. Aydınlık Sosyalist Dergi etrafında toplanan Mihri Belli ve Mahir Çayan cephesi ise, mücadeleciler ve darbeciler bir yönetimi benimsediler.

Proleter Devrimci Aydınlıkçıların “*Oportünizmi Açığa Çıkartalım, ideolojik mücadele ile yıkalım*” ilkesine karşılık, bu kesim TİP Yönetiminin yaptıklarına karşılık mücadeleyi, kaba kuvvet uygulamaya indirgedi.⁶⁹

3.7.2. Enternasyonalizm- Milliyetçilik

Milli Demokratik Devrim hareketi içerisinde ayrılıkları derinleştiren bir diğer unsur ise milliyetçilik ve enternasyonalizm konularındaki fikir ayrılıklarıdır.

Milliyetçilik ya da diğer bir tanımla ulusçuluk gerçeğini Marksizm’le birleştiren Mihri Belli, ulusçuluk ile sosyalizm arasında bir çelişki olmadığına göre, devrimci enternasyonalizm ile devrimci ulusçuluk arasında da bir çelişki olmayacağını bir makalesinde şu sözlerle anlatmaktadır:

“Uluslaşmayı gerçekleştirmek Milli Demokratik Devrimlerin görevidir. Sosyalizm de, hiç değilse ilk aşamasında, halkların ulusal açılıp gelişmesini,

---

⁶⁸ “Aydınlık’ın Tutumu”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, Sayı 21, Temmuz 1970, s.240–243

⁶⁹ İlhan Kırıt, “Sol İçinde Şiddetin Geçmişi”, **Saçak**, Sayı 47, Aralık 1987, s.5

*uluslaşma sürecinin tamamlanmasını sağlamaktadır, halkları ulusal kültür sınırları içinde kalmakla yetinmeyecekleri bu sınırları gönüllü olarak aşacakları tarihi döneme yaklaştırmaktadır. Besbelli ki, sosyalizme varmak için Milli Demokratik Devrim aşamasından geçmek nasıl zorunluysa, insanlık kültürü içinde birleşmek için halkların uluslaşma sürecinden geçmesi aynı biçimde zorunludur. Onun için biz, tarihin bu döneminde dünya halklarının büyük çoğunluğunun henüz Milli Demokratik Devrimi gerçekleştirmediği ve uluslaşamadığı bu dönemde sosyalizme geçmiş olan halkların da ulusal açılıp gelişme süreci içinde buldukları bu dönemde çağımızın en büyük gerçeğinin en geniş halk yığınlarını sosyalizme Yönelik devrimci harekete sürükleyen gerçeğin, **ulus** gerçeği olduğunu söylüyoruz.*

...ulusçuluk ile sosyalizm arasına aşılmaz uçurumlar kazmaya kalkanları karşı-devrim değirmenine su taşımakla suçluyoruz.”⁷⁰

Ulus, dil birliği, iktisadi yaşantı birliği ve ulusal kültür birliği olarak tanımlayan Belli’ye göre, enternasyonalizm ile ulusçuluk kavramları birbirlerinin zıttı olmayan kavramlardır. Aksine bu iki kavram birbirini tamamlamaktadır. Devrimci anlamıyla ulusçuluk insanı enternasyonalizme götürür. O nedenle proleter enternasyonalizmin unsuru ulusçuluktur.

Ulus kavramını hesaba katmayan şey; enternasyonalizm değil, emperyalizmin körüklediği kozmopolitizm ile feodalizmin kışkırttığı ümmetçiliktir. Gerçek bir ulusçunun görevi, ulusun üzerinde yaşadığı toprağın birliği ve bütünlüğü uğruna feodal bölünmeye karşı, emperyalizmin toprak gasplarına karşı anti-emperyalist ve anti-feodal mücadeleye girişmektir.

Belli’nin bu düşüncelerine karşılık, Proleter Devrimci Aydınlik grubu, proleter enternasyonalizmi savunmakta, Aydınlik Sosyalist Dergi’yi ve Belli’nin milliyetçilik kavramı ile yaptığı açıklamaları net bir şekilde eleştirmektedir.

Örneğin; 1970 Ağustos’unda yayınlanan bir yazılarında, proleter enternasyonalizmin önemi vurgulanırken, tanımı ise aynen şu şekilde yapılmaktadır:

“Proleter enternasyonalizmin özü, bilimsel sosyalizmin, işçi sınıfının ve onun önderliğinde çalışan yığınların kurtuluşunun ancak kapitalizme karşı ve sosyalizm

---

⁷⁰ Mihri Belli, “Devrimci Milliyetçilik ile Proleter Enternasyonalizmi Birbirini Tamamlar”, **Aydınlik Sosyalist Dergi**, Sayı 23, Eylül 1970, s. 357–358

için dünya çapında yürütülecek bir mücadele ile mümkün olacağı yolundaki temel ilkesidir. Bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marks ve Engels bu ilkeyi, “ Bütün ülkeler işçileri birleşiniz! Şiarı ile ortaya koymuşlardır.”⁷¹

Proletarya hareketini enternasyonalist yapan unsur, ortak bir ideolojiye, ortak hedeflere ve ortak bir düşmana sahip olmasıdır.⁷²

Proleter Devrimci Aydınlik grubuna göre, Türkiye’deki proleter devrimci mücadelenin yakın tarihinde, burjuva ve küçük burjuva ideolojisinin, sosyalizminin ve milliyetçiliğinin bir çeşidi olan Aybar ve Aren oportünizmi proleter enternasyonalizme karşı “*Türkiye Sosyalizmini*”; Türkiye’nin özel şartlarının parlamenter yoldan sosyalizmi kurmayı mümkün kıldığını savunmuş, proleter enternasyonalizminin Türkiye emekçilerinin çıkarlarına zıt olduğunu belirtmişlerdir.⁷³

Belli, Proleter Devrimci Aydınlik grubunun Aybar ve Aren oportünizmini küçük burjuva milliyetçiliği olarak tanımlamalarını da son derece yanlış bulmaktadır. Aybar ve Aren oportünizmine küçük burjuva milliyetçiliğini yakıştırmamanın devrimci ve millici bir sınıf olan küçük burjuvaziye haksızlık olduğunu belirtmektedir.

“Bütün sınıf ve zümreleri politika dışında tutmaya çalışan ve politikayı işbirlikçi sınıfların kapalı av haline getirme yolunda çaba harcayan bir siyasi düzene bağımlılığı kabul eden Aybar-Aren oportünizmi milliyetçi olamaz. Oportünizmin bütün çeşitleri, emperyalizmin sol kanattaki uzantıdır. Oportünizmin amacı, Türkiye’de proleter devrimci hareketi bölmek ve onu yozlaştırmaktır.”⁷⁴

Proleter Devrimci Aydınlik grubu, Mihri Belli’nin özellikle “*Her Devrim Milli Bir Yol İzler*”⁷⁵ makalesinde yayınladığı görüşlerine tepki olarak, proleter sosyalizmine ve proleter enternasyonalizmine karşı, birer burjuva düşünce akımı

---

⁷¹ “Proletarya Enternasyonalizmi ve Burjuva Milliyetçiliği”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, Sayı 8, Ağustos 1970, s.261

⁷² Proleter Devrimci Aydınlik grubunun, enternasyonalizme ilgili görüşleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz; Yıldırım Dağyeli, “Modern Revizyonizme Karşı Uyanık Olalım”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, Sayı 9–23, Eylül 1970, s. 394–402

⁷³ “Proletarya enternasyonalizmi ve Burjuva Milliyetçiliği”, s. 261–264

⁷⁴ Mihri Belli, “Devrimci Milliyetçilik ile Proleter Enternasyonalizmi Birbirini Tamamlar”, s.363

⁷⁵ Mihri Belli, “Her Devrim Milli Bir Yol İzler”, **Türk Solu**, Yıl 1, Sayı 15, 27 Şubat 1968; Belli, Yazılar, s.4

olarak tanımladıkları revizyonizmin ve milliyetçiliğin proleter devrimci akıma bürünerek Mihri Belli ve Aydınlık Sosyalist Dergi tarafından savunulduğunu öne sürdü.

Belli ise, bu tepkilere karşılık olarak, sosyalizm biliminin tüm insanlığın katkısıyla oluştuğunu ve tüm insanlığın emrinde olan bir hazine olduğunu belirtti, ancak bu bilimi Türkiye şartlarına ve gerçeklerine uygulama ve Türkiye'ye özgü doğru devrimci çizgiyi saptama işinin Türkiye'deki devrimcilerin işi olduğunu savundu.

“Biz ne oyuz, ne de bu ve ne de beriki. Biz Türkiyeciyiz, Türkiye emekçilerinin savunucusuyuz.”⁷⁶ diyen Belli, kendisine yöneltilen Moskovacı, Pekinci yakıştırmalarına da böylelikle reddetti.

Proleter Devrimci Aydınlık grubu, Belli'nin milliyetçilik ile ilgili görüşlerini bilimsel sosyalizmin evrenselliğini reddetmek olarak yorumladılar, Türkiye sosyalizmini savunan Aybar yerine şimdi de Mihri Belli'nin “*Türkiye proleter sosyalizmi*” düşüncesini savunduğunu söylediler.

Millet gerçeğinin burjuva devrimler çağının en büyük gerçeği olduğunu, ancak artık bu gerçeğin çok geride kaldığını, çağın en büyük gerçeğinin ise sosyalizm olduğunu belirttiler.

Belli'nin millicilik, ulusçuluk ve milliyetçilik gibi kavramlarla aslında burjuva milliyetçiliğini savunduğunu söyleyen, Proleter Devrimci Aydınlık grubu, Belli'nin işçi sınıfına burjuva milliyetçiliğini aşlamaya çalıştığını öne sürdüler.

Belli, ise bu iddialara yanıt olarak milli kelimesini bir burjuva bir de proletarya anlamı olduğunu ve kelimenin proletarya anlamıyla kullanıldığında milliyetçiliğin hiçbir zaman burjuva ideolojisi olamayacağını savundu.⁷⁷

---

⁷⁶ Belli, Yazılar, s.69

⁷⁷ Belli, “Devrimci Milliyetçilik ile Proleter Enternasyonalizmi Birbirini Tamamlar”, s.361-362

Proleter Devrimci Aydınlik grubunun başını çeken isimlerden biri olan Doğu Perinçek de, Belli'nin milliyetçilik ile ilgili görüşlerini en sert biçimde eleştirenler arasında oldu.

*“Marksizm ve Leninizmin halkımız tarafından öğrenilmesine karşı, en amansız saldırılar **milliyetçilik** bayrağı altında yapılmıştır. Milliyetçi düşüncüyü savunanlar, Marks, Lenin, Engels, Lenin, Stalin, Mao Zedung gibi büyük ustaların devrimci teorilerinin **Türk** damgasını veya **Türkiye** patentini taşımadıkları için reddedilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Bunlara göre bizim kendi milletimize has ve Türkiye şartlarına uygun bir düşüncemiz olmalıdır ve milletimizi ilerletecek olan düşünce de budur. Marks'ı ve sosyalizmin diğer ustalarını “ yabancı markalı” olduğu iddiasıyla reddeden ve Marksizm-Leninizme yıllarca kökü dışarıda gerekçesi ile saldıran hâkim sınıflar, halkımızı uluslar arası tekelci sermayenin hâkimiyeti altında tutmak için her çeşit baskı ve teröre de başvurmuştur. İşbirlikçi burjuvazinin yaydığı bu gerici- milliyetçilikle, milli burjuvazi ve küçük burjuvazinin yaydığı ilerici- milliyetçiliğinin ortak olduğu nokta; proletarya düşüncesinin evrenselliğini inkâr ve ithal malı olduğunu ileri sürerek bilimsel sosyalizme karşı mücadele etmek olmuştur. Hakim sınıflar, proletarya düşüncesine karşı doğrudan doğruya terör uygularken, sosyal-demokrat, oportünist ve revizyonist akımlar da bütün oklarını bilimsel sosyalizmin evrenselliğine ve proletarya enternasyonalizmine Yönelterek bu mücadeleyi sürdürmüşlerdir.*

Aydınlik Sosyalist dergi revizyonistlerine gelince, çağımızın Marksizm-Leninizmi olan Mao Zedung düşüncesini ve proleter enternasyonalizmini reddedip, Marksizm Leninizmin aynı zamanda ‘devrimci-milliyetçilik’ olduğunu yaymaya çalışarak, proleter devrimci mücadelemize karşı küçük burjuva muhalefeti yürütmektedir.”⁷⁸

Proleter Devrimci Aydınlik grubuna göre, proleter devrimcilik; bilimsel sosyalizm yolunda proletarya davasının büyük ustalarını izlemek, taviz vermeksizin savunmak demektir. Proleter devrimcisi; emperyalizme olduğu kadar modern revizyonizme karşı da devrimci bir kavga vermek zorundadır.

Halil Berktaş da Belli'nin “Her Devrim Milli Bir Yol İzler” makalesinden yola çıkarak Belli'yi ve Aydınlik Sosyalist grubunu eleştirenler arasında yer almaktadır. Bütün sömürülen ülkelerde, devrimci strateji ve çizginin hem bilimsel sosyalizmin bütün ülkeler için geçerli ilkelerine, hem de bütün sömürülen ülkeler için önerilmiş ve

---

⁷⁸ Doğu Perinçek, “Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesi Bütün İnsanlığın Malıdır”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, Sayı 9-23, Eylül 1970, s.480

kanıtlanmış stratejik esaslara uygun olması gerektiğini belirten Berktaş, Belli'nin ve Aydınlikçuların tutumunun ise küçük burjuva radikallerinin milliyetçi duygularına yersiz bir taviz vermek olduğunu söylemiştir. Bir ülkenin proleter devrimcilerinin kendi ülkelerinin halklarını iyi bilmesi gerekliliğinin altını çizen Berktaş, ancak bunun dünya şartlarını görmezden gelmek olamayacağını belirtmiş ve aynen şöyle söylemiştir:

“Biz, ne dünya çapında kendini gösteren ayrılıklar ve ideolojik mücadeleler karşısında ‘biz milliciyiz; bunlar bizim meselemiz değildir’ gibi bilimsel sosyalizmin evrensel ilkelerini reddetmeye Yönelen oportünist tutum takınabiliriz, ne de bazı yerlerde kendilerini belli eden çizgi ve deneyleri aynen ve eleştirmeden hatta anlamadan ‘haydi bunu da deneyelim’ dercesine dar-deneyci bir tutum içerisinde ve sorumsuzca kendi ülkemizde denemeye kalkabiliriz.”⁷⁹

Berktaş, Türkiye gibi emperyalizme bağımlı, az gelişmiş kapitalist (yarı-sömürge ve yarı- feodal) bütün ülkeler için tek doğru politik çizginin Milli Demokratik Devrim stratejisi olduğunu savunmuştur.

Sonuç olarak söylenebilir ki, Proleter Devrimci Aydınlik grubu, enternasyonalizm ile milliyetçiliğin birbirinin zıttı kavramlar olduğunu ve izlenmesi gereken devrimci yolun enternasyonalizm olduğunu savunurken, Mihri Belli başta olmak üzere Aydınlik Sosyalist grubu ise enternasyonalizm ile milliyetçiliğin, yurtseverliğin birbirini tamamlayan unsurlar olduğunu söylemişler ve başkalarının işçilerine değer veren bir kişinin kendi ülkesindeki işçilere de değer vereceğini öne sürmüşlerdir.

3.7.3. Örgüt:

Ayrılığın ve fikir çatışmalarının arkasında yatan bir diğer temel unsur da örgüt konusu oldu.

Proleter Devrimci Aydınlik grubuna göre, proletaryanın ideolojik, örgütsel ve politik önderliği olmadan devrimin başarıya ulaşması mümkün değildir. Devrimin küçük burjuvazi önderliğinde de gerçekleştirilebileceği gibi revizyonist bir tezi savunanlar ve

---

⁷⁹ Halil Berktaş, “Proleter Devrimci Çizgi ve Bazı Yanlış Eğilimler”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, Mart 1970, s. 297

Filipin demokrasiciliği şartlarında proletarya partisi olamayacağını söyleyenler büyük bir yanlgı içindedirler.

Türkiye’de gerçek bir demokrasi ortamı olmadan, ne proletaryanın ne de küçük burjuvazinin kendi öz siyasi partisini kuramayacağını söyleyen Aydınlık Sosyalistlerin bu düşüncesini, Proleter Devrimci Aydınlık grubu, Mao düşüncesini kendine örnek alarak çürütmeye çalıştı. Proletarya partisinin, burjuva devlet teorileri üzerinde değil, Marksizm-Leninizm ve Mao Zedung düşüncesinin temelleri üzerinde inşa edilebileceğini savundular.⁸⁰

Mihri Belli ve Aydınlık Sosyalistler, zaman zaman Türkiye’deki Filipin demokrasiciliği şartlarına değindiler ve bu şartlar değıştırilmeden yani gerçek bir demokrasi ortamı kurulmadan, emekçi sınıfın kendi öz siyasi örgütüne sahip olamayacağından bahsettiler. Ancak bu görüşlerinin devamında, proletaryanın öz örgütünün mutlaka oluşturulması gerektiği ve bunu ertelemenin devrimi başarısızlığa götüreceği de savunuldu.⁸¹

Proleter Devrimci Aydınlık grubunun başını çeken Doğu Perinçek, daha ayrılığın netleşmediği 1969 yılında “devrimci partinin zorunluluğunu” ortaya koydu. Perinçek’in o dönemde bu fikrin ateşli bir savunuculuğunu yapmasının arkasında yatan temel nedenlerden biri, bu konuda büyük zaafı olan Mihri Belli’yi sıkıştırmak ve yakın gelecekte meydana gelmesi artık ufukta görülmeye başlayan bölünmede parti fikrini ilk ortaya atmış ve Belli’nin bu zaafına zamanında işaret etmiş olmanın avantajını elinde tutmak oldu.⁸²

“Doğu, bunu yaparken, ayrıca Mihri’nin ‘devrimci parti’ konusunda ayak sürüyen tutumundan şikâyetçi olan Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş kesimi ile de ideolojik bir yakınlık kurmaya çalışıyordu. Ama açıkça, tahlil etmek gerekirse, aslında bu devrimci parti fikri, uzun vadede Mihri Belli’yi teslim alıp kendi safına çekmek için bir şantajdı. Çünkü Doğu, Mihri’nin bütün hesaplarını sol cunta üzerine kurduğunu ve devrimci bir parti kurmaya hiç mi hiç niyeti olmadığını çok iyi biliyordu.

⁸⁰ “Örgüt ve Devrimde Hegemonya Üzerine”, **Aydınlık**, Sayı 16, Şubat 1970

⁸¹ “Yol Kavşağına Vardık”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, Sayı 20, Haziran 1970, s. 121–126

⁸² Gün Zileli, **Yarılma (1954–1972)**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 361

...ömrü illegal TKP deneyleri ile geçmiş Mihri Belli'nin artık yeniden bu tür zorlu deneylere ne isteği ne de gücü vardı. O, bütün hesaplarını 'sol' cuntanın iktidarı ele geçirmesinden sonra Milli Demokratik Devrimci güçlerin iktidardan alacağı pay üzerine kurmuştu."⁸³

Mihri Belli'nin örgüt konusundaki çekimser tavrı ayrılmanın fiili olarak gerçekleşmesinde büyük bir etkide bulundu. Türkiye'deki parlamenter düzene güvenmeyen ve gerçek bir demokratik ortamın bulunmadığını savunan Mihri Belli'ye göre, Milli Demokratik Devrim parlamenter yoldan gerçekleştirilmeyecekse nasıl gerçekleştirilecekti? Bu yolda atılması gereken adımlar neler olmalıydı?

Belli'ye göre demokrasi olmayan bir ülkede sosyalizmi seçimle kuracağım demek, halkı aldatmaktır. Onun için önce demokrasiyi kurmak gereklidir. Bu mücadele, Amerikan donanmasını engellemekle, köylülerin toprak mücadelesine destek vermekle, sokak mitinglerinin düzenlenip eylemlerin gerçekleştirilmesi ile Marksizmin ana kitaplarının Türkçeye çevrilmesi ile mümkündür. TİP ve Milli Demokratik Devrimciler arasındaki fark da yine bu noktadır. Onlar, Türkiye demokratik bir ülkedir diyerek sosyalist devrim şiarı ile ortaya çıktılar, oysaki Milli Demokratik Devrimciler Türkiye'de demokrasi ortamının olmadığından yola çıkarak Milli Demokratik Devrim şiarını savundular.⁸⁴

*"TİP, legalite hastasıydı. Bize adının karışmasından illegaliteye kaymasından korkuyordu. Biz sadece kahrolsun Amerika demiyorduk, Dolmabahçe'de Amerikan donanmasının çıkmasına engel oluyorduk, İzmir'de de buna benzer olaylar oluyor, halk da bunu destekliyordu. 12 sene boyunca Amerikan gemileri Türk sularına giremedi. İki askeri darbe gerekti Amerika'nın Türk sularına girebilmesi için. 12 sene boyunca İşçi Partisi tüm bu eylemlerin dışındaydı. İşçi Partisinin temel kaygısı, 'aman sokağa çıkmayın, darbe olur', yani eylem yapmayın düşüncesi idi. Ama sen sokağa çıkamıyorsan zaten darbe gelmiş demektir."*⁸⁵

Sonuç olarak, Türkiye'deki Milli Demokratik Devrim hareketi içerisinde ilk olarak 1970 yılında yaşanan fiili ayrılmanın temel nedeni, iki grup arasındaki önemli ideolojik sorunlar oldu. Ayrılma, Aydınlık dergisinin 15. sayısının çıkışına tesadüf etti.

⁸³ Zileli, age, s. 362–363

⁸⁴ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

⁸⁵ Mihri Belli ile 7 Nisan 2006 tarihinde İstanbul'da yapılan görüşme

Kırmızı Aydınlık ve Beyaz Aydınlık bölünmesi olarak da adlandırılan bu kamplaşma sonrası Türk Solu birbirine tamamen düşman iki ayrı grubun çekişmesine tanıklık etti.

Mihri Belli'nin önderliğindeki Kırmızı Aydınlık grubunu, geniş işçi ve köylü yığınlarını bilinçlendirme ve örgütlendirme yolunda propaganda yapmamakla, aksine kitle çizgisi anlayışı yerine, ferdi kahramanlık gösterilerini esas almakla suçlayan Beyaz Aydınlıkçılar, örgüt konusunda da Kırmızı Aydınlıkçıların TİP'in proletaryanın öz örgütü olabileceği yönündeki yorumlarına tamamen karşı çıktılar. TİP'in kurulduğundan beri, oportünist yönetici kadroların yönetiminde kaldığını, TİP'in Milli Demokratik Devrime öncülük edecek ve devrimi gerçekleştirecek bir mücadele biçimine uygun bir işçi sınıfı örgütlenmesi olmadığını söylediler.

“1970 yılının sonbaharında Milli Demokratik Devrim hareketinin ‘adeta bir amip’ gibi bölünme süreci iyice hızlanmıştır. Kırmızı Aydınlık hareketi içerisindeki Mahir-Yusuf kesimi ile Mihri Belli arasındaki çatlak derinleşmiştir.”⁸⁶

Ayrılığın temel nedeni, devrimin ‘şehirlerde işçi sınıfına’ dayanarak mı, yoksa ‘kırlarda köylülere’ dayanarak mı yapılması gerektiği ile ilgili soruya iki kesimin farklı yanıtlar vermesi oldu.⁸⁷ Bu ayrışmada, Dev-Genç tabanının büyük bir kısmı da Mahir Çayan ve arkadaşlarının yanında yer aldı.⁸⁸

Proleter Devrimci Aydınlık grubu, bu bölünmeyi ve yeni oluşan kliği sahte muhalefet yapmakla suçlayarak, asıl amacın Mao Zedung düşüncesi ile ilgili olarak kafa karışıklığı yaratmak olduğunu savundular.⁸⁹

1970 sonrasında Milli Demokratik Devrimciler arasındaki gruplaşmalara bakıldığında, şöyle bir değerlendirme yapılabilir:

---

⁸⁶ Zileli, age, s. 482

⁸⁷ Mihri Belli bu tartışmada devrimin şehirlerde işçi sınıfının öncülüğünde yapılması gerektiğini, Mahir ve Yusuf kesimi ise, devrimin emperyalizmin en zayıf olduğu kırsal alandan başlayarak kentlerin fethini hedefleyen bir strateji ile başarıya ulaşabileceğini savunuyordu.

⁸⁸ Yalçın Büyükdaglı, “Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihi (III)”, **Teori**, Sayı 47, Kasım 1993

⁸⁹ “İlkesiz Birlik Cephesi Çöktü! Revizyonist Klik İkiye Bölündü. Al Birini, Vur Öbürüne!”, **Proleter Devrimci Aydınlık**, Sayı 29, 5 Şubat 1971, s.3

1. Mihri Belli ve Aydınlık Sosyalist çevresi: Yakın dönemde ilerici bir ordu darbesi ihtimalini geçerli görmektedir.

2. Mahir Çayan-Yusuf Küpeli ve Münir Aktolga: İlerici bir ordu darbesini ihtimal dışı görüyor, gerici bir askeri diktat rl ge karşı hazırlık yapmak ve illegal bir parti içinde devrimci bir silahlı mücadeleyi yürütmek gerekliliğine inanıyorlardı. THKP-C adlı illegal örgüt, onların bu düşüncelerinin bir yansıması olarak kurulmuştur.

3. Doğu Perinçek ve Proleter Devrimci Aydınlık evresi: Mao Zedung'un Milli Demokratik Devrim stratejisini en olgun seviyeye ulaŐtırdığını söyleyen Beyaz Aydınlıkçılar olarak da adlandırılan bu grup, kırlardan kentlere doğru iktidarın parça parça ele geçirilmesini savunmuş, örgüt, çalışma tarzı konularında Mihri Belli evresi ile ciddi görüş ayrılıkları içerisine girmiŐlerdir. Doğu Perinçek, Mihri Belli'nin darbeci bir eğilim içerisine girmesini sabırsızlık olarak deĐerlendirmiŐ, Türkiye'de işçi ve köylüye dayanarak, sabırla Milli Demokratik Devrimin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur.⁹⁰

4. Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil, Hüseyin İnan ve Yusuf Arslan: THKO illegal  rg t  çatısı altında birleşen bu grup da, silahlı örgütün temellerini atmaya çalışmış, dağa çıkmak, cephe açmak sloganlarını ileri sürerek bireysel silahlı eylemlere soyunmuŐlardır.

3.8. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM ve GENÇLİK

Bu bölümde Türkiye'deki Milli Demokratik Devrim hareketinin gençlik olaylarındaki yeri ve önemi anlatılmaya çalışılacaktır.

1968 yılı, hem dünyada hem de Türkiye'de gençliğin ya da diğer bir ifade ile  niversite  Ğrencilerinin isyan bayrağını çektiği bir yıl oldu.⁹¹

---

⁹⁰ Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme

⁹¹ Nazım Yıldırım, "68 Salt Bir  Ğrenci Hareketi miydi?", <http://www.marksist.com/index.htm>, (son erişim tarihi 06.10.2005)

“1968’in (1969 ve 1970’e kadar sürdü) devrim olmamasının ve asla bir devrim olarak görülmemesinin ve görülemeyecek olmasının nedeni; sayıları ve eylem yetenekleri ne olursa olsun öğrencilerin tek başlarına bir devrim yapamayacak olmalarıdır. Siyasal etkinlikleri, daha büyük ama tutuşması o kadar kolay olmayan gruplar için bir işaret ve ateşleyici olma yeteneklerine dayanıyordu.”⁹²

1968 yılında bir ülkede başlayan öğrenci hareketleri, bir kıvılcım gibi bir diğerine sıçradı ve süratle her tarafı alevlendirdi.

Abdi İpekçi’ye göre; o dönemde gençliğin yarattığı eylemler komünizm olarak nitelendirilmişse de, bunun aslında 19 yüzyılda Rusya’da ortaya çıkan ve her türlü inancın reddi anlamına gelen ‘nihilizm’den öteye geçmediği bir gerçektir. İpekçi bu tezini şöyle açıklamaktadır:

“Amaçlarının ‘burjuva toplumu’ yıkmak olduğunu söyleyen, kapitalizmi, emperyalizmi lanetleyen, ilahlarını Mao’da, Che Guevera’da bulan Batılı üniversite gençliği hakkında bir teşhiste bulunmak ilk bakışta kolay gözükecek ve bunların komünist oldukları rahatlıkla ileri sürülebilecektir. Aslında böyle bir teşhisin doğruluğu şüphelidir.

... komünizm belli bir ideolojidir ve komünistler ne istediklerini bilirler. Oysa bu gençlerin sık sık kullandığı sloganlar belirli bir ideolojinin tanımlanmasına yetecek nitelikte değildir. İdeoloji bir yana isyan halindeki öğrencilerin ne istediklerini, açıklık ve kesinlikle kendilerinin de bilmediği anlaşılmaktadır. Bilinen tek şey her şeyi reddettikleri ve toplumun sosyal yapısını kökünden yıkmak istedikleridir. Bu düşüncenin adı komünizm olamaz, hele yıkılacak sistemin yerine getirilecek yeni bir sistem öngörmez ise.”⁹³

Tüm dünyadaki (Fransa, Almanya, İsveç, Amerika, İspanya) gençlik hareketlerini ortak bir nedene bağlamak gerekirse, temel neden; üniversitelerdeki gelenekçi ve tutucu tavrın sona erdirilmesi ve üniversitelerde reform isteği olarak özetlenebilir. Örneğin; bazı Batı ülkelerindeki gençlerin isyan nedenleri şunlardır:⁹⁴

Almanya:

1. Üniversite içindeki geleneksel otoriter tutuculuk
2. Parlatonun büyük koalisyondan sonra muhalefetsiz kalması

⁹² Eric Hobsbawn, **Kısa 20. Yüzyıl (1914–1991 Aşırılıklar Çağı)**, Sarmal Yayınları, çev. Yavuz Alogan, İstanbul

⁹³ Abdi İpekçi, ‘Hangi İzm’, **Milliyet**, 6 Mayıs 1968, s.1

⁹⁴ “Dünya Gençliği Ne İstiyor?”, **Milliyet**, 26 Mayıs 1968, s.2

3. Liderleri olan Duçkey'e suikast girişiminde bulunulması

İsveç:

1. Az gelişmiş ülkelere yapılan yardımın artırılma isteği ve Vietnam meselelerini kapsar.

Amerika:

1. Enerjik gençlerin serüven hevesi
2. Ekonomik adaletsizlikler karşısında duyulan öfke
3. Haksız Yönetimi düzeltmek arzusu
4. Sosyalist akımın yayılması
5. Tahrikçi zümrelerin kışkırtması
6. Vietnam Savaşı
7. Zencilere haksızlık, yoksulluk gibi sosyal haksızlıkların giderilmesi isteği

Fransa:

Fransa'da üniversite öğrencilerinin giriştikleri hareket milyonlarca işçi ve aydının katıldığı toplumsal bir protesto haline gelerek bütün ülkeyi etkisi altına aldı. Fransa'daki gençlik hareketlerinin diğer ülkelerden farkı, sadece üniversitede reform değil, toplum düzeninde köklü değişiklik istemeleridir.⁹⁵ İşin sadece "gençliğin bunalımı" olmadığı açıktır:

"Olay aslında 10 yıllık Yönetimi ile Fransa'yı istikrara kavuşturduğu sanılan De Gaulle'ün aslında kendi kendini kemiren bir rejim yarattığını ve şimdi ülkenin son savaştan beri rastlamadığı kadar büyük bir tehlike ile karşılaştığını doğrulamaktadır.

*...Fransa'da iktisadi huzursuzluklar, özellikle son yıllarda gittikçe büyüyen bir şekilde gelişmeye başlamıştır. İşsizlik artmış ve buna karşı önleyici bir tedbir alınamamıştır. Fiyat yükselişlerini hızlı temposu devam etmiş, hayat pahalılığı dar ve sabit gelirlileri çok güç durumda bırakmıştır."*⁹⁶

⁹⁵ "Paris'te Çarpışmalarda 850 Kişi Yaralandı.", **Milliyet**, 8 Mayıs 1968, s.1; "Fransa'da Genel Grevler Dün Bütün Hayatı Felce Uğrattı.", **Milliyet**, 14 Mayıs 1968, s.1

⁹⁶ Abdi İpekçi, "Temeldeki nedenler", **Milliyet**, 21 Mayıs 1968, s.1

Andrew Mango'ya göre ise, dünya gençliğini isyana teşvik eden başlıca etken; yabancılaşmadır. Avrupa Konseyi, Ortak Pazar, NATO gibi örgütlerin bir bakıma ülkelerin kaderini tayin eder bir hal alması gençliği harekete geçirmiştir.⁹⁷

Batı'da çığ gibi büyüyen gençlik hareketleri Türkiye'ye de yansımış, aynı dönemde Türkiye'deki üniversite öğrencileri de büyük eylemler gerçekleştirmişlerdir. Ancak, Türkiye'deki oluşumun Batılı ülkelere en büyük farkı, az gelişmiş bir üçüncü dünya ülkesi olarak, Türkiye'nin davasının milli bir nitelik taşıdığı olmasıdır.

“Batıda daha geniş bir demokrasi yaratmak için mücadele bir yandan üniversite, yani mikro düzeyde, öte yandan Batı âleminin tümünde yani makro düzeyde cereyan ederken, Türkiye'nin gençlik mücadelesi, tam orta yerde milli seviyede, milli sorunların odak noktasında toplanmaktadır.”⁹⁸

Dönemin gençlik liderlerinden Deniz Gezmiş'in şu sözleri Abadan'ın bu tezini doğrular niteliktedir:

*“Devrimci gençlik, Amerikan emperyalizmine ve oportünizme karşı duran gençliktir. Onun görevi, sayısının azlığına, düşmanın çokluğuna bakmadan Amerikan emperyalizmine karşı sonuna kadar dövüşmektir. O, en iyi biçimde karar veren ve uygulayandır. O, boş gecelerin değil, boylu boyuna ömrünü bu kavgaya verendir. Yaşasın tüm bağımsızlık savaşı veren dünya halkları, **Yaşasın Tam Bağımsız Türkiye!**”*

... Az gelişmiş dünya halkları emperyalizme karşı bir savaş verirken gençlik bunun dışında kalamaz. Biz daima ezilenden yana çıkmak zorundayız. Eğer bizim kavgamız anti-emperyalist kavganın paralelinde yürümezse ayaklarımız havada kalır.”⁹⁹

1960'lı yıllarda, 1961 Anayasasının getirmiş olduğu görece demokratik ortamda, Türkiye'de ileriye açık çabaların olduğu ve bu çabaların sonuç getireceğine dair umut taşıyan insanların özellikle de gençlerin olduğu bir Türkiye vardı. Sosyalist olduğunu savunan TİP'in milli bakiye seçim sisteminin getirdiği avantaj ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 15 milletvekili sokabilmesi, o güne dek tartışılmayan bir çok konunun gündeme getirilmeye başlanması vb. durumlar da bu umudu pekiştirdi.

⁹⁷ Andrew Mango, “Gençliğin İsyanı”, **Milliyet**, 26 Haziran 1968, s. 2

⁹⁸ Nermin Abadan, “Dünyada ve Türkiye'de Gençlik”, **Milliyet**, 20 Mayıs 1968, s.2

⁹⁹ **Türk Solu**, 19 Kasım 1968

1968 ve 1971 yılları ise, Türkiye’de kitlesel ya da bireysel birçok gençlik hareketine tanıklık etmiştir. Bu hareketin merkezi, Fikir Kulüpleri (FKF) olmuş, FKF’nin Dev-Genç’e dönüştüğü yıllarda da bu etkinlik artarak devam etmiştir.

1957 yılında Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde kurulan FKF, 1966 yılı sonrasında genellikle sol eğilimli gençlerin örgütü durumuna geldi. 1968 yılındaki büyük üniversite hareketi ile de sosyalistler gençlik içindeki önderliği ele aldılar.¹⁰⁰

28 Mart 1968 tarihinde Doğu Perinçek’in FKF genel başkanlığına getirilmesi, Milli Demokratik Devrim görüşünün gençler arasında etkinliğini arttırmasında önemli bir rol oynadı. Perinçek’in deyiimiyle, kendisinin FKF genel başkanı olması ile Milli Demokratik Devrim tüm gençliği kucakladı.¹⁰¹

TİP bilim kurulunda yer alan ve Sadun Aren çevresinin görüşlerinden yana olduğu sanılan Hukuk Fakültesi asistanı Doğu Perinçek Aybar ve Aren’in onayıyla FKF genel başkanlığına seçildikten sonra, kongrede bir konuşma yaptı. Bu konuşma esnasında Perinçek’in “*demokratik devrim*” tezine eğilimli olduğunu gösteren düşünceleri TİP Yönetimine “*yanlış adama oynadıklarını*” göstermekteydi.¹⁰²

1968 yılının Mart ayında gerçekleşen FKF kurultayının Perinçek’in genel başkanlığı ile sonuçlanması, FKF’nin TİP’in Yönetiminden çıktığının bir kanıtıydı. FKF’nin Milli Demokratik Devrimcilerin eline geçmesinin ardından Mihri Belli’nin Türk Solu sayfalarında başlattığı Devrimci Güç birliği (Dev-Güç) oluşturma çağrısı, FKF’nin Dev-Güç’e katıldığını ilan etmesi ile sonuçlandı. Bundan sonraki süreçte de FKF tabanında TİP egemenliği büyük bir hızla azalmaya başladı.

Perinçek, Turhan Feyizoğlu’nun kitabında o günleri şöyle anlatmaktadır:

---

¹⁰⁰ Aynı yıllarda, gençlik içerisinde etkinliği olan diğer örgütlenmeler, Adalet Partisi yanlısı Milli Türk Talebe Birliği ve CHP ağırlıklı ve bazı TİP’li öğrencilerin de bulunduğu Türkiye Milli Talebe Federasyonudur.

¹⁰¹ Doğu Perinçek ile 3 Mart 2006 tarihinde İzmir’de yapılan görüşme

¹⁰² **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, Kitlesel Mücadeleler ve Dev-Genç, Cilt 7, No 68, s. 2082

“Kongreyi kazandık. Kazandıktan sonra birdenbire FKF’ye karşı bir itibar oldu. Yönetime geldikten sonra çok önemli bir gelişme daha oldu. Bir güç birliği hareketi önerildi. Derneklere davet yapıldı. Bu güç birliği hareketine biz de FKF olarak katıldık. Sonuçta Devrimci Güç birliği kuruldu. 27 dernek bu güç birliğine katıldı. Daveti yapan 27 Mayıs Devrim Derneği ve Tabii Senatörler dene 27 Mayıs’ı gerçekleştiren eski subaylardı.”¹⁰³

1968 yılındaki bu gelişmelerin ardından, çoğunlukla FKF’nin ve Dev-Güç’ün öncülüğünde gerçekleştirilen belli başlı gençlik eylemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.¹⁰⁴

- 29 Nisan 1968: Ankara’da Dev-Güç’ün FKF’nin önderliğinde gerçekleştirdiği büyük kitlesel miting

- 14–19 Mayıs 1968: NATO’ya Hayır Haftası (NATO, emperyalizmin sömürge aracıdır’ sloganını yaymak amacıyla işçi bölgelerine gidilmiş, sömürünün kaynağının NATO olduğu buradaki işçilere anlatılmaya çalışılmıştır.)

- Haziran 1968: Büyük ölçüde FKF’nin önderliğinde gerçekleştirilen 10 Haziran’dan 25 Haziran’a kadar devam eden üniversite işgalleri

- Temmuz-Ağustos 1968: 6. Filo’ya karşı protesto gösterileri

- 30 Ekim- 10 Kasım: Samsun’dan Ankara’ya Mustafa Kemal Yürüyüşü

Bu eylemler içerisinde belki de üzerinde önemle durulması gereken, üniversite öğrencileri tarafından gerçekleştirilen işgallerdir. Çünkü gençlik eylemleri bu işgallerle doruk noktasına ulaşmıştır. Yüksek öğrenim gençliği içerisinde daha önceki yıllarda da birçok eylem meydana gelmesine rağmen, hiçbiri 1968 yılındaki üniversite işgalleri kadar ses getirmemiştir. Bunun temel nedeni ise; 1968 yılı itibari

---

¹⁰³ Turhan Feyizoğlu, **Fırtınalı Yılların Gençlik Liderleri Konuşuyor**, Ozan Yayıncılık, Kasım 2004 (Doğu Perinçek ile yapılan röportaj), s. 96

¹⁰⁴ Kurtuluş Güran, Küntay Gürcüm, “68 Neydi?”, **Teori**, Sayı 49, Ocak 1994, s.66–74; Harun Karadeniz, **Olaylı Yıllar ve Gençlik**, May Yayınları, İstanbul, 1975, s.138

ile yüksek öğrenim gençliğinin artık sadece eğitimde bazı değişiklikler ve reformlarla oyalanamayacağını, ilköğretimden yükseköğrenime kadar eğitimde devrim istediğinin ortaya çıkmış olmasıdır. Ayrıca, şiddet eylemlerinin de ağırlık kazanması ayırt edici diğer bir noktadır.

Çekirdeği, Ankara'daki Siyasal Bilgiler Fakültesi olan FKF'nin, 1969 yılında gerçekleştirdiği IV. ve son kurultayı Milli Demokratik Devrimcilerin zaferi ile sonuçlandı. Bu olaydan sonra tamamen Milli Demokratik Devrimcilerin egemenliğine giren FKF Yönetimi, bir isim değişikliğine giderek Devrimci Gençlik Federasyonları (Dev-Genç) adını aldı. Dev-Genç yönetiminin ilk işi ise, TİP yanlısı üyelerini örgütten ihraç etmek oldu.¹⁰⁵

“*Devrimci*” kelimesinin revaçta olması ve yeni yönetimin eylemsel hareketi ön planda tutuyor olması isim değişikliğinin önemli bir nedenidir. Çünkü FKF'yi Dev-Genç yapan yeni yöneticiler, TİP'li Yöneticilerin egemenliği altındaki önceki yönetime nazaran daha radikal eylemler yapılmasından yana bir tavır sergilediler. TİP'in parlamenter yoldan iktidara gelme düşüncesi terk edildi, sokaklara dökülen gençler ulusal kurtuluşun ancak silahlı mücadele ile elde edilebileceğine inanarak, NATO ve ABD karşıtı sloganlar atmaya başladılar.

1969 yılı boyunca, FKF Ankara, İstanbul ve İzmir'deki hemen hemen tüm üniversite ve yüksekokullarının birçok biriminde örgütlenen, Milli Demokratik Devrimciler aşağıdan kitle mücadelesi içinden gelerek egemenliklerini gerçekleştirdiler. Bu başarılarında öğrenci hareketlerinin önde gelen önderleri olmalarının da büyük etkisi oldu.

FKF'nin son kurultayı, Milli Demokratik Devrimcilerin egemenliği ile sonuçlansa da, kurultay da dikkati çeken çok önemli bir gelişme daha yaşandı. Bu gelişme, Milli Demokratik Devrimcilerin kendi aralarında ortaya çıkan tartışmalardır.

---

¹⁰⁵ “FKF (Dev-Genç) Kurultayı Devrimcilerin”, **Türk Solu**, 26 Ağustos 1969; Oral Çalışlar; “Opportunizmin Sonu ve Önümüzdeki Meseleler”, **Türk Solu**, Yıl 2, Sayı 81, 3 Haziran 1969

Sözcülüğünü Mahir Çayan, Münir Aktolga, İrfan Uçar, Mustafa Gürkan'ın yaptığı bir grup delege ile, sözcülüğünü Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Erdoğan Güçbilmez ve Cengiz Çandar'ın yaptığı başka bir grup delege arasında “Mili Demokratik Devrim” stratejisinin kavranışı ve gençlik hareketinin pratiklerinin anlamlandırılması ve işçi sınıfı hareketi ile ilişkilendirilmesi bakımından bir çatışmanın meydana geldiği görüldü.¹⁰⁶

Mahir Çayan ve Doğu Perinçek arasındaki zıtlaşma, kendini esas olarak köylü gücünün etkinliği konusunda gösterdi. Köylülerin devrimin temel gücü olduklarını savunan Mahir Çayan, Perinçek'i bu gerçeği reddetmekle suçladı. Söylemlerinde Milli Kurtuluş Cephesi'ni dile getiren ve bu cepheye topraksız, az topraklı, orta topraklı köylüler ile yabancı sermaye ile ortaklık etmeyen sermaye çevrelerini, işçileri, aydınları, memur ve subayları da katan Perinçek, Mahir Çayan tarafından “küçük burjuva kuyrukçuluğu yapmakla” suçlandı.

Bu tartışmalar sırasında, her iki grup tarafından eleştirinin üzerinde tutulan Mihri Belli, Kurultay sonrasında ve Aydınlık dergisinde yaşanan parçalanma sürecinde Mahir Çayan ve arkadaşlarının safında yer aldı.

1969 yılı itibari ile önderleri başında Deniz Gezmiş, Mahir Çayan, Harun Karadeniz, Gün Zileli, Yusuf Küpeli gibi isimlerin bulunduğu gençler artık sol hareketi ele geçirdiler. Bu dönemde şehirlerde artan eylemler, köylere de sıçradı. Büyük toprak sahipleri karşısında adil değişim talep eden köylü mücadelesinin bu dönemdeki en büyük destekçisi ve işbirlikçisi gençlik ve gençliğin temsil edildiği örgütler oldu. Özellikle FKF ve daha sonra Dev-Genç'li öğrenciler haber aldıkları her köylü mücadelesinde kendilerini köylü mitinglerinde veya toprak işgallerinde buldular.

1969 yılında radikal kitlesel eylemler halinde gerçekleşen gençlik hareketleri, 1971 yılıyla birlikte değişik boyutlar kazanarak tırmandı. Bireysel ve maceracı

---

¹⁰⁶ Sosyalizm ve..., s.2139

eylemlerin ön plana çıktığı bu dönemde, Deniz Gezmiş, Yusuf Arslan, Sinan Cemgil ve Hüseyin İnan İstanbul'da bir banka soydular. Banka soygunlarının devam ettiği süreçte, 4 Mart'ta Ankara Gölbaşındaki ABD üssünde görevli olan dört er kaçırıldı. Bu olayı Silahlı Kurtuluş Savaşı'nın başladığını ilan eden Mahir Çayan'ın kurduğu Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) üslendi.

Fransa'daki ve diğer Avrupa ülkelerindeki öğrenci ayaklanmalarının da etkisiyle, 1968 yılında başlayan, 1971'in Mart ayında şiddetini artırarak devam eden öğrenci eylemlerinin esin kaynaklarını üç grupta toplamak mümkündür:¹⁰⁷

1. Filistin bağımsızlık hareketini yürüten Filistin Kuruluş Örgütü

2. Güney Amerika'daki bağımsızlık ve demokrasi savaşımını sürdürürken öldürülen Che Guevera

3. Mao tarafından başlatılan Kültür Devrimi

Sonuç olarak söyleyebiliriz ki; 1960 yılında 27 Mayıs öncesindeki olayları yaratan ve büyük bir sosyal güç haline gelen gençlik, 1960 sonrasında da bu etkinliğini sürdürdü. Bu yıllarda Türkiye'nin önündeki temel sorunun "*kalkınma*" olduğunu düşünen gençler, hürriyet olursa ülkenin kalkınacağı düşüncesinden yola çıktılar. Ancak 1964 ve 1965 yıllarına kadar geçen sürede, temel sorunun hürriyet sorunu değil, ekonomik sorun olduğunu anladılar, ekonomik sorunların üzerine gittiler ve birçok ekonomik sorunu incelediler. Bu incelemeler sonrasında birtakım çıkar grupları ve sömürü olayı ile karşılaştılar. Bu gerçeklik onları anti-kapitalist ve daha sonra sosyalist bir çizgiye getirdi.¹⁰⁸

Özellikle 1965 ve 1967 yılları, gençliğin yurt ve dünya sorunlarını okuyup, inceleyip öğrendiği ve genel hatlarıyla Marksist bir çizgiye sahip olduğu yıllar oldu.

---

¹⁰⁷ Çavdar, Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, s.198

¹⁰⁸ Karadeniz, s.248

1968 ve 1969 yılları ise, gençliğin en bilinçli seviyeye ulaştığı ve en hareketli eylemleri gerçekleştirdiği yıllar oldu. Marksizm ve Leninizm üzerine yoğun tartışmaların yapıldığı bu dönem sonrasında, radikal bireysel eylemler arttı, fikir ayrılıkları belirginleşti ve parçalanmalar yaşandı.

Devrimci Gençlik Hareketi, başlangıçta TİP'e yönelik sempatiyle başladı. Daha sonra Milli Demokratik Devrim saflarında yer alacak gençlik liderlerinin önemli isimleri (Deniz Gezmiş, Doğu Perinçek vb.) ilk olarak TİP'e yöneldiler ve bu partide görev aldılar. Gençliğin TİP'e karşı olan bu olumlu tavrını Müfit Özdeş şöyle yorumlamaktadır:

*“TİP'in o dönemdeki asgari programı her ne kadar Sosyalist Türkiye diyorsa da aslında Demokratik Devrim istemlerinden oluşmuştu. O yüzden de öğrencilere sempatik geliyordu. 1965 yılında TİP iktidara gelmiş olsaydı bu sosyalist iktidar olmayacaktı. Esasında demokratik devrimi benimsemiş halkçı bir hükümet olacaktı.”*¹⁰⁹

TİP'in iktidara geldiğinde gerçekleştireceği reformlarla ilgili yapmış olduğu vaatler incelendiğinde Müfit Özdeş'in yukarıda geçen yorumunun yanlış olmadığı gözlenmektedir. Örneğin, 1965 seçimleri öncesi Behice Boran ve Mehmet Ali Aybar'ın yaptıkları radyo konuşmalarında dile getirdikleri reform önerileri, karma bir ekonomiyi tanımlayan ülkenin bağımsız ve demokratik bir yapıya kavuşmasını amaçlayan önerilerdir.¹¹⁰

1. Topraksız ya da toprağı yetmeyen köylüye toprak dağıtılması
2. Dış ticaretin, bankacılığın, sigortacılığın millileştirilmesi
3. Devlet eliyle büyük sanayi işletmelerinin kurulması

¹⁰⁹ Turhan Feyizoğlu, a.g.e, (Müfit Özdeş ile yapılan röportaj), s.63

¹¹⁰ “TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'la Bir Konuşma”, **Sosyal Adalet**, Sayı 18, Eylül 1965, s. 14–16; “TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar'ın Radyo Konuşması”, **Sosyal Adalet**, Sayı 19, Ekim 1965, s. 1–4, “TİP Merkez Yürütme Kurulu Üyesi Behice Boran'ın Radyo Konuşması”, **Sosyal Adalet**, Sayı 19, Ekim 1965, s.33–35

4. İşsizliğe bir çare bulunması

5. Yabancı sermayeyi teşvik kanununun kaldırılması vb.

Ancak, TİP'i Milli Demokratik Devrim hareketinden ayıran çok önemli noktalar vardı. Bunlar içerisinde hatırlanacak olursa en önemlisi, TİP'in sosyalizmi seçimle kuracağı savına sıkı sıkıya bağlı kalmasıydı.

TİP sosyalizmin ancak parlamentarist bir yöntemle yani seçimle gerçekleşeceğine inanıyordu. Milli Demokratik Devrim hareketinin önderleri ise daha eylemsel bir yöntem benimsiyorlar ve TİP'lileri pasif bir tutum takınmakla suçluyorlardı. 1969 seçimler sonuçları da onların bu suçlamalarına destek verir nitelikte oldu.

1969 seçimlerinde, seçim sistemindeki değişikliğin de etkisiyle (milli bakiye sisteminin terk edilmesi) TİP'in beklenenin altında bir oy çoğunluğu elde etmesi, gençliği hayal kırıklığına uğrattı, TİP'i pasifist olmakla suçlayanların yüzünü güldürdü. Seçimle sosyalizm kurulamayacağı düşüncesi sanki bu seçimlerle onaylandı. TİP'in 1969 seçimlerinde yaşamış olduğu bu düşüş gençlik içerisinde Milli Demokratik Devrim görüşünü güçlendirdi, gençliğin bu saflara geçişinde önemli bir etkide bulundu.

“20 yıl sonra tarih diye okuyacakları şeyleri bizzat yaşayan ve bunları bizzat yapma şansına sahip olan genç kuşağın, bunları denemeyip, ‘aklıselimin’ yolunu tutmasını beklemek, yani ancak dört yılda bir seçimlere gidip, oylarını TİP’e atıp ihtiyarlamayı çekici bulabileceklerini düşlemek belki 60 yıl bekledikten sonra sosyalist milletvekili olmayı başarmış TİP önderlerine makul görünmüş olabilirdi. Ancak, kamu haklarından ebediyen men edilmiş ‘eski tüfekler’ bu bakımdan kendilerini ruhen de gençlere yakın hissetmiş olmalılar. Ancak, tek unsur elbette ruhsal olamazdı. İktidarı parlamento dışı yollardan fethetmeyi amaçlayanların, gençlik içinde nüfuz sağlamayı istememiş olabilecekleri düşünülemez. 1968 sona ererken hemen hemen Ankara, İstanbul, İzmir’in bütün üniversite ve yüksekokullarında Mihri Belli'nin çizgisini izleyen sosyalist gençler kendilerini Vietnam, Küba, Filistin'deki mücadelelerle özdeşleştiren dünyanın neresinden bir devrimci haber gelse kulak kesilen bir gençlik kitlesini çekip çevirir olabilmişlerdi.”

Özetle, 1960'lı yıllarda kendini küçük burjuva sınıfı içerisinde tanımlayan ve sınıfsal niteliğinden dolayı yerini işçi ve köylü sınıfının yanı olarak belirleyen gençlik, Türkiye'nin gerçeklerini de göz önüne katarak sosyalist olma gerekliliğine inandı. Başlangıçta, sosyalist bir parti olduğunu savunan TİP'e ilgi duydu, ancak TİP'in eylemlerden uzak duran tavrı neticesinde, 1966 sonrasında yoğun bir şekilde taraftar toplayan, eylemsel bir çizgiyi savunan Milli Demokratik Devrim saflarına geçti. Her fırsatta köylünün, işçinin mücadelesinin yanında yer aldı, büyük kitlesel eylemlerde bulundu. Ancak, 1970 sonrası bu eylemlerin nitelik değiştirmesi, maceracı, bireysel bir çizgiye yönelmesi Türkiye'de 27 Mayıs sonrası gerçekleşecek yeni bir askeri müdahalenin zeminini hazırlayan etkenlerden oldu.

SONUÇ

Basın suçlarının affi, özel sektörün ve yabancı sermayenin desteklenmesi gibi hususların gerçekleştirileceğini vaat ederek işe başlayan Demirel hükümeti döneminde (1965- 1969), işçi grevlerine polisin yanı sıra askerlerin müdahale etmesi (15- 16 Haziran olayları),¹ yüksek öğrenim gençliği arasında sağ ve sol kavgası biçiminde olayların görülmesi, Amerikan 6. Filosunun İstanbul'da halk tarafından taşlı sopalı saldırıya uğraması, başörtüsü olaylarının tırmanması, başta eğitim sistemi ve işsizlik ile ilgili olarak ortaya çıkan sıkıntıların boyut değiştirerek büyümesi, Milli Türk Talebe Birliği'nin İzmir'de "sol"a karşı düzenlediği mitinge esnaf, sanatkâr ve öğrenciler gibi toplumun çeşitli kesimlerinden grupların katılması, ODTÜ'yü ziyaret eden bir ABD büyükelçisinin CIA'de çalışmış ve Vietnam'da görev almış olmasını protesto etmek için arabasının yakılması vb. olaylar hem 1971 muhtırasına hem de 1961 Anayasasında yer alan temel hak ve özgürlükler ile ilgili maddelerin aleyhinde bir dizi kararın alınmasına neden oldu.

Bu olaylar üzerine; Demirel, hürriyetin kötüye kullanıldığını iddia ederek, bir kısım hürriyetleri kontrol altına alacak tedbirlerin işleme koyulmasının gerekli olduğunu vurguladı, demokrasiyi sokağa boğdurtmayacağını, kanunsuzluğu günlük hadise haline getirmek isteyenlerin, kanunsuzluk yolu açılırsa en büyük zararı kendilerinin göreceğini söyledi.²

1961 ve 1971 yılları arasında yaşanan gelişmeler özellikle gençlik olaylarının tırmanmaya başladığı 1967 yılı sonlarında, yeni bir askeri müdahale olasılığını gündeme getirdi.

---

¹ 15- 16 Haziran olayları Türkiye'nin sosyalist hareketinde işçi sınıfının rolü üzerine yaşanan tartışmalara büyük bir etkide bulunmuştur. İşçi sınıfının bu tarihlerde gerçekleştirmiş olduğu bağımsız kitle hareketi, işçi sınıfının henüz devrim yolunda olgunlaşmış ve devrimde öncülüğü sorununa büyük bir yanıt vermiştir. Ayrıca ordunun işçi sınıfının müttefiki olabileceği önermeleri, bu kitlesel hareketin sonucunda işçi ile askerlerin karşı karşıya gelmesi ile olumsuz bir anlam kazanmıştır. 12 Mart askeri müdahalesi ile de bu anlam kesinleşmiştir. Özellikle Dev-Genç tarafından "ordu-işçi elele" sloganları ve ordunun işçilerin karşısına çıkartılmasının aslında AP tarafından "milli cepheyi" bölme amacıyla yapıldığının savunulması 12 Mart itibari ile bir daha gündeme getirilmemiştir.

² **Milliyet**, 27 Temmuz 1968, s.7

1971 yılına girildiğinde ise iki temel darbe isteği ortaya çıktı:³

1. Doğan Avcıoğlu, İlhan Selçuk gibi kişilerin başını çektiği, ilerici gençlik gruplarından da destek bulan istekler.

2. Türkiye’de işçi ve gençlik hareketlerinin yükselmesinin yarattığı ortamı kendileri açısından tehlikeli bulan bazı dış egemen çevrelerin ve onların Türkiye’deki uzantılarının istekleri.

Bu iki eğilimden, önce harekete geçen taraf ise birinci gruptakiler, yani diğer bir deyimle 9 Martçılar oldu.⁴

“9 Mart 1971, 12 Mart 1971 müdahalesinden önce yaşanan sürecin en kritik tarihidir.”⁵

Toplumda büyük bir şaşkınlık yaratan banka soygunları, fidye için adam kaçırmaya olayları, bombalamalar devam ederken bir taraftan darbe hazırlıkları içerisine girildi.

9 Martçılar, geniş kitle eylemlerinin yerini bireysel serüvenci eylemlerin aldığı 1968 yılında, bazı sol örgüt ve gruplarla ilişkiye geçtiler, bu gruplarla *“darbenin sivil örgütleri”* olarak toplantılar yaptılar.

Çiçek’e göre; 1968’in kitle eylemlerinde zemin bulamayan darbeciler (9 Martçılar), 70 ve 70’li yılların serüvenci eylemlerini teşvik ettiler. Dönemin gençliğinin kitlesel devrimci örgütü Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (Dev-Genç) içinde de darbeye doğru sürüklenen ve cuntalarla ilişki kuran bir kesim bu koşullarda ortaya çıktı.⁶

---

³ Çavdar, Türk Demokrasi Tarihi, s.203-204

⁴ 9 Mart’a katılanlar arasında; Mahir Çayan, Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir, Kamil Dede vb. isimler vardır.

⁵ Hikmet Çiçek, “Bilinmeyen Yönleri ile 9 Mart”, **Aydınlık**, 5 Mart 2006, Sayı 972, s. 6

⁶ Çiçek, agm,s.6

Doğan Avcioğlu'nun çıkarmış olduğu Devrim gazetesi de 9 Mart'ın ideolojik bir organı haline geldi, bu gazete ordu içinde mevcut iktidara karşı gelişen hoşnutsuzluğu kendi etrafında toplayarak askeri müdahale yapılması gerekliliğini vurgulayan bir yayın organı olma görevini üstlendi.

İlericilerin darbe tarihi 9 Mart'tı. nderliğini Mahir ayan'ın yapmakta olduğu THKP-C kadroları ve o dönem Ertuğrul Krk'nn başkanlığını yaptığı Dev-Genç de hazır bir şekilde havacı komutanlar tarafından düğmenin basılmasını bekliyorlardı.

Ancak, o düğmeye hiçbir zaman basılmadı ve 9 Mart darbesi gerçekleştirilmeme kararı alındı.⁷

Bu kararın alındığı 9 Mart tarihli toplantıda olanları Muhsin Batur şöyle anlatmaktadır.⁸

“Mart'ın ilk haftası sonunda Silahlı Kuvvetlerde tansiyon gittikçe yükseliyordu. Ankara'ya Türkiye'nin çeşitli yörelerinde görev yapan Kolordu ve Ordu komutanları ağrı üzerine gelmeye başlamışlardı. Faruk Paşa (Gürler) telefon ederek benim karargahıma yanında bazı generallerle gelmek istediğini bildirdi.

Toplantıdaki Kara generalleri tarafından yapılan konuşmalardan anladığım kadarı ile belirli kişiler ve birlikler hazırlık durumuna geçmişlerdi, eylem için düğmeye basmak yeterliydi.

...Faruk Paşa oldukça sinirli ve heyecanlıydı, ama direktifini verdi, 'hiçbir harekete tevessül edilmeyecek, varsa hazırlıklar durdurulacak, yarın genişletilmiş Komuta Konseyi toplanıyor, orada alınacak karar beklenmelidir.' dedi ve toplantı bitti.

...9 Mart ne idi, ne değildi? Sonraları çok konuşuldu, çok yazıldı. 'Bir darbe girişimi toplantısıydı', 'bir darbe girişiminin durdurulduğu toplantıydı' denildi.

...9 Mart'ın ne olduğunu kısaca özetlemek gerekirse; eğer alttan bir hareket komutanlara rağmen yapılmak istense idi, yapılırdı. Başarılı mı yoksa başarısız mı onu olaylar gösterirdi.”

⁷ Celil Gürkan, **12 Mart'a Beş Kala**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986, s. 142–143

⁸ Muhsin Batur, **Anılar ve Görüşler –  Dönemin Perde Arkası**, Milliyet Yayınları, İstanbul, Haziran 1985, s. 278–279

Taner Timur'a göre, beklenen 9 Mart darbesinin gerçekleşmemesinin temel nedeni, Faruk Gürler ve Muhsin Batur'un olayın gerçekleşmesinden sonra genç ekip tarafından tasfiye edilecekleri korkusuyla Genelkurmay başkanı Memduh Tağmaç'a yaklaşımlarıdır.⁹

9 Mart darbesi gerçekleştirilmedi, ancak üç gün sonra emir komuta zinciri içerisinde 12 Mart muhtırası gerçekleşti. Aralarında Muhsin Batur, Faruk Gürler'in de bulunduğu dört komutan 12 Mart muhtırasının altına imzalarını attılar.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a ve Senato ile Meclis Başkanlıklarına verilen muhtırada, parlamentonun ve hükümetin süregelen tutum, görüş ve icraatı ile yurdun anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik huzursuzluklar içine girdiğini, Atatürk'ün hedef olarak verdiği çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak ümidinin kamuoyunda yitirmiş ve Anayasa'da öngördüğü reformları tahakkuk ettirememiş olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğinin ağır bir tehlike içine düşürüldüğünü belirten Kara Kuvvetleri Komutanı, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Hava Kuvvetleri Komutanı partiler üstü bir anlayışla bu durumun çözülmesini istemiş, aksi takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kanunların kendisine vermiş olduğu yetki ile Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama görevini yerine getireceğini, idareyi doğrudan doğruya üzerine alacağını ifade etmiştir.

“9 Mart'taki darbe girişiminin sonuçsuz kaldığından haberdar olmayanlar için 12 Mart 1971 günü TRT'nin 13 haberlerinde okunan 12 Mart muhtırası ve Demirel'in aynı gün öğleden sonra başbakanlıktan istifa etmesi bir sevinç vesilesi olmuştur. Aynı gün 15 devrimci kuruluş bu muhtırayı desteklediklerini söyleyerek şöyle demişlerdir: 'Emperyalizmin egemenliğindeki işbirlikçi iktidarlar tarafından çeyrek yüzyıldır uygulanan gerici parlamentoculukla yoksul ve geri bıraktırmış olan ülkemiz kesin bir sosyal ve ekonomik bunalımın içine itilerek ancak olağanüstü girişimlerle kurtarılabilir bir duruma sokulmuştur.’”¹⁰

---

⁹ Timur, age, s. 205

¹⁰ Hasan Cemal, **Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999, s. 253

12 Mart Yönetiminin tutuklama ve yargılamaları, ayrıca 1961 anayasasında yapılan değişiklikler¹¹ büyük yankılar uyandırdı. Sadece sol örgütlere mensup gençler ve liderler değil bu örgütlerle işbirliği kurduğu gerekçesi ile Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Azra Erhat, Mümtaz Soysal gibi birçok aydın tutuklandı, hapis ve sürgün cezalarına çarptırıldılar.

12 Mart muhtırasının ardından istifa eden Demirel hükümetinin yerine 7 Nisan 1971’de güvenoyu alan Nihat Erim hükümeti kuruldu. O ana dek yeni bir baskı döneminin kurulduğunu farkına varamayan sol örgütler, Nihat Erim’in hükümetinin Nisan başında solculara Yönelik ‘*haçlı seferlerini*’¹² başlatmasıyla gerçeğe karşılaştılar. Ordu içinde 9 Mart darbesini planlayan subaylar da dahil olmak üzere birçok asker bu baskıcı dönemde ordudan tasfiye edildiler.

Belli’ye göre, orduda yapılan bu tasfiyeler Milli Demokratik Devrim tezinin asker-sivil aydın zümre görüşünü pekiştirdi, 12 Mart sonrasında 1000’in üzerinde subayın ordudan tasfiye edilmesi, ordu içinde sola eğilimli subayların olduğunun en büyük kanıtı oldu.¹³ Ancak, ilginçtir ki, 12 Mart başka hiçbir grup ve örgütün değil, fakat askeri darbe hazırlıklarına katılmış oldukları açık açık anlatılan Avcıoğlu’nun çizgisinin varlığına bıçakla keser gibi son verdi ve bazılarına göre sadece bu olgu bile Türkiye’de askeri darbe yoluyla devrimcilik yapmanın gerçekçi olmadığını kanıtladı. Bu muhtıra ile birlikte sol cuntacılık bir anda iflas etti.¹⁴

*“12 Mart bir öğle üzeri okunan muhtıraya dayatılmıştı. Taşları yerinden oynatmadan sistemi değiştirmek pek de zor olmamış, yığınlar gözaltına alınmış, işkence birimleri oluşturulmuş, sıkıyönetim mahkemeleri kurulmuş, Deniz, Yusuf, Hüseyin idam edilmişti.”*¹⁵

Erdost’a göre, muhtıranın birinci hedefi; iktidarı soldan almak sağa vermektir. Ama bu güdülen amaç açısından yeterli olmadı. Dolayısıyla ikinci amaç, solun

---

¹¹ 1971 ve 1973 yılında yapılan değişikliklerden bazıları şunlardır: TRT’nin özerkliğinin kaldırılması, hükümete kanun gücünde kararname çıkartma yetkisi tanınması, memurların sendikalara üye olmasının yasaklanması, temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması gerekçelerinin genişletilmesi.

¹² Zileli, age, s.512

¹³ Mili demokratik devrim tezine göre; milli cephe içerisinde yer alacak sınıflar içerisinde orduda görev yapan Kemalist subaylar da bulunmaktadır.

¹⁴ “Darbecilik Tartışılıyor” (Başyazı), **Saçak**, Sayı 23, Aralık 1985, s.3–5

¹⁵ Erdost, Sosyalizmi Seviyorum, s. 39

oyunu, iktidar olamayacağı bir düzeye çekmek, giderek parlamentoda solu sıfırlamak, bir başka anlatımla, amaç, solun çöküşünü sağlamak oldu.

1971 muhtırası sonrasında Doğan Avcıoğlu siyaset sahnesinden çekildi, TİP kapatıldı, Mihri Belli illegaliteye geçerek Güneydoğu'da bir Nurcu köyüne sığındı.¹⁶

1975 tarihinde ise Belli, Şevki Akşit, Vecdi Özgüner, Şaban Ormanlar ve arkadaşları tarafından Türkiye Emekçi Partisi'ni (TEP) kurdu. Partinin lideri Mihri Belli oldu.¹⁷

TEP'in kurulma işinin aceleye geldiğini özeleştirisini yapan Belli'nin, bu girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı.¹⁸

TEP hakkında, 1976 yılında programında yer alan "*anadilde eğitim*" maddesinden "*bölücülük*" yaptığı gerekçesi ile kapatma davası açıldı ve parti bu nedenle kapatıldı.

Sonuç olarak, iktidar yolu olarak parlamentoda güçlenmeyi hedef almış TİP dışında, iktidara oynayan hiçbir sol grubun dışında kalmayacağı '*sol*' bir askeri darbe ve bu darbe sonrasında iktidardan pay alma ihtimali 12 Mart muhtırası ile sonuçsuz kaldı.

Her ne kadar 1960'lı yılların sonlarında çeşitli ayrılıklar yaşasalar da, Mahir Çayan, Mihri Belli, Deniz Gezmiş vb. yapılacak bir sol darbe girişimine kayıtsız kalmadılar. Ancak 12 Mart tarihinde gelen darbe hiçbir kesimin olmadığı kadar bu kişilerin ve kurdukları legal ve illegal örgütlerin sonunu hazırladı.

---

¹⁶ "Mihri Belli'nin Anıları", **Milliyet**, 13 Ağustos 1989, Haz: Koray Düzgören

¹⁷ Yalçın Büyükdaglı, "Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihi III", **Teori**, Kasım 1993, Sayı 47

¹⁸ Emin Karaca, **Eski Tüfeklerin Sonbaharı**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.31

KAYNAKÇA:

Röportajlar:

Doğu Perinçek: 03 Mart 2006, İzmir

Uluç Gürkan: 10 Mart 2006, Ankara

Muzaffer Erdost: 11 Mart 2006, Ankara

Mihri Belli: 07 Nisan 2006, İstanbul

Sürelî Yayınlar:

Gazeteler:

Milliyet

Cumhuriyet

Vatan

Dergiler:

Türk Solu

Yön

Devrim

Aydınlık

Proleter Devrimci Aydınlık

Yarın

Ant

Sosyal Adalet

Ülke

Saçak

Sosyoloji Dergisi

Toplum ve Bilim

Teori

Kitaplar:

Avcıoğlu, Doğan; **Türkiye'nin Düzeni - Dün, Bugün, Yarın**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1969

Aybar, Mehmet Ali; **Neden Sosyalizm**, BDS Yayıncılık, İstanbul, 1987

-----; **Türkiye İşçi Partisi Tarihi**, 1. cilt, BDS Yayınları, İstanbul, 1988

-----; **Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1968

Akyol, Hüseyin; **Türkiye’de Sol Örgütler**, Pelikan Yayıncılık, İstanbul, 1996

Akar, Atilla; **Eski Tüfek Sosyalistler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1989.

Alagöz, Mustafa; **İdeolojik Aklın Serüveni: 1970- 1980 Arası Türkiye Sol Hareketine Kavramsal Bir Bakış**, Babil Yayınları, İstanbul, 2005

Aydınöğlu, Ergun; **Türk Solu (1960- 1971)**, Belge Yayınları, İstanbul, 1992

Aydınlık Derleme Yazılar, **J.V. Stalin- Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1977

Aşırı Solun “Geniş Cephe” Faaliyeti ve CHP Genel Sekreteri Ecevit, Dünya Matbaası, İstanbul, 1970

Aren, Sadun; **TİP Olayı (1961- 1971)**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1993

Belli, Mihri; **Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, Ankara, 1970

-----; **İnsanlar Tanıdım: Mihri Belli' nin Anıları**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2000

-----; **Devrimci Hareketimizin Eleştirisi:1961–1971**, Emekçi Yayınları, 1977

-----; **Gurbetten Notlar**, Belge Yayınları, İstanbul,1996

Behram, Nihat; **Sol Kendini Anlatıyor**; May Yayınları, Ocak, 1977

Ballı, Rafet; **Sosyalist Sol Konuşuyor**, Cem Yayınları, İstanbul, 1989

Boran, Behice; **Türkiye ve Sosyalizm Sorunları**, Tekin Yayınları, İstanbul, 1970

Batur, Muhsin; **Anılar ve Görüşler “Üç Dönemin Perde Arkası”**, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1985

Cemal, Hasan; **Kimse Kızmasın, Kendimi Yazdım**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999

Çavdar, Tefik; **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839–1950)**, İmge Yayınları, Ankara,1999

-----; **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950–1995)**,İmge Yayınları, Ankara,2000

-----; **Türkiye Ekonomisinin Tarihi (1900–1960)**, İmge Kitabevi, Ankara, 2003

Çalışlar, Oral; **Sol Geleceği Tartışıyor**, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2000

Dinler, A. Hamdi; **T.İ.P Tarihinden Kesitler (1961–1971)**, Gelenek Yayınevi, İstanbul,1990

Erginsoy, Faruk; **Demokratik Sol'a Başlangıç**; g yayınları, İstanbul, 1976

Erdost, Muzaffer; **Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm**, Sol Yayınları, Ankara, 1969

-----; **Türkiye Üzerine Notlar**, Birinci Baskı, Sol Yayınları, Mart 1971

-----; **Sosyalizmi Seviyorum**, Onur Yayınları, Ankara 2006

Feyizoğlu, Turhan; **Fırtınalı Yılların Gençlik Liderleri Konuşuyor**, Ozan Yayıncılık, Kasım, İstanbul, 2004

-----; **Deniz/ Bir İsyanının İzleri**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, Ekim, 2002

-----; **Mahir/ On'ların Öyküsü**, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 2003

-----; **Türkiye'de Devrimci Gençlik Hareketleri 1960- 1968**, Belge Yayınları / Türkiye İncelemeleri Dizisi, cilt:1, Nisan, 1993

Gürkan, Celil; **12 Mart'a Beş Kala**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1986

Hobsbawn, Eric; **Kısa 20.Yüzyıl 1914–1991 Aşırılıklar Çağı**, Sarmal Yayınları, çev. Yavuz Alogan, İstanbul

İleri, Rasuh Nuri; **Mihri Belli Olayı I**, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1976

Kaçmazoğlu, Bayram; **27 Mayıs'tan 12 Mart'a Türkiye'de Siyasal Fikir Hareketleri**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1995

Karaca, Emin; **Eski Tüfeklerin Son Baharı**, Ozan Yayıncılık, Ocak, İstanbul, 2004

Karadeniz, Harun; **Olaylı Yıllar ve Gençlik**, May Yayınları, İstanbul, 1975

Kıvılcımlı, Hikmet; **Oportünizm Nedir?/ Halk Savaşının Planları / Devrim Zorlaması- Demokratik Zortlama**, Derleniş Yayınları, Ankara, 1978

Küçük, Yalçın; **Kurtuluş Yazısı**, Başak Yayınları, Ankara, 1992

Kaypakkaya, İbrahim; **Seçme Yazılar I**, Umut Yayıncılık, İstanbul, 1993

-----; **Seçme Yazılar II**, Ocak Yayınları, İstanbul, 1992

Kongar, Emre; **21. Yüzyılda Türkiye**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003

Landau, Jacob M.; **Türkiye’de Sağ ve Sol Akımlar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1979

Lenin, V.İ.; **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği**, Sol Yayınları, çev: Muzaffer Erdost, Ankara, 1992

Mardin, Şerif; **Türk Modernleşmesi Makaleler 4**, İletişim Yayınevi, İstanbul, 2004

Mumcu, Uğur; **Aybar ile Söyleşi/ Sosyalizm ve Bağımsızlık**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1994

-----; **Bir Uzun Yürüyüş**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1988

Öğün, Süleyman Seyfi; **Modernleşme Milliyetçilik ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1995

Perinçek, Doğu; **Kemalist Devrim-1**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000

Sertel, Yıldız; **Türkiye'de İlerice Akımlar ve Kalkınma Davamız**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1978

Sayılgan, Aclan; **Solun 94 Yılı (1871- 1965)**, Ankara, 1968

-----; **Yeni Kavga: Milli Demokratik Devrim Nedir?**, Ayşe Yayınları;Ankara, 1970

Shaw, Stanford - Hourani, A.- Karpat, Kemal; **Ortadoğu'da Modernleşme**, İnsan Yayınları, İstanbul

Sülker, Kemal; **100 Soruda Türkiye'de İşçi Hareketleri**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1976

Stalin, J.V; **Milli Demokratik Devrim**, Aydınlık Yayınları, İstanbul, 1977

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, **Kitleli Mücadeleler ve Dev-Genç**, C:7, No:68

Şen, Sabahattin, **Ortadoğu'da ideolojik Bunalım: Suriye Baas Partisi ve İdeolojisi**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2004

Şefik Hüsnü (Değmer); **Türkiye'de Sosyal Sınıflar**, Kaynak Yayınları, Çevrimyazı: Memet Türkan, Nisan 1997

Tung, Mao Çe; **İhtilalin Özü**, Gün Yayınları, İstanbul, 1967,çev: Şahin Say

-----; **Yeni Demokrasi**, Ocak 1940

Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Dev- Genç(1965–1971), Kurtuluş Yayınları, Mart,1971

Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1992

Ünlü, Barış; **Bir Siyasal Düşünür Olarak Mehmet Ali Aybar**, İletişim Yayınları, İstanbul,2002

Ünsal, Artun; **Umuttan Yalnızlığa Türkiye İşçi Partisi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,2002

Yetkin, Çetin; **12 Mart 1971 öncesinde Türkiye'de Soldaki Bölünmeler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1998

Yılmaz, Mehmet; **DR. Hikmet Kıvılcımlı ve Devrimci Hareketin Genel Otokritiği**, Alaz Yayıncılık, İstanbul, 1994

Yerasimos, Stefanos; **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye III**, Belge Yayınları, İstanbul, 2005

Zileli, Gün; **Yarılma (1954–1972)**, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2002

Makaleler:

Alpay, Şahin; “İşçi Sınıfı ve Milli Demokratik Devrim”, **Proleter Devrimci Aydınlık**, Mart 1970, Sayı 3–17

Aktolga, Münir; “Milli Demokratik Devrim”, **Türk Solu**, 29 Aralık 1967, Yıl 1, Sayı 7

Alpay, Şahin; “Yaşasın Halk Savaşını Zaferi”, **Devrim**, 28 Ekim 1969, Sayı 2

Altan Öymen’in Raporu; TİP (Sadun Aren, İbrahim Çektin, Ömer Özerturgut, Tarık Ziya Ekinci), **Devrim**, 18 Kasım 1969

Aren, Sadun; “Çıkar Yol Sosyalizmdir”, **Yön**, 22 Ağustos 1962, Yıl 1, Sayı 36

-----; “Sosyalizm Tartışmaları”, **Yön**, 19 Eylül 1962, Yıl 1, Sayı 40

-----; “Dernek ve Sosyalizm Meseleleri”, **Yön**, 6 Şubat 1963, Sayı 60

-----; “Hangi Yol?”, **Sosyal Adalet**, 4 Haziran 1963, Yıl 1, Sayı 2

Avcıoğlu, Doğan; “Bir Sosyalist Stratejinin Esasları”, **Yön**, Sayı 185

-----; “Kemalizmi İyi Anlamak Gerek”, **Devrim**, 11 Kasım 1969, Sayı 7

-----; “27 Mayıs”, 27 Mayıs 1966, **Yön**, Yıl 5, Sayı 165

-----; “Sosyalizm Anlayışımız”, **Yön**, 22 Ağustos 1962, Yıl 1, Sayı 36

-----; “Çelişme”, **Devrim**, 28 Ekim 1969, Sayı 2

Atalay, Abdurrahman; “1961–69 Türkiye İşçi Partisi”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s.2142- 2143

Aybar, Mehmet Ali; “Dünyada ve Türkiye’de Durum”, **Sosyal Adalet**, 14 Mayıs 1963, Yıl 1, Sayı 9

-----; “Hürriyet ve Demokrasimizin Temeli Anayasa”, **Sosyal Adalet**, 4 Haziran 1963, Yıl 1, Sayı 1

Aydın, Suavi; “Milli Demokratik Devrimden Ulusal Sol’a Türk Solunda Özgücü Eğilim”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 78

Belli, Mihri; “Biz Eskiler”, **Türk Solu**, 2 Nisan 1968, Yıl 1, Sayı 20

- ; “Türkiye’de Karşı Devrim”, **Türk Solu**, 4 Şubat 1969, Yıl 2, Sayı 64
- ; “Toprak Reformu”, **Türk Solu**, 16 Nisan 1968, Yıl 1, Sayı 22
- ; “Ecevit’in Konuşması Üzerine”, **Türk Solu**, 3 Haziran 1969, Yıl 2, Sayı 81
- ; “Devrimci Şiar Meselesi”, **Türk Solu**, 15 Aralık 1967, Yıl 1, Sayı 5
- ; “Türk Sosyalizmi Tarihine Leke Sürenler”, **Türk Solu**, 29 Aralık 1967, Yıl 1, Sayı 7
- ; “Ya Güç Birliği Ya Faşizm”, **Türk Solu**, 29 Nisan 1968, Yıl 1, Sayı 24
- ; “Seçimlerde Sosyalist Adayları Destekleyeceğiz”, **Türk Solu**, 14 Mayıs 1968, Yıl 1, Sayı 26
- ; “Devrimci Milliyetçilik ile Proleter Enternasyonalizmi Birbirini Tamamlar”, **Aydınlık Sosyalist Dergi**, Eylül 1970, Sayı 23
- ; “Milli Demokratik Devrim”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s.2144–2145
- ; “Mihri Belli’nin Anıları”, **Milliyet**, 13 Ağustos 1989
- Boran, Behice; “Bizim Gerçeklerimiz ve Nasır Sosyalizmi”, **Vatan**, 24 Eylül 1962
- ; “Marksist Metod Nedir?”, **Yön**, 28 Kasım 1962, Yıl 1, Sayı 50
- ; “Sosyalizm Bir Tercih Meselsi Değildir”, **Milliyet**, 28 Nisan 1967

-----; “Bağımsız Politika Tek Çıkar Yoldur”, **Milliyet**, 22 Ekim 1968

-----; “İlerici Demokratik Hareketin Başarı Şartları”, **Sosyal Adalet**, 26 Mart 1963, Yıl 1, Sayı 2

-----; “Halk Yararına Olan Demokrasi Bütün Güçlükleri Çözecektir”, **Sosyal Adalet**, 4 Haziran 1963, Yıl 1, Sayı 2

Büyükdağlı, Yalçın; Türkiye Sosyalist Hareketinin Tarihi (III), **Teori**, Kasım 1993

Cem, İsmail; “Sosyalist Parti TİP’e Ne oldu?”, **Milliyet**, 18 Ekim 1969

Çalışlar, Oral; “Opportunizmin Sonu ve Önümüzdeki Meseleler”, **Türk Solu**, 3 Haziran 1969, Yıl 2, Sayı 81

Çayan, Mahir; “Aren Opportünizminin Niteliği”, **Türk Solu**, 23 Temmuz 1969, Yıl 2, Sayı 88

Çıladır, Sina; “Aren Opportünizmin Şekillenmesi”, **Türk Solu**, 9 Eylül 1969, Yıl 2, Sayı 95

Dağyeli, Yıldırım; “Modern Revizyonizme Karşı Uyanık Olalım”, **Proleter Devrimci Aydınlık**, Eylül 1970, Sayı 9–23

Divitçioğlu, Sencer; “Türk Sosyalizmi Halka Dayanarak Kurulmalıdır”, **Milliyet**, 17 Kasım 1966

Ekinci, T. Ziya; “Gerçek Demokrasinin Yolu Türkiye İşçi Partisinden Geçer”, **Sosyal Adalet**, 9 Temmuz 1963, Yıl 1, Sayı 7

-----; “Azgelişmiş Ülkelerde Kalkınma Yolu”, **Sosyal Adalet**, 18 Haziran 1963, Yıl 1, Sayı 14

Erdoğdu, Vahap; “TİP Nereye Gidiyor?”, **Yön**, 11 Kasım 1966

Erdost, Muzaffer; “Milliyetçilik ve Enternasyonalizm”, **Türk Solu**, 27 Ağustos 1968, Yıl 1, Sayı 41

-----; “Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm”, **Türk Solu**, 10 Eylül 1968, Yıl 1, Sayı 43

-----; “Türkiye Sosyalizmi ve Sosyalizm III”, **Türk Solu**, 24 Eylül 1968, Yıl 1, Sayı 45

-----; “Türkiye’de Feodalizm Var mı”, **Türk Solu**, 27 Mayıs 1969, Yıl 2, Sayı 80

-----; “Aybar, Lenin’i Eleştirme Örtüsü Altında Marksizmi Yadsıyor”, **Ülke**, Ocak-Şubat-Mart, 1980, Sayı 10

Güneş, Turan; “DP İktidarı”, **Yön**, Sayı 24

-----; “DP Neydi?”, **Yön**, 10 Ocak 1962, Yıl 1, Sayı 4

-----; “Rejimin Gizli Hastalıkları, DP İktidarı”, **Yön**, 30 Mayıs 1962, Yıl 1, Sayı 24

Gürkan, Uluç; “Deniz Gezmişle Konuşma”, **Devrim**, 23 Aralık 1969

Gürkan, Mustafa; “Devrimci Görev”, **Türk Solu**, 5 Mart 1968, Yıl 1, Sayı 16

Güran, Kurtuluş – Gürcüm, Küntay; “68 Neydi?”, **Teori**, Ocak 1994, Sayı 49

Hilav, Selahattin; “Asya Tipi Üretim Nedir?”, **Yön**, 11 Şubat 1966, Yıl 5, Sayı 150

Kafaoğlu, Aslan Başer; “Milli Demokratik Devrim”, **Türk Solu**, 6 Ağustos 1968, Yıl 1, Sayı 38

Karpat, Kemal; “Ortadoğu ve Türkiye”, **Milliyet**, 23 Haziran 1967

Karaman, Suphi; “Türk Solu ve Milli Demokratik Devrim”, **Türk Solu**, 19 Kasım 1968, Yıl 2, Sayı 53

-----; “Türk Solunun Sorunları”, **Türk Solu**, 17 Kasım 1967

-----; “Faşizmin Dayanağı 141. ve 142. Maddeler”, **Türk Solu**, 16 Nisan 1968, Yıl 1, Sayı 22

-----; “Milli Demokratik Devrim”, **Türk Solu**, 14 Mayıs 1968, Yıl 1, Sayı 26

-----; “Ulusal Kurtuluş Savaşları”, **Türk Solu**, 27 Şubat 1968, Yıl 1, Sayı 15

-----; “Gafletin İçinde Olanlar”, **Türk Solu**, 13 Ağustos 1968, Yıl 1, Sayı 39

Kaypakkaya, İbrahim; “TİP’in Taksim Mitingi Oportünizmin İhanet Belgesidir”, **Türk Solu**, 14 Ekim 1969, Yıl 2, Sayı 100

Kubalı, H.N; “Sosyalizm nedir?”, **Yön**, 16 Ekim 1964, Yıl 3, Sayı 81

Kürkçü, Ertuğrul; “68’le Gelen”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s. 2106–2107

Nesin, Aziz; “Türkiye’de Toplumculuğun Öncülüğünü Kimler Yapacak?”, **Sosyal Adalet**, 9 Temmuz 1963, Yıl 1, Sayı 7

Perinçek, Doğu; “İki Taktik Üzerine”, **Proleter Devrimci Aydınlik**, Ocak 1970, Sayı 1–15

Silier, Orhan; “TİP’in 1961–1971 Dönemi Üzerine Bazı Tezler”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s.2158–2159

Soysal, Mümtaz; “Başkalık”, **Yön**, 6 Ağustos 1965, Sayı 123

-----; “Büyük Yalan”, **Yön**, Sayı 40

Sungurbey, İsmet; “TİP parti tüzük ve programının gerektirdiği, partiyi geliştirici politikayı izlemelidir.”, **Yön**, 26 Ağustos 1966, Yıl 5, Sayı 178

Şeref, Muvaffak; “Metod ve Meselemiz”, **Yön**, 26 Ağustos 1966, Yıl 5, Sayı 178

Tanyol, Cahit; “Türkiye’de Mülkiyet Yapısı ve Sosyalizmi Zorunlu Kılan Nedenler”, **Yön**, 22 Ekim 1965, Yıl 4, Sayı 134

Tüfekçi, E.; “Türk Soluna Saygısızlık”, **Yön**, 15 Nisan 1966, Yıl 5, Sayı 159

-----; “Sosyalizmde Metod Meselesi”, **Yön**, 25 Şubat 1966, Yıl 5, Sayı 152

-----; “Açık ve Sağlam Bir Tutum”, **Yön**, 24 Aralık 1966, Yıl 5, Sayı 143

-----; “Batı Nedir? Artık Bilmeliyiz”, **Yön**, 27 Ağustos 1965, Yıl 4, Sayı 126

Tunç, Halil; “Türk İşçi Hareketi ve Siyasi Partiler”, **Milliyet**, 3 Nisan 1967

Toker, Metin; “Elbette ki Karşı Devrim Dedikleri İşte Buydu”, **Milliyet**, 17 Kasım 1969

Üst, Orhan; “Rusya Komünistleri Mao’yu Keşfediyor”, **Teori**, Sayı 48, Aralık 1993, s.18

Yalçın, Aydın; “Sol Kanatta Görüş Farklılıkları”, **Yarın**, 21 Şubat 1968, Sayı 254

Yılmaz Çetiner; “Mihri Belli ile röportaj”, **Milliyet**, 11 Ekim 1969

Zarakolu, Ragıp; “68’in Mirası”, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi**, Cilt 7, İletişim Yayınları, İstanbul, 1990, s.2098–2099.

İnternet

<http://www.marxists.org/turkce/konu/turkiyekom/1961–1980/tip/1964prog.htm>, (son erişim: 04.09.2005)

<http://www.marxist.com/index.htm>, (son erişim: 06.10.2005)